TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

TÜRK-İŞ BÖLGESEL ŞUBE BAŞKANLARI TOPLANTILARI - 1996

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE ÇALIŞMA HAYATININ GÜNCEL SORUNLARI

Bayram MERAL,
Şemsi DENİZER, Salih KILIÇ, Sabri ÖZDEŞ,
Yıldırım KOÇ, Fevzi DEMİR, Ali Nazım SÖZER
Yusuf ALPER, Erdinç YAZICI,
Hasan ÖZYURT

TÜRK-İŞ

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi
Tarih:.....
Demirbaş
Tasnif No
331.874
TÜR
1996
1143

Bilgisayara işlenmiştir

Sunuş

Son yıllarda sosyal, ekonomik ve siyasal küreselleşme, diğer yandan küreselleşme olgusu kadar Gümrük Birliği ile Başlayan süreç, Türkiye'nin genel olarak sosyal ve ekonomik durumunu, çalışma hayatını ve endüstriyel ilişkileri, işgücü yapısını, çalışanları, işçi sendikalarının yapısını ve işlevlerini değişik boyutlarıyla etkilemektedir.

Ülkemizde ve dünyada önemli sosyal ve siyasal gelişmelerin yaşandığı tarihsel bir dönemde, ülkemiz geçmişten devralınan ve günümüzde de süren önemli temel sorunları yaşamaktadır. Bu temel sorunlar; işçi hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmak istenmesi; demokratik haklara uyulmaması; hür basının susturulmak istenmesi; ülkemizde terör ve şiddet olaylarının artması; gelir dağılımının ciddi bir şekilde bozulması; işsizlik ve yoksulluğun artması; bütçe açıklarının katlanarak büyümesi, iç ve dış borçlanmaların önemli boyutlara ulaşması olarak sıralanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, olağanüstü bir dönemin düzenleme ve uygulamalarıyla Türkiye'nin demokratikleşme süreci askıya alınmış, sosyal devlet ve sosyal adalet ilkelerinden uzaklaşılmış, gelinen noktada toplum yukarıdan aşağıya "kirlenme" sürecine girmiş, sürekli artan ve yapısallaşan sorunlarla devlet yapısı kuşatılan, bozulmaya çalışılan Türkiye'miz hızla bir kaos ortamına sürüklenmektedir. Denilebilir ki, demokratik hak ve özgürlüklerin, sosyal devlet anlayışı ve hukuk devletinin zayıflatılmak, ortadan kaldırılmak istendiği bu kaos ortamında oluşan her türlü "kirlenme", geniş bir perspektiften uzak günü kotarmaya yönelik politikalarla, ülkemizin, halkımızın ve devletimizin geleceği karartılmaya çalışılmaktadır.

Bu çerçevede, ülkemiz anılan güncel sorunları yaşarken, işsizlik, işten çıkarmalar, özelleştirme, taşeronlaştırma, kaçak işçi çalıştırma, işgücünün esnekleştirilmesi, zorunlu tasarruf, iş kazası ve meslek hastalıklarının artması, SSK ve zorunlu emeklilik uygulamaları, yeni dönem kamu kesimi sözleşmeleri ve en önemlisi sendikal mücadeleyi zayıflatıcı uygulamaların yaygınlaşması sendikal hareketin güncel sorunlarını oluşturmaktadır.

İşçilerimizin, çalışanlarımızın ve halkımızın ekonomik, sosyal ve siyasal haklarının korunması ve geliştirilmesi doğrultusunda mücadele veren, sendikal hareketimiz ve Konfederasyonumuz, bir yandan çalışma hayatının güncel sorunlarının çözümü için çalışırken, diğer yandan, son yıllarda ülkemizin içine sürüklenmek istendiği kaos ortamında, mücadelenin boyutlarını genişletmekte, siyasal alanın kirlilikten arındırılması, genel olarak çalışanların siyasete ağırlıklarını koymaları gerektiği düşüncesinden hareketle siyasal alandaki çabalarını yoğunlaştırmakta, demokrasiye, cumhuriyete, laikliğe, hukukun üstünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılığını ifade etmekte, kısacası her zaman olduğu gibi Türkiye'ye sahip çıkmaktadır.

Bu görüş ve yaklaşım çerçevesinde, TÜRK-İŞ, kendi temel ilkeleri ve Genel Kurullarımızın belirlediği ilke ve amaçlar doğrultusunda hazırlanan eğitim programını hayata geçirmekte; işçi hak ve özgürlüklerinin korunup geliştirilmesi, çalışma hayatının güncel sorunlarının çözümü yönünde öncelikli konuları işlemeye devam etmektedir.

Yaşanılan süreçte verilen mücadelede her üyemizin, her işyeri temsilcilerimizin, baştemsilcilerimizin, her şube yöneticimizin, her sendika yöneticimizin ve bizlerin önemli katkıları vardır.

TÜRK-İŞ, 1996 yılında çeşitli bölgelerde gerçekleştirdiği "Bölgesel Şube Başkanları Toplantılar" dizisini, "Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Çalışma Hayatının Güncel Sorunları" başlığı altında teşkilatımızın ve kamuoyunun ilgi ve bilgisine sunmaktadır.

Yaptığımız çalışmaların ve verilen mücadelenin bir parçası olan "Bölgesel Şube Başkanları Toplantılar" dizisine sunulan değerli uzmanların bildirilerinin yayınlanmasının işçi hareketimiz ve sendikal tarihimiz açısından yararlı olacağına inanıyoruz.

Saygılarımızla
TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu

Bayram MERAL
TÜRK-İŞ Genel Başkanı

Sendikalarımızın Değerli Şube Başkanları ve Yöneticileri,

Basınımızın ve Televizyon Kanallarının Değerli Çalışanları

TÜRK-İŞ tarafından düzenlenen Şube Başkanları toplantısını açarken, hepinizi Yönetim Kurulumuz adına en derin saygı ve sevgilerimle selamlıyor yurdumuzun bu güzel köşesine hoşgeldiniz diyorum.

Değerli arkadaşlarım,

Bu toplantımız, 17. Genel Kurulumuzda oybirliğiyle kabul edilen kararlar çerçevesinde Yönetim Kurulumuz tarafından alınan karar uyarınca düzenlenmektedir.

Toplantıların temel amacı, ülkemizin, halkımızın ve işçi sınıfımızın sorunlarının her geçen gün daha da ağırlaştığı koşullarda, cumhuriyete ve demokrasiye sahip çıkmak, TÜRK-İŞ'in tarihsel sorumluluğu çizgisinde hareket etmek, birlik ve bütünlüğü savunmak, sorunların aşılmasına katkıda bulunmaktır.

Türkiye, dünyanın en güzel ülkelerinden biridir. Türkiye, Avrupa için olduğu kadar, Orta Doğu için, Orta Asya Cumhuriyetleri için, Avrasya'nın bütünlüğü için de son derece önemli bir ülkedir. Türkiye, binlerce yıllık uygarlıkların beşiğidir. Türkiye, büyük bir gelişme potansiyeline sahiptir.

Ancak bütün bu olumlu özelliklerine rağmen, Türkiye'nin sorunları sürmektedir ve hatta artmaktadır.

Bu sorunlarımız yıllardır azalmadı. Özellikle siyasi istikrarsızlığa bağlı olarak, başta işçi sınıfımız olmak üzere, tüm halkımızın, ülkemizin ve devletimizin sorunları daha da ağırlaştı.

Hükümetler yıllardır halkımıza ve çalışanlara verdikleri sözleri tutmadı. Enflasyon ve işsizlik arttı. Dar gelirliler enflasyon altında daha çok ezildi. Terör devam etti. 1982 Anayasasının ve diğer mevzuatın demokratikleştirilmesi doğrultusunda somut hiçbir adım atılmadı. 1995 yılındaki Anayasa değişiklikleri mevzuatımıza yansıtılmadı. Çalışma mevzuatımız Türkiye tarafından onaylanmış ILO Sözleşmeleri ile uyumlu hale getirilmedi.

Bu konularda verilen sözler yıllardır tutulmazken, 1996 yılında bir de zorunlu tasarruf fonundaki tasarruflara el konulmak istendi.

SSK'nın sorunları ağırlaşarak devam etti. Mezarda emeklilik tasarıları, ancak bizim mücadelemiz sonucunda engellenebildi.

Yağma ve talan biçiminde sürdürülen ve sendikasızlaştırmayı amaçlayan özelleştirme, ülkemize ve tüm çalışanlara zarar verdi. Taşeronlaşma yaygınlaştırıldı. Kayıt-dışı ekonomi genişledi. Kaçak işçilik, sistemli bir biçimde yayıldı.

Mevsimlik ve geçici işçilerin sorunların sürdü. Res'en emeklilik yeniden gündeme geldi.

1996 yılında halkımıza bir karamsarlık hakim oldu. İnsanlarımız parlamenter düzene olan güvenlerini sürdürürken, mevcut siyasi partilere olan güvenlerini büyük ölçüde yitirdiler.

TÜRK-İŞ, bu dönemde hiçbir sorun yaratmadı. Başkalarının yarattığı sorunları diyalog yoluyla çözmeye çalıştı. Ülkemize, halkımıza ve devletimize sahip çıktı.

TÜRK-İŞ, geçmişte olduğu gibi günümüzde de, Türkiye Cumhuriyeti'nin Misak-ı Milli sınırları içindeki üniter devlet yapısının bütünlüğünü ve bağımsızlığını korudu, atatürk ilkelerine ve insan haklarına dayalı, demokratik ve laik sosyal hukuk devletinin yılmaz savunucusu oldu. Bu karamsarlar ortamında, TÜRK-İŞ'in meşru ve demokratik mücadelesi, tüm halkımız için bir umut yarattı. TÜRK-İŞ, halkımızın öncüsü ve umudu olma çabasında, Sizlerin de büyük katkısıyla, son yıllarda önemli mesafe katetti. Bu tavrımız önümüzdeki dönemde daha güçlü bir biçimde sürdürülecektir.

TÜRK-İŞ, bugün karşı karşıya bulunduğu tarihi görevi yerine getirecektir. üretim alanındaki gücümüze ek olarak, tüketici olarak ve siyasal alandaki güçlerimizin artırılması, Türkiye'nin huzurlu ve mutlu geleceğinin yaratılmasındaki katkılarımızı daha da çoğaltacaktır.

Üyelerimize, halkımıza ve ülkemize karşı sorumluluklarımızı yerine getirmede en büyük güvencemiz, birlik ve bütünlüğümüzdür.

Bu toplantıların Teşkilatımızdaki birlik ve bütünlüğün daha da gelişmesine büyük katkılarda bulunacağı inancıyla, hepinize en derin saygı ve sevgilerimi sunuyor, çalışmalarınızda başarılar diliyorum.

Şemsi DENİZER
TÜRK-İŞ Genel Sekreteri

Bugün dünyada ve Türkiye'de sendikacılık hareketi uluslararası bir saldırı ile karşı karşıyadır. Bu saldırı sendikaların çalışma koşullarını etkin bir biçimde geliştirme çabalarını kısıtlamakta, sendikalarımızı bu küreselleşme rüzgarına karşı güçsüz bırakmaktadır.

Dünyanın her yerinde ve ülkemizde, başta özelleştirme ve taşeronlaşma olmak üzere, uygulanan birçok politika ücretlerde büyük düşmelere, işten çıkarmalara, sosyal hakların elimizden alınmasına neden olmakta ve çalışan kesimler hergün daha da kötü koşullara mahkum edilmektedirler.

Çalışan insanların güçlü sendikaların koruması altında olmaya en fazla ihtiyaç duydukları bir dönemde, birçok ülkede, hükümetler sendikaların örgütlenme ve toplu pazarlık haklarını sınırlandırıcı bir çaba içine girmişlerdir. Yüksek işsizlik, işten çıkarmalar, ücret sistemlerinin tahrib edilmesi, birçok ülkede çalışan insanları giderek daha yoksullaştırmakta ve işçileri koruma gibi çok zor bir görevi yerine getirmeye çalışan sendikaları zayıflatmaktadır.

Bu yoğun saldırılar karşısında bizim de yapmamız gereken birçok görevimiz vardır. Uluslararası düzeyde örgütlü olan sermaye kesiminin zorladığı küreselleşmeye karşı ulusal düzeydeki sendikalar olarak haklarımızı koruma ve güçlendirme mücadelesine devam etmeliyiz. Dayanışmamızı güçlendirmeli ve haklarımızı hergün geriye götüren bu rüzgara karşı koymalıyız.

Unutmamak gerekir ki, bu sert rüzgarlara karşı koymak yalnızca mücadele etme azminden geçmez. Mücadelenin ön koşulu birlikte olmak ve birlikte davranmaktır. Güçlerimizi birleştirmek ve bir bütün olarak mücadeleye hazır olmak zorundayız.

İşte bir süredir yapmakta olduğumuz bu bölgesel eğitim toplantılarımızın ana amacı da budur. Aynı saldırılara maruz kalan, aynı mücadeleyi vermesi gereken sizleri biraraya getirmek ve kaynaşmayı, bütünleşmeyi sağlamaktır.

Farklı işkollarında olsanız dahi, aynı kaderi paylaşan insanlar olarak bu toplantılarda TÜRK-İŞ'in birleştiriciliği ve bütünleştiriciliği ile birlikte olmalı, birbirinize güvenmeli ve tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de haklarımıza yönelik saldırılara karşı koymayı öğrenmeliyiz. Bunu da ancak TÜRK-İŞ'in düzenlediği bu toplantılarla başlatabiliriz.

Bu toplantıların bu amaçlara yönelik çok iyi bir adım olacağı inancındayım, Bu nedenle bu toplantılara katıldığınız için hepinize sonsuz teşekkürlerimi sunuyor, başarılar diliyorum. Saygılarımla...

Salih KILIÇ
TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri

Ülkemiz küreselleşme sürecinde ekonomik, sosyal, siyasal ve toplumsal alanda bir yığın sorunlarla karşı karşıyadır. Türkiye sahip olduğu büyük kalkınma potansiyeline rağmen ısrarla bir kaosa sürüklenmek istenmektedir.

Ülkemizde demokratik hak ve özgürlükler 12 Eylül Anayasası ile büyük bir darbe yemiştir. TÜRK-İŞ'in tüm uyarı ve çabalarına rağmen siyasi erk ülkemizin demokratikleşmesi konusunda vurdumduymazlığını sürdürmektedir.

Ülkemizde sosyal devlet anlayışı, hukuk devleti anlayışı tehditlerle karşı karşıyadır.

Zorunlu tasarruf, SSK, toplu iş sözleşmeleri ve iş güvencesi, sendikasızlaştırma, taşeronlaştırma, özelleştirme gündemimizin diğer önemli sorunlarıdır.

Sendikalarımız bu süreçte ülkemizde ve dünya'da meydana gelen değişiklikleri yakından izlemeli, yeni sendikal stratejiler geliştirmelidir. Şu anki zorlukları ve muhtemel sorunları aşmanın tek yolu budur.

Değerli arkadaşlarım, Türkiye'nin konjoktürel yapısına baktığımız zaman önünü görebilecek bir Cumhurbaşkanından, odacıya kadar kimse istikrarlı bir yapının oluşmadığını görmektedir. Bunun önemli sebeplerinden birisi ekonomik istikrarsızlıktır. 2 katrilyon iç borç, 73 milyar dolar dış borç, 1 katrilyon bütçe açığı, en tehlikelisi 20 milyar doları bulan dış ödemeler dengesindeki dengesizlik, ülkenin konumu bu.

Daha kötü bir tablo ise ekonomik istikrarsızlığın maalesef siyasi istikrarsızlıkla bütünleşmesi. Bu bir güven bunalımıdır. Biz çalışanlar olarak, örgütlü toplumlar baskı gurubu olarak üzerimize düşen görevi fazlasiyle yapmalıyız. Sorunlar karşısında TÜRK-İŞ topluluğu olarak etkili bir dayanışmayı ortaya koymalıyız. İçinde bulunduğumuz kaostan demokratik kitle örgütlerinin rasyonel yaklaşımıyla çıkılacaktır.

Parlamentomuzun teşekkül tarzına bakalım. Oradaki tablo, Türk çalışanı, demokratik kitle örgütleri için talihsiz bir gelişmedir. Sermaye ağırlıklı teşekkül etmiş bir parlamento. Saygımız sonsuz olmakla birlikte parlamentonun iç yapısını geliştirmek ve güçlendirmek, temsil kabiliyetimizi ve saygımızı artırmak için mutlaka tabandan tavana kadar mücadele etmek ve şartlarını oluşturmak, yeni politikalar üretmek durumundayız.

Bu toplantıların temel gayesi, Dünya'da ve ülkemizdeki gelişmelerin analizi ve yeni sendikal stratejilerin tesbitinde, değişik yaşam ve kültür bölgelerinden gelen insanlarımızın sendikal birliktelik ve dayanışma içinde meselelere farklı bakış açılarından ortak bir anlayışın tesisine imkan veren bir oluşumun ortaya çıkartılmasıdır.

Bu oluşumu en güzel örnekleriyle görüyoruz.

Bizim birlikteliğimiz, bütünlüğümüz ülke insanlarının birlikteliğidir, ülkenin bütünlüğüdür.

Bizim güçlenmemiz, ülkenin güçlenmesidir.

Bizim istikrarımız, ekonomik-sosyal-siyasal-toplumsal istikrarlılıktır, Demokrasinin istikrarıdır.

Bu duygularla, bölgesel toplantıların oluşumuna, yürütümüne ve katılımına verdikleri destekten dolayı tüm sendika genel merkez ve şube yöneticilerimize, il ve bölge temsilcilerimize ve tüm katılımcılara yürekten teşekkür ediyorum.

Sabri ÖZDEŞ
TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreteri

"Değerli arkadaşlarım.

Konfederasyonumuzun 17. Genel Kurulunda alınan kararlar doğrultusunda, teşkilatlanma çalışmalarımızı bölgelerde yaygınlaştırmak ve bölgeler arasındaki işbirliğini artırmak amacıyla, Bölgesel Şube Yöneticileri toplantılarının yapılması kararlaştırılmıştı. Yaptığımız bu toplantılarla, Türk-İş'in birlik ve bütünlüğünün, siyasal kirliliğin ve tıkanıklıkların açılması konusunda en büyük etken olduğu bir kez daha ispatlanmıştır. Sendikal hareketin gerek bölgesel, gerekse ulusal düzeyde ekonomik, sosyal ve toplumsal sorunların demokratik esaslar çerçevesinde çözümlenmesine büyük katkıları olduğu ifade edilmiş ve örgütlenmenin önündeki anti-demokratik engellerin ortadan kaldırılması talep edilmiştir.

Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılarla, çalışma hayatımızın ana sorunları niteliğinde olan başta özelleştirme, sendikasızlaştırma, kaçak işçilik, emeklilik yasasında yapılması planlanan değişiklikler, işkolları arasındaki ücret farklılıkları, işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirleri olmak üzere birçok sorun bu toplantılarda ele alınmıştır. Bölgesel Şube Yöneticileri toplantılarında, ziyaret edilen bölgelerde, çalışma yaşamı ile ilgili sorunları yerinde tesbit etmek ve bu tesbitler doğrultusunda bölgede görev yapan sendikacı arkadaşlarımız ile hangi tedbirleri ortaklaşa alabileceğimiz konusunda çok değerli çalışmalar yapılmıştır. Başta yeni işyerlerinin örgütlendirilmesi olmak üzere, örgütlenme önündeki engellerin kaldırılması konusunda fikir alışverişi yapılmış ve sendika şubelerimizin Türk-İş Bölge ve İl Temsilciliklerinin öncülüğünde örgütlenme çalışmalarında birbirlerine yardımcı olmaları prensibimiz bir kez daha pekiştirilmiştir.

ÖzellikleGüneydoğu Anadolu Bölgemizde, köyden kente yaşanan göçün doğurduğu işsizlik ortamının yarattığı moral çöküntünün giderilmesi için bölgede acilen yeni yatırımların yapılarak yeni iş imkanlarının yaratılması gerektiği vurgulanmıştır.

Bölgelerde yapılan toplantılarımız esnasında ve toplantılarımız sonrasında yapılan görüşmelerde bölgelerdeki sağlık tesislerinin durumu ile kadro sorunlarının çözümlenmesi gerektiği ifade edilerek, Türk-İş'in hükümetle yaptığı görüşmelerde özellikle SSK Hastanelerinin durumlarının ele alınması istenmiştir.

Kaçak işçiliğin giderek yaygınlaşması konusunda, Türk-İş yeni bir mücadele kampanyası başlatmış ve örnek dilekçeler hazırlatarak, kaçak işçi çalıştırılan işyerlerinin SSK ve Çalışma Bakanlığı Bölge Müdürlüklerine bildirilmesi istenmişti. Yaptığımız toplantılarda da bu girişimimizin olumlu sonuçlar doğurduğu ve kaçak işçi çalıştıran bir çok işyerinin denetime alındığı konusunda mesajlar alınmıştır.

Konfederasyon - sendikalar - şubeler - üyeler zincirinin daha da sağlamlaştırılmasını sağlayan Bölgesel Şube Yöneticileri toplantılarında güzel yurdumuzun dört bir yanında binbir güçlükle görev yapan sendikal kadrolarımız birbirleri ile kardeşlik havası içinde tanışarak ortak sorunlarına ortak çözümler aramışlardır. Mevcut sorunların aşılabilmesi için işçi sınıfının birliği, beraberliği ve kardeşliğinin hayati önemi olduğu vurgulanarak, bölgesel şube yöneticileri toplantılarının teşkilatımız için çok faydalı olduğu ve yenilerek sürdürülmesi gerektiği yapılan tüm toplantılarda dile getirilmiştir."

GÜNÜMÜZDE SENDİKACILIĞIN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yıldırım KOÇ
TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanı

TÜRK-İŞ'e bağlı Sendikalarımızın Değerli şube Başkanları,

Bugün Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin güncel bazı sorunlarını birlikte tartışacağız.

Ben öğretmen değilim, sizler de öğrenci değilsiniz. Bugün ele alacağımız konunun okulu da yoktur. Konumuzun okulu, hayatın kendisidir, mitinglerdir, yürüyüşlerdir, grevlerdir, çeşitli toplantılardır. Hepimiz yıllardır bu okulda öğrenciyiz. şube başkanları olarak sürekli sınavdan geçiyorsunuz.

Bu toplantılar, bu nedenle, tek kişinin konuşması biçiminde sürdürülmemelidir. Benim anlatmaya çalıştığım konular içinde sizlerin yanlış olduğunu düşündükleriniz olabilir. Uyarın, tartışalım. Eksikler bulabilirsiniz. Ekleyin. Bu toplantı ancak sizlerin bu şekildeki katılımı ile hem sizler, hem de benim için yararlı olacaktır.

Ben önce çok güncel iki noktaya değinmek istiyorum. Tasarrufu teşvik veya zorunlu tasarruf hesabındaki gelişmeleri anlatacağım. Daha sonra 1997 yılı kamu kesimi toplu iş sözleşmelerine ilişkin gelişmeleri özetleyeceğim. Ondan sonra geçen yılki grevlerin bir değerlendirmesini yapmak istiyorum. 1996'nın son dönemi ve 1997'deki beklentilere ilişkin bazı görüşleri ele aldıktan sonra, giderek daha da artacak olan sorunların çözümü için nelerin yapılması gerektiğine ilişkin bazı değerlendirmelere geçeceğim.

Ben bunları anlatmaya çalışırken, istediğiniz an müdahale edin. Bundan rahatsız olmam. Aksine memnun olurum. Bu tartışmalar ancak sizlerin eleştiri ve katkılarınızla yararlı olacaktır.

ZORUNLU TASARRUF SORUNU

Zorunlu tasarruf kesintileri, rahmetli Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde, 1988 yılında gündeme geldi. Ben kendi kendime hep şu so-

ruyu sordum: Özal hep işçinin karşısında yer aldı. Attığı adımların hemen hemen tümü işverenlerden yanaydı. Nasıl oldu da, günümüzde bizim sahip çıktığımız zorunlu tasarrufu getirdi?

Sanıyorum bu sorunun yanıtı şöyle: Anayasamızda Türkiye Cumhuriyeti'nin bir sosyal devlet olduğu belirtiliyor. Sosyal devlet, bizim geleneğimizde "kerim devlet" veya "baba devlet" diye ifade edilen anlayışa benzemektedir. Vatandaş vergi verir, askere gider, ülkesi ve devleti için fedakarlıkta bulunur. Bunun karşılığında, kendisinin sıkıntılı döneminde de ona devlet sahip çıkar. Kişi, beşikten mezara kadar devletin güvencesi altındadır. İşsizse, devlet ona iş bulmak veya işsizlik sigortası yardımı yapmakla yükümlüdür. Eğitim, sağlık, toplu taşımacılık, insan hakları, işçi hakları, sendikal hak ve özgürlükler gibi konularda devlet tarafsız olmamalı, işçinin, memurun,yoksulun yanında yer almalıdır.

Devletin görevi yalnızca güvenlik, yargı ve büyük altyapı yatırımları alanları ile sınırlı değildir. Devletin, eğitim, sağlık ve diğer sosyal konularda görevleri vardır. Devletin, ülkenin güçlenmesini ve istihdam artışını sağlayacak büyük yatırımları yapma görevi vardır. Devletin, insanların temel tüketim mallarını güvenle ve ucuz almalarını sağlamak amacıyla fabrikalar kurmak, satış yapmak görevi vardır. Devletin, kârından ve kendi çıkarından başka birşey düşünmeyenlerin halkı istismar etmesini önleyecek düzenlemeleri ve müdahaleleri yapma görevi vardır. Devletin, insan hakları, işçi hakları ve sendikal hak ve özgürlükler konusunda temel düzenlemeleri yapma ve temel güvenceleri sağlama görevi vardır.

Sosyal devlet anlayışı Avrupa ülkelerinde özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında önem kazandı ve yaygın biçimde uygulandı. Sosyal devletin yaratılmasında bir taraftan işçi sınıfının sendikal ve siyasal alandaki gücü etkili oldu. Diğer taraftan, sermayedar sınıfın komünizm korkusu ve ekonomik büyümenin sağladığı olanaklar da, bu hakların verilmesini kolaylaştırdı.

Ancak 1970'li yıllarda yaşanmaya başlanan ve günümüzde de devam eden ekonomik bunalıma bağlı olarak, sermayedar sınıfın sosyal devlete ilişkin politikası kökten değişti. Sermaye artık sosyal devleti istememeye başladı. Özellikle Sovyetler Birliği ve diğer bazı ülkelerde komünist parti yönetimlerinin devrilmesi sonrasında, sermayenin bu ko-

nudaki tavrı daha da sertleşti. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyalleştirilmiş veya evcilleştirilmiş kapitalizm, 19. yüzyılın vahşi kapitalizmine dönmeye başladı. Sermayenin temsilcileri buna "saf kapitalizme" dönüş diyorlar.

Turgut Özal da bu anlayışa sahipti. Onun ünlü, "devlet baba değildir, vatandaşa iş bulmak zorunda değildir," sözleri bu anlayışın ifadesidir.

Ülkemizde çok yetersiz biçimde uygulanan sosyal devletin en önemli parçası ise sağlık hizmetleri ve emekliliktir, bu alanda çok önemli bir görev üstlenen Sosyal Sigortalar Kurumu'dur. Sosyal devlete saldıranlar, öncelikle sosyal güvenlik kuruluşlarını yoketmeye çalışmaktadır. Türkiye'de de öyle oldu.

Zorunlu tasarruf uygulamasına geçilmesini bu çerçevede ele almak gereklidir. ANAP Hükümeti 1986 yılında SSK'nın sağlık tesislerine hiç tazminat ödemeden el koymak ve bunları özel sektöre kiralamak amacıyla bir kanun tasarısı hazırladı. Böylece SSK'nın sağlık hizmetleri tümüyle kâr amaçlı hale getirilecekti. Ayrıca aynı dönemde özel emeklilik sigortaları teşvik edildi. Hatırlayacağınız gibi, özel hayat sigortasına prim ödeyenlerin bu giderlerini vergiden düşme olanağı sağlandı. 1988 yılında da, SSK'nın emeklilik düzeninin yerine geçmesi planlanan zorunlu tasarruf gündeme geldi.

Günümüzde 19 ülkede "sosyal" sigortayoktur. Emeklilik, zorunlu tasarruf türü "bireysel" sigorta düzenine bağlıdır. "Sosyal" sigortada, bir toplumsal dayanışma boyutu vardır. Ödediğiniz primler bir havuzda birikir. İhtiyacı olanlar bu havuzdan yararlanırlar. "Bireysel" sigortada veya zorunlu tasarruf hesabında ise, herkesin kendi ayrı hesabı vardır. Toplumsal dayanışma söz konusu değildir.

İşverenler zorunlu tasarrufla artan ek ödemeye niçin etkili bir biçimde karşı çıkmadılar? Büyük olasılıkla onlara şu söylendi: şimdi sosyal sigorta işveren prim katkısı olarak en az yüzde 19,5 ödüyorsunuz. Ancak zorunlu tasarrufu oturtursak ve SSK'yı kaldırabilirsek, zorunlu tasarruf fonuna katkınız yalnızca yüzde 6 olacak.

Ancak evdeki hesap çarşıya uymadı. İşverenlerin işçilik maliyetlerini daha da düşürmek amacıyla atılan bir adım, işverenlerin maliyetini daha da artırmaya başladı.

Sendikalar olarak önce zorunlu tasarruf kesintilerine karşı çıktık. Bu uygulamanın başladığı 1988 yılında gerçek ücretlerimiz çok düşmüştü. En temel ihtiyaçlarımızın karşılanmasında bile büyük zorluklarla karşı karşıyaydık. O yıllarda bu uygulamanın kaldırılması için binlerce işçiden imza toplandı. Ancak uygulamayı kaldırtamadık.

1990'lı yıllarda olayın farklı bir boyutunu yaşamaya başladık. Bir süre sonra, her yılın ilk aylarında bu fondaki paranın getirisinin, nemasının bir bölümü bizlere ödenmeye başlandı. Emekli olan arkadaşlarımız bu fonda birikmiş olan paralarını aldığında, bu ek gelir hoşumuza gitti. Hesap etmediğimiz bir ikramiye gibi düşündük. Kıdem tazminatında tavan uygulaması varken, zorunlu tasarrufta tavanın olmaması nedeniyle, üç-beş yıl sonra bu paranın kıdem tazminatına eş bir değere yükseleceğini sezdik. Sendikalar olarak bu konudaki politikamızı değiştirdik.

Yeni politikamız, bu fonda biriken paranın işçiler ve memurlar tarafından yönetilmesiydi. 12 Eylül öncesinde bazı sendikalarda, örneğin YOL-İş'te, bir iş riski fonu vardı. İşçiden belirli bir oranda para kesilir, işveren de buna katkıda bulunurdu. Ancak biriken para sendikanın denetiminde olurdu. Benzer bir uygulamayı istedik. Ancak ANAP da, DYP-CHP de, Anayol da, Refahyol da bu konuda isteklerimizi yerine getirmedi.

Hükümetler yıllar boyu işçilerin ve memurların çeşitli fonlarda ve kurumlarda birikmiş paralarından borç almışlardır. Ancak bu kurum ve fonların yönetimi işçilerin ve memurların demokratik yönetimi altında olmadığından, bu kurum ve fonlar hükümetler tarafından soyulmuştur.

Türkiye'de kamu açıkları giderek artıyor. Hükümetler yıllardır kamu açıklarını zenginleri vergilendirerek değil, başka yollarla kapatmayı tercih ettiler.

Kamu açıklarını öncelikle beş yoldan kapatmak mümkündür: (1) Sermaye ve servet sahiplerini etkili bir biçimde vergilendirebilirsiniz. (2) Borç alabilirsiniz. (3) Kamu mal ve hizmetlerine zam yapabilirsiniz. (4) Para basabilirsiniz. (5) Devlet mal ve mülkünü haraç mezat satabilirsiniz (özelleştirme).

Türkiye'de hükümetler onyıllardır sermaye ve servet sahiplerini et-

kili bir biçimde vergilendirmek yerine, diğer dört yola başvurdular. Borç alırken de işçi sınıfını yakından ilgilendiren ve ancak işçi sınıfının yeterince farkında olmadığı ve ilgilenmediği bir yolu oldukça etkili bir biçimde kullandılar.

Burada Refahyol Hükümetinin kaynak paketlerine kısaca değinmek istiyorum. Refahyol Hükümeti, sermaye ve servet sahiplerinden vergi almak niyetinde değildir. Hükümet, borç almakta, para basmakta, zam yapmakta ve özelleştirme yoluyla gelir elde etmeye çalışmaktadır.

İç borçlar, 1996 yılı Ocak ayında 1 katrilyon 360 trilyon lira iken, 1996 yılı Ağustos ayında 2 katrilyon 490 trilyon liraya çıkmıştır. Dış borçlar da hızla artmaktadır. Kaynak paketi olarak sunulan program, ağırlıkla dış borçlanmaya dayanmaktadır. Dış borçlarımız 75 milyar dolar dolaylarındadır.

Hükümet sürekli para basmaktadır. Piyasada mevcut para miktarı, 6 Eylül 1996 tarihinde 355,5 trilyon lira iken, bir hafta içinde piyasaya 30,1 trilyon lira daha sürülmüş, 13 Eylül tarihindeki miktar 385,6 trilyon liraya yükselmiştir.

Sayın Erbakan'ın zam yapmayacağını tekrar tekrar ileri sürmesine rağmen, Hükümet benzine, tüpgaza, elektriğe, telefona ve diğer mallara zam yapmıştır ve yapmaktadır.

Borç batağına gömüldükçe faizler artmakta, bu da enflasyonu körüklemektedir. Piyasaya sürekli para sürülmesi ve zam yapılması da enflasyonu hızlandırmaktadır. Bu hükümet, faizcilere, yani sermayedar sınıfa büyük kaynaklar aktaracak, işçiyi, memuru, emekliyi, işsizi, esnafı ve köylüyü enflasyon ve işsizlikle daha da ezecektir.

Hükümetler, devletin açıklarını kapatmak için iki kaynaktan borç alabilir: Sermayedar sınıftan, işçi sınıfından. "İşçi sınıfının parası mı var ki, devlete borç versin!" demeyin. Böyle bir borçtan işçilerin ve memurların önemli bir bölümünün haberi bileyoktur.

Türkiye'de hükümetler, sermayedar sınıftan borç aldığında onlara yüksek oranlarda, enflasyonun oldukça üstünde bir faiz öder. Böylece gerek dış borçlanmada, gerek iç borçlanmada devletin sırtına büyük bir faiz yükü yüklenir. Bu yük hızla artmaktadır.

Sermayedar sınıftan devlet tahvili ve hazine bonosu satışı aracılığıyla borç alındığında, onlara büyük gelirler sağlandı. 1994 yılında üç ayda yüzde 50 net faizli hazine bonolarını hatırlayacaksınız. Bunların bir yıllık birikimli faizi yüzde 406 idi. Hükümetler sermayedarlardan borç aldığında çok yüksek faizler ödediler ve ödüyorlar.

Bu nedenle, faiz giderlerinin 1992 bütçesindeki payı yüzde 18,2 iken, 1996 yılının ilk 7 ayında yüzde 44 olmuştur. Refahyol Hükümetinin uyguladığı ekonomik politikalara bağlı olarak, faiz oranları daha da artacak, bütçenin giderek artan bölümü faizlerin ödenmesine ayrılacaktır. Faizcilere karşı olduğunu ileri süren Refah Partisi, Türkiye tarihinde bütçenin rekor düzeyde bölümünün faize gittiği bir dönem yaşatacaktır.

Hükümetler sermayedar sınıftan yüksek faizle borç alırken, işçi sınıfından çok düşük faizle borç almıştır ve almaktadır.

Bu tür borçlardan biri tasarruf bonolarıdır. Hatırlanacağı gibi, 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra işçilerin ücretlerinden ve memurların aylıklarından bir kesinti yapılmış ve tasarruf bonoları verilmişti. Tasarruf bonolarının anaparası epey bir süre sonra verilecekti. Zorla alınan bu borç karşılığında, düşük bir faiz ödeniyordu. Birçok kişi, anaparasını almak için beklemek yerine, tasarruf bonolarını değerinin çok altında fiyatlarla elden çıkardı. Kastelli'nin ilk serveti böyle sağlandı.

Hükümetlerin diğer bir borçlanması da memurlardan yapılan MEYAK kesintileriydi. Bu kesintiler de enflasyon karşısında eritilmiş olarak geri ödendi.

Hükümetler 1945 yılından 1993 yılına kadar önce İşçi Sigortaları Kurumu ve sonra da Sosyal Sigortalar Kurumu'ndan borç aldılar. Bu Kurumun anti-demokratik yapısı ve hükümetlere bağımlılığına bağlı olarak, piyasada geçerli faizin çok altındaki oranlarda faiz karşılığında Kurum kaynakları hükümetler tarafından kullanıldı ve dolaylı olarak da sermayedarlara kullandırıldı. yapılan tahminlere göre, 1965-1993 döneminde SSK'dan bu yolla devlete aktarılan kaynak 20 milyar dolar, günümüz parasıyla da 2,0 katrilyon lira dolayındadır.

Hükümetler, çalışanların tasarrufa teşviki hesabında biriken büyük miktarda parayı da düşük faizle borç aldı. Bugün bu fonda biriken para yaklaşık 475 trilyon liradır. yapılan hesaplara göre, bu kaynağın gerektiği

gibi nemalandırılmış olması durumunda, ulaşılacak rakam yaklaşık 1,5 katrilyon liradır. Örneğin, sermayedarlardan yüzde 120-130 gibi oranlarda faizle borçlanılırken, 1996 yılı şubat ayında zorunlu tasarruf fonundaki 290 trilyon liralık kaynak, yılda yüzde 30 oranında getirisi olan devlet kağıtlarına yatırıldı.

Hükümetler, konut edindirme fonundaki 100 trilyon liralık parayı da kendi istedikleri oranlarda nemalandırdılar ve kullandılar.

Zorunlu tasarruf konusu, bu genel çerçeve içinde değerlendirilmelidir. Çalışanları Tasarrufa Teşviki Hesabında biriken kaynak, Ekim ayı başlarında 475 trilyon liraya ulaşmıştı. Meclis'te 28 Ağustos 1996 günü kabul edilen bir kanunla, işçilerden yapılan kesinti ile işverenin katkısının durdurulması öngörüldü. Birikmiş kaynağın sahiplerine ne zaman ödeneceği ise boşlukta bırakıldı.

TÜRK-İŞ, birikmiş paranın üç ay içinde ödenmesini ve işverenin fona ödediği yüzde 3'lük bölümün de işçi ücretlerine ve memur aylıklarına eklenmesini istedi. Bu istek, DİSK ve HAK-İŞ tarafından da benimsendi.

Sayın Cumhurbaşkanımız, TÜRK-İŞ'in kendisine yaptığı başvurudan sonra, bu yasayı yeniden görüşülmek üzere Meclis'e geri gönderdi. Gönderme gerekçelerinden biri, işverenin yüzde 3'lük katkısının işçinin kazanılmış hakkı olduğu ve ücretlere eklenmesi gerektiğiydi. Ayrıca, birikmiş paraların ödenme tarihlerinin de yasayla belirtilmesi isteniyordu.

TÜRK-İŞ zorunlu tasarruf konusundaki haklarımızın korunmasına büyük önem vermektedir. Bunun birkaç nedeni vardır.

1. Üyelerimizin önemli miktarlara varan parası söz konusudur. Günümüzde emekli olan kıdemli bir işçi zorunlu tasarruf fonundan ortalama 200 milyon lira dolayında bir para almaktadır. Bu uygulamanın üç-beş yıl daha sürmesi durumunda, zorunlu tasarruf fonundan alınacak para neredeyse kıdem tazminatına yaklaşacaktır. Gerçek ücretlerin düştüğü 1994-1996 döneminde eldeki böyle bir paranın kaçırılması önemli bir kayıp olacaktır. Ayrıca, işverenlerin katkı payı olan yüzde 3'ün ücretlere eklenmesiyle, son yıllardaki gerçek ücret düşüşleri bir parça azaltılacaktır.

2. Elindekine haksız biçimde el konulduğunda sesini çıkarmayanın,

1997 toplu iş sözleşmelerinde kayıplarını telafi edebilmesi veya sosyal güvenlik alanındaki kayıplara direnebilmesi mümkün olmayacaktır. Hükümet, bu nedenle de, işçilerin ve memurların tepkisini yakından izlemektedir. Meşru ve demokratik eylemler ve mücadele, önümüzdeki zor günler açısından hem bir alıştırma ve ısınma sağlayacak, hem de Hükümetin daha dikkatli adım atmasına katkıda bulunacaktır.

3. yaklaşık 5 milyon ücretliyi yakından ilgilendiren bu konuda verilecek mücadele, son yıllarda kaybedilen halk desteğinin yeniden sağlanmasında önemli bir rol oynayacaktır. Sendikacılık hareketi ancak güçlü bir halk desteğiyle başarılı adımlar atabilir. Halkın öncüsü ve umudu haline gelmemiş bir işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin, sermayenin bu yeni saldırısını göğüslemesi olanaksızdır. Zorunlu tasarruf konusundaki tavrımız haklıdır, doğrudur ve milyonlarca örgütsüz insanı doğrudan ilgilendirmektedir. Sayın Cumhurbaşkanının yasanın yeniden görüşülmesi gereğini dayandırdığı gerekçeler de haklılığımızı artırmıştır.

Hükümet kaynak olmadığını ileri sürmektedir. Bu iddia da doğru değildir. Hükümet yalnızca bu yıl Eylül ayında yalnızca iç borçların geri ödenmesi için 338 trilyon lira bulabilmiştir. Ekim ayında ödenen iç borç 383 trilyon lira, Kasım ayında ödenen ise 360 trilyon liradır. Hükümetin 1996 yılında ödeyeceği iç borç anapara ve faiz ödemeleri toplamı 3 katrilyon 346 trilyon liradır. Bunun 1 katrilyon 100 milyon liralık bölümü faizdir.

Hükümetin elinde kaynak vardır. Sorun, mevcut kaynağın hangi sınıf için kullanılacağıdır. Eğer mevcut kaynak, sermayedar sınıfa olan iç borçların ödenmesi için kullanılır, işçiye ve memura olan borçlar ertelenirse, Refahyol Hükümeti sermayenin çıkarlarını savunuyor demektir. Refahyol Hükümeti, işçiye ve memura olan borcunu öder, sermayeye olan iç borçlarını ertelerse, bizden yana tavır almış demektir.

1997 YILI KAMU KESİMİ TOPLU İŞ SÖZLEŞMELERİ

Günümüzün önemli diğer konusu, 1997 yılı kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde izlenecek politikadır.

Geçen yıl bir grup işçinin toplu sözleşmelerinin yürürlük başlangıç tarihi 1 Ocak 1995 idi. Bu işçiler zamlı ücretlerini ancak 10 ay sonra alabildiler. Sözleşme yürürlük başlangıç tarihi 1 Mart olanlar ise 8 ay sonra

zamlı ücret aldı. Bu kadar süre içinde ücret zamlarınız enflasyon karşısında büyük değer kaybetti. Ayrıca, eğer erken genel seçimler olmasaydı, bu parayı topluca alabilmemiz de bu kadar kolay olmayacaktı.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu bu durumu ve ayrıca 1994 ve 1995 yıllarında gerçek ücretlerdeki düşüşü değerlendirdikten sonra, toplu sözleşmeleri erken başlatma kararı aldı. 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt yasası'nda, toplu sözleşme yetki işlemlerinin ve görüşmelerinin, eski toplu iş sözleşmesinin bitmesinden 120 gün önce başlatılabilmesine olanak tanınıyor. Bu olanak bu yıl kullanıldı.

Toplu iş sözleşmelerine ilişkin ikinci konu, görüşmelerin tek tek sendikalar tarafından mı,yoksa birlikte mi götürüleceğiydi.

Geçen yıl bu konuda bazı sıkıntılar yaşadık. İlk sorun, eylemlere ve diğer ortak kararlara gerektiği gibi sahip çıkmayan bazı sendikalara duyulan tepkide ortaya çıktı. Birçok işçi, kendileri eylem yapar ve kendilerini riske atarken, eyleme katılmayan bazı sendikaların üyelerinin de aynı haklardan yararlanmalarına, haklı olarak, tepki duyuyordu.

Diğer taraftan, ortalama ücretlerin nisbeten düşük olduğu sendikalar, yüzdeli zamma karşı çıkıyor ve seyyanen zam istiyordu. Özellikle bu sendikalardan eylemlere katılanları, "her türlü mücadeleye biz giriyoruz, sonra da yüzdeli zam alındığında biz mağdur oluyoruz," diyorlardı.

Başkanlar Kurulu, toplu sözleşmelerde yüzdeli zam mı, seyyanen zam mı isteneceğini tartışmadı. Alınan karar, giderek daha da ağırlaşan ortak sorunlar karşısında, toplu sözleşme görüşmelerinin TÜRK-İŞ'in bütünlüğü içinde ve koordinasyonu altında sürdürülmesi gerektiğidir.

1995 KAMU KESİMİ GREVLERİ

Birazdan ele alacağım bazı etmenlere bağlı olarak, dünyada ve ülkemizde sendikacılık hareketi önemli değişimler yaşamaktadır ve yaşayacaktır.

Bu durumu geçen yılki grevlerde somut olarak yaşadık. 1989, 1991 ve 1993 yıllarında yapılan bazı vizite eylemleriyle kamu kesiminde oldukça başarılı toplu iş sözleşmeleri imzalanmışken, 1994 ve 1995 yıllarında Türkiye tarihinin en büyük işçi eylemlerini gerçekleştirmemize

rağmen, gerçek ücretlerimizin gerilemesini engelleyemedik.

Bunun nedenlerini ayrıntılı olarak tartışmamız gerekiyor. İşçi sınıfı mücadelesi bize bir gerçeği tekrar tekrar hatırlatıyor, öğretiyor. Bizler "haklı" olduğumuz için "hak" almıyoruz. Güçlü olduğumuz ölçüde ve gücümüz kadar hak alıyoruz. 1995 kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde son derece haklıydık. yalnızca bir önceki dönemin enflasyonu oranında bir zam istiyorduk, enflasyon nedeniyle yıpranan gerçek ücretlerimizin eski düzeyine çıkarılmasını istiyorduk.

Çok haklıydık ama, gücümüz yetmedi. Bunu başaramadık. Ne kadar hak alınacağı, bizim gücümüze ve karşımızda bulunanların gücüne bağlıdır. 1995 yılı grevlerindeki bazı eksikliklerimiz ve karşı tarafın son yıllarda artan gücü, azalan olanakları ve kararlılığı, istediğimiz sonucu almamızı engelledi.

1995 yılındaki grevlerde karşımızda kim vardı?

Önce uluslararası tekelci sermaye vardı. Uluslararası tekelci sermayeyi, onun sözcüsü ve beyni IMF ve Dünya Bankası temsil ediyordu. Geçen yılki grevlerde bu nedenle sürekli olarak "Kahrolsun IMF, bağımsız Türkiye" diye slogan attık.

IMF, sizin ücretinizle niyeilgilensin? Uluslararası tekelci sermayenin temsilcileri, kamu kesimindeki bir işçisinin ücretinin düşük olmasını niçin istesin? Bunun birkaç nedeni var.

Birinci neden, Türkiye'nin artan borçlarıdır. Günümüzde devletin iç borçları 2,7 katrilyon lira, dış borçları da yaklaşık 75 milyar dolar düzeyindedir.

Uluslararası sermayenin birinci sorunu, Türkiye'nin bu borçlarını aksama olmadan ödemesinin sağlanmasıdır. Halbuki, ülkemizde faizlerin bütçe içindeki payı hızla artmakta, geriödemedeki sorunlar daha da çoğalmaktadır. Faizlerin bütçe içindeki payı 1992 yılında yüzde 18,2 iken, 1996 yılının ilk 7 ayında yüzde 44'e çıkması, IMF'nin müdahalelerini daha da artıracaktır.

İkinci neden, Türkiye'de yabancı sermaye yatırımlarında çalışan onbinlerce işçinin ücretinin düşürülmesidir. Ülkemizde 1980 yılı sonunda 99 adet yabancı sermayeli şirket vardı. Bu sayı 1995 yılı sonunda yak-

laşık 3100 oldu. Bu şirketlerin önemli bir bölümü Türkiye'ye ucuz işçilik için gelmektedir.

Ücretler bilimsel yöntemlerle belirlenmez. Sınıflar arasındaki güç dengeleri birçok bilimsel hesaptan daha etkilidir. Ücretlerin belirlenmesinde en önemli etmenlerden biri, bir işçinin kendi kafasında nelerin kendi hakkı olduğuna ilişkin düşüncesidir. Kamu sektöründeki işçiler nisbeten yüksek ücret aldıklarında, özel sektör işçisi de onlara imrenmekte, onları örnek almaktadır.

Kamu kesiminde birçok işçi 1991 toplu iş sözleşmelerinden sonra, kullanılmış da olsa bir araba aldı. Ailesini bu arabaya doldurarak mahalleye giren böyle bir işçiyi gören bir özel sektör işçisinin evinde bu konunun konuşulduğundan, niçin kendilerinin de araba alamadığının tartışıldığından hiç kuşkunuz olmasın. Siz çocuğunuza bir bisiklet aldığınızda, özel sektörde çalışan bir işçinin çocuğu da o akşam babasından bir bisiklet isteyecektir.

Ücretlerin oluşmasında bu işleyişin büyük etkisi olur. ışçilerin kendi aralarındaki konuşmalarının önemli bir bölümü de, toplu iş sözleşmelerinin hükümleri ve diğer çalışma koşullarıdır. ışverenler de, kamu sektöründe ücretlerin yükselmesinin özel sektörde işçi ücretlerini yukarı çekeceğini bildikleri için, kamu sektöründeki ücret artışlarının karşısındadırlar.

Konunun bir boyutu, Türkiye'de doğrudan yatırım yapmış olan yabancı sermayeli şirketlerin işçilerinin ücretleriyle ilgilidir. Konunun diğer boyutu ise, Türkiye'de yerli sermayedarların üretip, gelişmiş kapitalist ülkelere satacakları tişörtler, kazaklar, gömlekler, televizyonlar, buzdolapları ile ilgilidir.

Bugün Kahramanmaraş, Gaziantep, Denizli, Manisa, Çorlu, Lüleburgaz, Çorum, Çankırı gibi bölgelerde hemen hemen tümüyle ihracat için, sendikasız ve çok düşük ücretli işçilerle gerçekleştirilen üretimin amacı, gelişmiş kapitalist ülkelere düşük maliyetli ve fiyatlı mal satılmasını sağlamaktır.

İşte bütün bu nedenlere bağlı olarak, geçen yılki toplu sözleşme görüşmelerinde, karşımızda önce IMF, Dünya Bankası, bir bütün olarak uluslararası tekelci sermaye vardı.

Karşımızda ayrıca yerli tekelci sermaye vardı.

Karşımızda Hükümet vardı, Meclis'te temsil edilen siyasalpartilerin hemen hemen tümü vardı. Bir-iki partiden ufak bazı destekler gördük. Ama genellikle karşımızdaydılar.

Sermayenin medyası ve Hükümetin TRT'si de karşımızdaydı.

Karşımızda böylesine büyük güçler varken, bizim saflarımız nasıldı? Birlik ve bütünlüğümüz yerinde miydi? Ne yazık ki, hayır.

Toplu sözleşme görüşmeleri süren sendikalarımız tam bir birlik gerçekleştiremedi. TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun aldığı kararlar tam olarak uygulanmadı. Kamu kesiminde toplu iş sözleşmesi imzalanmış işçiler gerektiği gibi bir destek vermedi. Özel sektördeki sendikalı ve sendikasız işçiler önemli bir destek vermedi. Memurlar, emekliler, işsizler genellikle destek vermedi. İşçi sınıfının bütünlüğünün sağlanmasında büyük eksiklikler söz konusuydu. Ayrıca, işçi sınıfının yanında olması gereken esnaf veyoksul ve küçük köylülük de gereken desteği vermedi.

Bu bütünlüğün sağlanamamasında yalnızca sermaye yanlısı medyayı suçlamak doğru değildir. Sermaye tabii ki kendi sınıf çıkarlarını koruyacaktır. Ancak kamu kesiminde sendikalı işçilerin de görevlerini gerektiği gibi yerine getirdiğini, diğer toplum kesimlerine gereken desteği verdiğini söylemek mümkün değildir.

Bütün bu nedenlerle 1995 grevlerinde istenilen başarı sağlanamadı. 1997 yılında ise bizleri daha da büyük zorluklar beklemektedir. şimdi bir parça bunlara bakalım.

SENDİKACILIK ÇÖKÜYOR MU?

Bu gelişmeler karşısında sık sık gündeme gelen bir soru, sendikacılık hareketinin çöküp çökmediğidir.

İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketi canlıdır. Bu gelişmeler işçi sınıfını ortadan kaldırmamakta, işçilerin sorunlarını azaltmamaktadır.

Tam tersine, bu gelişmeler sonucunda işçilerin sayısı ve sorunları daha da çoğalmakta, hak ve çıkarlarını koruma ve geliştirmenin bir aracı olan sendikalara duydukları gereksinim daha da artmaktadır.

Ancak işçi sınıfının yapısı ve sorunları değişmektedir.

- İşçi sınıfı içinde hizmetler sektöründe çalışanların ve beyaz yakalı işçilerin oranı artmaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranı yükselmektedir.

- İstihdam istikrarsızlaşmakta, kısmi süreli çalışma, süresi belirli hizmet akdiyle çalışma, geçici işçilik, kiralık işçilik gibi atipik istihdam biçimleri yaygınlaştırılmaktadır.

- İşçi sınıfının bir kesimi küçük işyerlerinde kaçak ve geçici işlerde çalışmakta, sık sık işsiz kalmakta, işportacılık gibi gelir kaynaklarına başvurmaktadır. ışçi sınıfının işsiz kesiminin sayısı ve oranı artmaktadır.

Sendikacılık, sermayenin sendikalara yönelik politikasındaki değişikliklerin yanı sıra, işgücünün yapısındaki değişikliklere de uyum sağlamak durumundadır.

Sermayenin uluslararası düzeyde ve Türkiye'de uyguladığı yeni politikalar Türkiye'yi hızla işçileştirmektedir. Diğer taraftan, işçi sınıfının yapısında önemli değişiklikler olmakla birlikte, sermayenin saldırısı, sınıfın çeşitli kesimleri arasındaki kısa vadeli çıkar farklılıklarını azaltmakta; sınıfın içindeki kısa vadeli çıkar farklılıkları, daha büyük ortak sorunlar karşısında önemsizleştirmektedir.

Günümüzde sendikacılığın çökmesinden değil, anlayışı ve yapısı hızla değişen ve değişecek olan sendikacılık hareketinin Türkiye'nin geleceğinde etkisini nasıl daha da artıracağından söz etmek gerekir.

TÜRKİYE'DE SENDİKAL SORUNLAR

Ülkemizde işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi son yıllarda ve günümüzde büyük bir dönüşüm yaşamaktadır. Ekonomik büyüme, düşük oranlı işsizlik, Soğuk Savaş ve ithal ikameci sanayileşme döneminde gelişen ve güçlenen sendikacılık hareketimiz,

(1) Ekonomik bunalım, büyük kamu kesimi açıkları, iç ve dış borçlar ve gümrük birliği,

(2) Yüksek oranlı işsizlik,

(3) Sovyetler Birliği ile Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki sistemin

çöküşü ve iktidardaki komünist partilerinin çoğunun demokratik sosyalist partilere dönüşmesi,

(4) Uluslararası tekelci sermayenin dünyada artan hakimiyeti (küreselleşme ve yeni Dünya Düzeni), yeni uluslararası işbölümü ve azgelişmiş ülkelerde ihracata yönelik sanayileşme ve

(5) Sermayenin çıkarları doğrultusunda kullanılan yeni teknolojiler ile üretim yöntemleri ve örgütlenmesi,

koşullarında yeni bir sendikal anlayışa ve yapılanmaya geçmektedir.

Türkiye'de yaşanan hızlı mülksüzleşmenin yarattığı yeni kent-yoksulları, bu sorunlara yeni bir boyut kazandırmaktadır.

Uluslararası ve yerli tekelci sermayenin ticari ilişkiler görünümü altında küçük üreticiliği de doğrudan sömürmeyi yoğunlaştırması ve eve-iş-verme veya fason üretim gibi yöntemlerle "sahte" kendi hesabına çalışma uygulamalarını yaygınlaştırarak ücretli emek - sermaye ilişkisini gizlemesi, sorunları daha da karmaşıklaştırmaktadır.

Bütün bu koşullara bağlı olarak, sendikacılıkta yaşanmakta olan bu değişim sürecinin bilinçli çabalarla daha da hızlandırılmasında büyük yarar vardır.

Dünyada ve Türkiye'de 1970'li yıllardan itibaren hemen hemen sürekli bir ekonomik bunalım yaşanmaktadır. Bu bunalımdan çıkışın uluslararası ve yerli tekelci sermaye tarafından benimsenen yolu, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kurumlarının Türkiye'ye önerdikleri istikrar veya yapısal uyum programlarıdır, işgücü maliyetinin düşürülmesidir, "ehlileş(tiril)miş" kapitalizmden vahşi kapitalizme geri dönüştür.

24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 istikrar paketleri, bu modelin Türkiye'deki örnekleridir. Özellikle kamu açıklarının ulaştığı boyut düşünüldüğünde, Türkiye artık kamu kaynaklarının yönetilmesinde çok net bir tercihe zorlanmaktadır: ya sosyal devlet olmanın gerekleri yerine getirilecek, ya da giderek rantiyeleşen uluslararası ve yerli tekelci sermayeye borç ödenecek, "devletin küçültülmesi" adı altında devletin sosyal boyutu yok edilecek, Anayol ve Refahyol Hükümetlerinin programlarında açıkça belirtildiği gibi, devletin asli işlevleri güvenlik, yargı ve büyük altyapı yatırımları ile sınırlandırılacaktır.

İç ve dış borç faizlerinin bütçe içindeki payı 1992 yılında yüzde 18,2 iken, bu oran 1996 yılının ilk 7 ayında yüzde 44'e yükselmiştir. Buna karşılık, kamu kesiminde çalışan tüm işçiler, memurlar ve sözleşmeli personel için yapılan ödemeler 1990 yılında bütçenin yüzde 39,4'ünü ve 1992 yılında yüzde 42,4'ünü oluştururken, 1996 yılında yalnızca 25,5'ini oluşturmaktadır.

Bütçenin bölüşümünde, ücretli emek ile sermaye arasındaki çıkar çelişkileri artmaktadır. Ayrıca, hükümetlerin yanlış ve sermaye yanlısı politikaları sonucunda, SSK çökertilmektedir. Hükümetler 1965-1993 döneminde SSK'nın yaklaşık 20 milyar dolarlık kaynağına el koymuşken, 1994 yılından sonra bu işleyiş tersine dönmüştür. Başbakan Erbakan, ikinci pakete ilişkin basın toplantısında, 1996 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına devlet katkısının 347 trilyon lira olacağını açıklamıştır. Böylece geçmiş yıllarda olmayan yeni bir masraf kalemi gündeme gelmiştir ve hızla büyümektedir.

Diğer taraftan, son yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nin ve işçi sınıfının bütünlüğüne yönelik ve dış destekli saldırılara karşı konulabilmesi amacıyla savunma ve güvenlik harcamalarının düzeyi de yükselmiştir.

Bütün bunlar kamu açıklarını artırmakta, kamu kesiminde işçilere ve memurlara ayrılan kaynakları hızla kısıtlamaktadır.

Bu sorunların aşılması için bizim önerimiz, herkesin geliri ve serveti ile orantılı bir vergi ödemesinin sağlanması, sermaye ve servet sahiplerinin etkili bir biçimde vergilendirilmesidir. Bu kararı alacak olan Meclis, uygulayacak olan ise Hükümettir. Ancak işçi sınıfının siyasalalandaki zayıflığı, bu alanda gerekli adımların atılmasını engellemektedir.

Diğer taraftan işsizlik giderek artmaktadır. Tarımda ve hayvancılıkta IMF'nin önerdiği ve uygulattığı politikalar, kırsal kesimde hızlı bir mülksüzleşmeye yol açmaktadır. PKK'nın eylemleri ve devletin uyguladığı karşı-strateji, köylerin boşalmasına veya boşaltılmasına yol açmakta, kırsal kesimdeki mülksüzleşme süreci hızlanmaktadır.

Kırsal kesimden kentlere göç, işsizliği hızla artırmaktadır. Kentlerdeki yeniyoksullar kitlesine her gün binlerce insan katılmaktadır.

Küreselleşme, gümrük birliği, özelleştirme, kamu kurum ve kuruluşlarının tasfiyesi veya küçültülmesi ve kamuda istihdamı daraltma politikaları (zorunlu emeklilik, kadroların dondurulması, işçi çıkarmalar, v.b.) da, işsizliğin geçmişte görülmemiş boyutlara tırmanmasına yol açmaktadır.

Özelleştirme, bir taraftan özelleştirilen kuruluşlardan işçi çıkarılması, diğer taraftan Tekel, Çaykur, şeker Fabrikaları, SEK, EBK ve yem Sanayii gibi tarım ve hayvancılıkta küçük üreticiliği ayakta tutan kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi veya tasfiye edilmesinin yol açtığı mülksüzleşme nedeniyle, işsizliği artırmaktadır.

Bu süreç, Türkiye'de geçmişte örneği yaşanmamış biryoksulluk ile gelir ve servet eşitsizliğine neden olmakta, uzun vadede işçi sınıfının saflarına katılacak olmalarına karşın, kısa vadede işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi dışında kalan, sınıf bilinci gelişmemiş ve radikal, anti-demokratik ve hatta terörist-anarşist veya anti-laik ve demokrasi ve cumhuriyet düşmanı veya etnik kimliğe dayalı bölücü terörist eğilimlere kolayca kayabilecek bir kentyoksulları kitlesi oluşturmaktadır.

Bu kitle, toplumsal çürümenin, fuhuşun, hırsızlığın ve gaspların yayılabileceği bir zemin de yaratmaktadır. Ayrıca, işverenler ve işveren yanlısı siyasi güçler, bu kitlenin bir bölümünü sendikalı işçilere karşı kışkırtabilmektedir.

Sovyetler Birliği ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan köklü rejim değişiklikleri, sermayenin işçiler ve sendikalar konusunda daha pervasız bir saldırgan politika izlemesine yol açmıştır.

Üretim, ulaştırma ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler, sermayenin, yeni Dünya Düzeni adı altında, kendi denetiminde ve çıkarları doğrultusunda bir küreselleşmeyi gerçekleştirmesine olanak tanımış, ulusötesi şirketlerin hakimiyetini artırmış, işçi sınıfının gücünü zayıflatıcı üretim yöntemlerinin ve örgütlenmelerinin gündeme getirilebilmesini olanaklı kılmıştır.

Ayrıca, uluslararası işbölümünde köklü değişiklikler yaşanmış, azgelişmiş ülkelerin ucuz işgücü kaynağı olarak önemi ve rolü artmıştır.

Türkiye, uluslararası tekelci sermaye açısından, ucuz hammadde ve

yüksek karlı pazar olmanın ötesinde, ucuz işgücü kaynağı olarak önem kazanmıştır.

Bu gelişmelere bağlı olarak, üç grupta sorunla karşılaşılmaktadır:

(1) İşverenler önce, "devleti küçültme" propagandasıyla sosyal devlet anlayış ve uygulamalarını reddetmişlerdir. Uluslararası tekelci sermaye, azgelişmiş ülkelerdeki hakimiyetini sınırlayabilecek bir güç olan ulusal devletleri de zayıflatacak bir strateji izlemeye başlamıştır. Etnik ve mezhepsel farklılıklar kullanılarak iç ve bölgesel savaşlar körüklenmiştir. ışçi sınıfı ise, güçlü devletten, güçlü olabilmesi için de insan haklarına saygılı, demokratik ve laik bir sosyal hukuk devleti olması gereken devletten yanadır. Kamu kesimi işçileri ise, kamu kurum ve kuruluşlarının verimli bir biçimde çalıştırılmasını, üretimin artırılmasını savunmaktadır. Bizler, hükümetle devleti özenle birbirinden ayırıyoruz. Sorunların sorumlusu olarak sermayedar sınıfı değil de, devleti gösteren ve devleti suçlayan anlayışın adı anarşizmdir. Günümüzde ulusötesi sermaye de ulusal devletiyoketmeye çalışmaktadır.

(2) Bunun yanı sıra, sendikaları zayıflatmaya veyoketmeye ve sendikal hak ve özgürlükleri kısıtlamaya yönelik sürekli ve sistemli bir saldırı başlatılmıştır.

(3) Özellikle 1990'lı yıllarda güçlenen bir eğilim ise, işçileri koruyucu mevzuatın etkisiz kılınmasıdır. Kaçak işçilik, "sahte" kendi hesabına çalışma, standart-dışı (veya atipik) istihdam biçimleri ve "esneklik" aracılığıyla, işçilerin yasal koruma ve toplu iş sözleşmelerinin kapsamı dışına çıkarılmaları sağlanmakta, sendikalaşma, toplu pazarlık ve grev haklarından yararlanmaları engellenmektedir.

Kapitalizm, 2. Dünya Savaşı sonrasının "ehlileş(tiril)miş" veya "sosyal" kapitalizminden, 19. yüzyılın vahşi kapitalizmine geri dönmektedir. ışçi sınıfının, iş güvencesi, sosyal güvenlik, sosyal devlet, kamu kesiminde istihdam, işçiyi koruyucu mevzuat ve sendikal hak ve özgürlükler alanında yüzyıllık mücadeleyle elde edilmiş kazanımları, vahşileşen kapitalizm tarafındanyok edilmek istenmektedir.

Bu genel gelişmelere karşılık, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin verdiği mücadele sonucunda, 1989-1993 döneminde

(a) Gerçek ücretlerde Türkiye tarihinde örneği görülmemiş oranlarda artışlar gerçekleştirilmiş.

(b) 12 Eylül döneminin anti-demokratik yasakları ve kısıtlamaları fiilen önemli ölçüde aşılmıştır.

Bu gelişimin sağlanmasında

(a) İşçiler arasında sınıf bilincinin gelişmesi, sınıf kardeşliği anlayışının siyasi görüş kardeşliğinin, etnik köken kardeşliğinin, mezhep kardeşliğinin, meslek dayanışmasının önüne geçmesi,

(b) Geleneksel katı siyasalparti taraftarlığının yumuşayarak, sendikaların talimatlarına uyulması,

(c) Çalışanlar ve özellikle işçiler arasındaki dayanışmanın artması,

(d) Grev-dışı eylemlerin etkili bir biçimde kullanılması,

(e) Türkiye tarihinin 1991 yılına kadarki en büyük grevlerinin 1990 ve 1991 yıllarında yapılması,

(f) Kamuoyu desteğinin sağlanması ve

(g) 1989 ve 1991 seçimlerinde oy gücünün bir ölçüde kullanılması etkili olmuştur.

Bu süreçte ortaya çıkan somut sorunlar ve tehlikeler şu şekilde özetlenebilir:

- Özelleştirme (KİT satışları, kamunun piyasayı düzenleyici ve yönlendirici işlevinin ortadan kaldırılması, v.b.),

- Müteahhitleşme, taşeronlaştırma, vahidi fiyat uygulamaları,

- Yerli ve yabancı kaçak işçilik,

- İşten çıkarmalar ve işsizlik,

- İşyerlerinin bölünmesi veya geçici olarak kapatılması,

- Geçici işçilik, süresi belirli hizmet akti,

- Memur ve sözleşmeli personel statülerine geçirerek bazı temel sendikal haklardan mahrum bırakma,

- İşçi alacaklarının ödenmesinde gecikme,

- Tasarrufu teşvik fonuna el koyma arzusu,

- Toplu iş sözleşmesi hükümlerinin uygulanmaması,

- Esnek çalışma,

- Atipik veya standart-dışı çalışma biçimleri (işçi kiralama, kısmi süreli işçilik, v.b.),

- Zorunlu emeklilik,

- Eve-iş-verme, fason üretim,

- Çocuk işçiliğin yaygınlaşması,

- Serbest bölgeler,

- İş kazası ve meslek hastalıklarının artması,

- Sosyal güvenlik sisteminin çökertilmesi ve sosyal güvenlik haklarına yönelik saldırılar,

- Kamu hizmetlerinin (eğitim, sağlık, v.b.) sistemli olarak geriletilmesi, koruyucu hekimliğin zayıflatılması,

- İşçileri etnik kökene göre bölme çabaları,

- Japon sistemi aracılığıyla işçilerin bölünmesi,

- Kamuoyunun sendikalı işçiler aleyhinde şartlandırılması.

Yeni ve yoğunlaşan ve çözümü daha karmaşıklaşmış sorunlarla, 1994 yılından başlayarak 1989-1993 döneminin maddi kazanımları hızla erimeye başlamıştır.

Türkiye tarihinin en büyük meşru ve demokratik kitle eylemlerinin ve grevlerinin 1994 ve 1995 yıllarında gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, gerçek ücretlerin bu yıllarda düşmesinin önlenememiş olması da, sendikal mücadele stratejisinde bazı değişikliklerin zorunlu olduğunu göstermektedir.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bu sorunlarla nasıl başedilebileceği, TÜRK-İŞ'in genel kurul kararlarında, Başkanlar Kurulu bildirgelerinde ve diğer çeşitli belgelerinde açıkça ifade edilmiştir.

Özellikle 17. Genel Kurulda oybirliğiyle kabul edilen Kararlar Komisyonu raporunda çeşitli konularda işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin alternatif politikaları ve programı, özet bir biçimde formüle edilmiştir.

(A) TÜRK-İŞ'in 16. Genel Kurulununda alınan karar uyarınca, yalnızca toplu iş sözleşmeleri ile sınırlı bir sendikacılık anlayışı aşılmalı, toplu iş sözleşmeleri ile çözümü mümkün olmayan ve çözümü siyasi alana kaymış temel sorunlar için de etkili bir biçimde mücadele edilmelidir.

Birçok arkadaşımızın anlayışına göre, sendika yalnızca ücret mücadelesi verir. Bu anlayışa göre, başka konularla uğraşılması gereksizdir, hatta zararlıdır.

Bu anlayış tümüyle yanlıştır. Sendikalar, daha iyi ücret alabilmek için bile, hayatın her alanındaki sorunlarla yakından ilgilenmek zorundadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğü ve bağımsızlığı tehlikeye girerse, ücret zammı almak mümkün değildir. Türkiye'nin demokratikleşmesini sağlayamazsak, mevcut ücretlerimizi korumak bile mümkün değildir.

Bu listeyi uzatabilirsiniz. Sendikalar olarak, sendikal mücadeleyi yalnızca ücretlerle sınırlayan anlayışları aşmak zorundayız.

Bu nedenle, işçi sınıfının çeşitli kesimlerinin birbirinden kopuk sorunu gibi gözüken ve gerçekte uluslararası sermayenin yeni politikasının ürünü olup birbiriyle bağlantılı olan sorunlar karşısında ortak tavır alınmalı, dayanışma geliştirilmelidir.

Bu anlayış çerçevesinde,

- Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve bütünlüğünün korunması ve güçlendirilmesi,

- Demokratikleşme sürecinin hızlandırılması,

- Onaylanmış 158 sayılı ILO Sözleşmesi uyarınca iş güvencesinin sağlanması ve işsizlik sigortasının kurulması,

- Teşmil kurumunun etkili bir biçimde kullanılması,

- İşkolu yetkisinin yeniden gündeme gelmesi ve işkolu yetkisine dayanılarak işyerinde ayrıca yetki almadan toplu sözleşme yapılabilmesi,

- Kamu kesiminde teknolojiyi geliştirici yatırımların yapılması, üretimin ve emanet işlerin artırılması,

- Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 94 sayılı Sözleşmesi'nin ve 1988 yılında çıkarılan Bakanlar Kurulu kararının etkili bir biçimde uygulanarak, taşeronluğun sendikasızlaşmaya ve işçilerin insanlıkdışı bir biçimde sömürülmesine yol açmasına engel olunması,

- Vahidi fiyat uygulamasının durdurulması,

- Kaçak işçilikle, bordroda düşük ücret ve daha az çalışma gösterme uygulamalarıyla etkili bir biçimde mücadele edilmesi,

- Devleti küçültme çabalarına karşı çıkılarak, Anayasa'da öngörülen insan haklarına saygılı, demokratik ve laik sosyal hukuk devleti anlayışının hayata geçirilmesi,

- Sendikal hak ve özgürlükler konusunda, onaylanmış ILO Sözleşmelerinin iç mevzuatımıza yansıtılması ve bunların gereklerinin yerine getirilmesi,

- Hak grevi hakkının tekrar tanınması,

- Asgari ücretin insanca yaşamaya yetecek bir düzeye çıkarılması ve en az enflasyon oranında artırılması,

- Eve-iş-verme kapsamında çalışanların da işçiyi koruyucu mevzuatın kapsamına alınması,

- Sendikaların televizyon kanalı ve radyo kurmasının önündeki engellerin kaldırılması ve TRT'de işçilerin temsilinin yeniden sağlanması,

- Özel güvenlik görevlilerinin sendikalaşmasının önündeki engellerin kaldırılması, ihtiyaç fazlası askerlik yükümlülerinin ve stajyer öğrencilerin işyerlerinde işçi gibi çalıştırılmalarının önlenmesi,

- Zorunlu emeklilik uygulamalarının engellenmesi,

- Devletin, özellikle yeni kentyoksullarının sorunlarının çözümü ve işsizlikle mücadele için etkin önlemler alması,

- İşyerlerinin kapatılması ve bölünmesinin sendikal mücadeleyi ve gücü zayıflatıcı biçimde kullanılmasının önlenmesi ve benzeri talepler için gerekli çaba gösterilmelidir.

Bu talepler, TÜRK-İŞ'in 17. Genel Kurulunda oybirliğiyle kabul edilen kararlarda ayrıntılı olarak yer almaktadır.

(B) TÜRK-İŞ yalnızca kendi üyelerinin sorunlarıyla ilgilenmekle kalmamalı, ülkemizin ve tüm halkımızın sorunlarıyla ilgilenmeli, toplumun diğer kesimlerinin meşru ve demokratik kuruluşları ile ilişkilerini geliştirmeli, halkımızın öncüsü ve umudu olmalıdır.

Sermayenin ve yandaşlarının, sendikalı işçileri mutlu bir azınlık ve halkın sorunlarının sorumlusu gibi göstererek diğer çalışanlardan tecrit etmesini önlemenin yolu bu doğrultudaki çabalardan geçmektedir.

1995 yılı kamu kesimi toplu sözleşme görüşmeleri sırasında istenilen sonucun alınamamasında, gerçekte görüşmeleri süren kamu kesimi işçilerinin yanında yer alması gereken toplu iş sözleşmesi imzalanmış kamu kesimi işçilerinin, özel sektördeki sendikalı işçilerin, özel sektördeki sendikasız işçilerin, memurların ve sözleşmeli personelin, işsizlerin ve emeklilerin gereken desteği vermemiş olması önemli nedenlerden biridir.

Küçük esnaf ve sanatkar ile küçük üretici köylülerden de destek sağlanamamıştır.

Bu destek eksikliğinin birinci nedeni, toplumun bu kesimlerinin sorunlarının çözümü konusunda sendikaların ve işçilerin onlara yeterli desteği sağlamaması, açıklamaların ötesine gidilmemiş olmasıdır.

Diğer neden ise, günümüzde hemen hemen tümüyle tekelci sermayenin denetimi altına girmiş olan basının ve televizyon kanallarının uyguladıkları bilinçli işçi-karşıtı politikalardır.

Bu anlayış çerçevesinde,

- Memurların, emeklilerin ve işsizlerin örgütlenmeleri ve meşru mücadeleleri desteklenmeli, diğer işçi konfederasyonları ve kamu emekçileri sendikaları ile yakın bir işbirliği ve güçbirliği geliştirilmeli,

- Hızlı mülksüzleşmenin yarattığı geniş kentyoksulları kitlesinin sorunlarının çözümü için gerçekleştireceği meşru ve demokratik örgütlenme ve mücadele desteklenmeli,

- Uluslararası tekelci sermayenin ulusal devletleri zayıflatmaya yönelik saldırısına karşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekten insan haklarına saygılı, demokratik ve laik bir sosyal hukuk devleti olmasını sağlamayı ve üniter devlet yapısını, bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumayı amaçlayan demokratik kuruluşlarla ilişkiler geliştirilmeli,

- Küçük esnaf ve sanatkarların meşru mücadelesi desteklenmeli ve bunlar arasında özellikle uluslararası ve yerli tekelci sermaye tarafından sömürülen kesimlerin mücadelesi ile yakın bir işbirliği sağlanmalı,

- Topraksız ve az topraklı yoksul köylülerin ve küçük üretici köylülerin mücadelesine destek verilmeli, tarımı ve hayvancılığı çökertmeyi amaçlayan politikalara karşı işbirliği yapılmalı,

- Özellikle işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin sorunların çözümü, işçi sağlığı kurullarının mevzuatta öngörülen biçimde işletilmesi ve sosyal güvenlik gibi konularda Türk Tabipleri Birliği, sağlık işkolundaki kamu emekçileri sendikaları ve diğer demokratik meslek kuruluşları ile sürekli olarak işbirliği yapılmalı,

- Kaçak işçilikle ve işverenlerin yasadışı davranışlarıyla mücadele etmede, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve SSK müfettişleri, Maliye Bakanlığı denetim elemanları ve Devlet Denetim Elemanları Derneği (DENETDE) ile yakın bir işbirliği geliştirilmeli,

- Ülkemizin doğal zenginliklerinin korunmasında çevre koruma örgütleriyle işbirliği yapılmalı,

- Öğrencilerin demokratik ve meşru mücadelesi desteklenmeli, provokasyonların önlenmesi için çaba harcanmalıdır. TÜRK-İŞ, endüstri meslek liseleri ve tüm okullarla ilişki kurarak, TÜRK-İŞ'in ve sendikacılık hareketinin tanıtılmasını sağlamalıdır.

- TÜRK-İŞ, işçi sınıfının ve tüm halkımızın çıkarlarını koruyacak, halkımızın doğru biçimde bilgilendirilmesini sağlayacak ve üyelerimizin eğitimine katkıda bulunacak bir televizyon kanalı ve radyonun kurulması ve gazetenin çıkarılması sorununa öncelikle eğilmeli, bu konudaki yasal engellerin kaldırılması için gerekli çabayı göstermelidir. Bir sendikal haberler merkezi oluşturulmalıdır.

(C) TÜRK-İŞ, Hükümetle ve işverenlerle ilişkilerinde diyaloğu geliştirmeli ve ancak diyaloğun yeterli olmadığı yerde, özellikle son yıllarda yaptığı gibi, meşru ve demokratik kitle eylemlerini etkili ve daha yaygın ve kapsamlı bir biçimde kullanmayı sürdürmelidir.

Bu meşru ve demokratik eylemlerde, bugüne kadar olduğu gibi, araya kesinlikle yabancılar alınmamalı, taşkınlıklara engel olunmalı, kimsenin malına en küçük bir zarar verilmesine bile izin verilmemelidir.

Kısa süreli genel eylemlerde hükümetleri anında etkileyen üç işkolu, enerji, bankacılık ve haberleşmedir.

Genel eylemlerde, hükümetler üzerindeki etkisi açısından ikinci derecede önemli olan işkolları ise demiryolu taşımacılığı, kent-içi denizyolu taşımacılığı, havayolu taşımacılığı, belediye otobüsleri, limanlar ile sağlık ve eğitim hizmetleridir. Kış aylarında bu gruba karayolları da eklenebilir. Kısa süreli genel eylemlerde diğer işkollarının etkisi ancak bunlardan sonra gelmektedir.

Meşru ve demokratik eylemlerde iki nokta önemlidir: Bu eylemler nedeniyle zarar görmemek, bu eylemlerin sonuç aldıracak etkide olması.

Eylemler nedeniyle zarar görmemenin yolu, halkın desteğine sahip olmak ve eylemleri kitlesel biçimde yapmaktan geçmektedir. Çeşitli işkolları ve bölgelerdeki işçiler, kamu emekçileri ve emekliler arasındaki dayanışmanın geliştirilmesi, eylemlerin daha da kitleselleştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Eylemlerin sonuç aldıracak etkiyi yaratabilmesi ise, öncelikle enerji, haberleşme ve bankacılık gibi işkollarının bu meşru ve demokratik mücadeleye katkısının artırılmasına bağlıdır.

(D) ışçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin siyasi birlikteliği ve birliği sağlanmalı, siyasi güç etkili bir biçimde kullanılmalıdır.

Sorunlarımızın çözüm yeri artık Meclis'tir. Ancak Meclis'te bizim doğrudan temsilcilerimizyoktur.

Türkiye'de işçiler 1946 yılından beri seçimlerdeki oy güçlerini belirli bir ölçüde kullandılar. Ancak bu yolla sağlanan yararlar çok sınırlı kaldı.

1985-1986 yıllarında yaygın olarak tartıştığımız bir konu, siyasalalandaki gücümüzü artırabilmek amacıyla, siyasalpartilere üye olmak, bu partilerde çeşitli yönetici kademelere gelmekti. "Bizim içimizde particilik yapmayın, gidin kendi partinizde bizim adamımız olarak çalışın," diyorduk. Bazı arkadaşlarımız bunu çeşitli partilerde denedi. Ancak istenilen sonuç alınamadı. Bu arkadaşlarımız, bu partilerin politikalarını ve uygulamalarını işçi sınıfı doğrultusunda değiştirmede yetersiz kaldılar. Biraz güçlenmeye başladıklarında önleri kesildi. Par-

lamentoda temsil edilen partiler bizi kullanmaya çalıştı, kendisini kullandırtmadı.

Daha sonra bağımsız adayları tartışmaya başladık. Hatta 1994 yerel seçimlerinde çeşitli bölgelerde bu tür adaylar belirlendi. Ancak, aday belirleme sürecinde yeterince katılımcı olunmadığından ve yeterli çalışma yapılamadığından istenilen sonuçlar alınamadı.

Daha sonra şu soruyu tartıştık: Kendisine "sağcıyım" diyen işçi ile, kendisine "solcuyum" diyen işçi arasında somut sıkıntılarımız konusunda ne fark var?

Ben bulamadım. Zenginler vergilendirilsin dediğimizde, "hayır" diyeniniz var mı? Devlet işçiden ve memurdan yana davransın, bizim ihtiyaçlarımızın karşılanmasına öncelik versin, eğitim ve sağlık hizmetleri parasız ve kaliteli olarak sağlansın, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve bütünlüğü özenle korunsun, Türkiye demokratikleşsin dediğimizde hanginiz karşı çıkıyorsunuz?

Turgut Özal "4 eğilimi birleştirmekten" övünüyordu. ışçi sınıfının, halkımızın ve ülkemizin çıkarları için biz niye aynı şeyi yapmayalım, diye düşünmeye başladık.

İşçilerin, memurların, emeklilerin, işsizlerin partisini kurma tartışmaları yoğunlaştı. Böyle bir partinin programı da aşağı yukarı hazırdır. TÜRK-İŞ'in 17. Genel Kurulunda oybirliğiyle kabul edilen kararlar, bu konuda büyük ölçüde yeterlidir.

Bu işin ilk adımı olarak da, mevcut partilerden istifa kampanyalarının örgütlenebileceğini tartışıyoruz.

Benim kişisel eğilimim de, TÜRK-İŞ'in öncülüğünde, diğer konfederasyonların, kamu emekçileri sendikalarının, emekli sendika ve derneklerinin de aktif katılımı ile kurulacak bir siyasalpartinin, Türkiye'nin, halkımızın ve işçi sınıfımızın geleceğini kurtaracağıdır.

Şu konuda kimsenin kuşkusuyoktur: TÜRK-İŞ, siyasi partiler karşısında bağımsızlığını özenle korurken, 16. Genel Kurul'da oybirliğiyle alınan karar uyarınca ve 17. Genel Kurul'da oybirliğiyle kabul edilen talepler doğrultusunda, işçi sınıfının ve sendikacılık hareketinin siyasi alandaki bağımsız gücünü demokratik biçimde örgütleme ve kullanma konusunu gündemine öncelikle almalıdır.

Her görüşten, her kökenden, her işkolu-meslek-statüden ücretlinin TÜRK-İŞ'in genel kurul kararları doğrultusunda bir siyasi harekette bütünleştirilmesi, TÜRK-İŞ'in yetkili organlarında demokratik biçimde alınacak kararlar doğrultusunda hayata geçirilmelidir.

(E) TÜRK-İŞ, işçilerin ve bir bütün olarak halkımızın tüketici olarak gücünü sendikal hareketin çıkarları doğrultusunda etkili biçimde kullanmalıdır.

Bir holdinge bağlı bir fabrikada işçilerin örgütlenmeleri nedeniyle işten çıkarıldıklarını veya örgütlü fabrikada greve çıkıldığını düşünün. Neler yapılabilir?

TÜRK-İŞ, bu holdinge bağlı tüm işletmeleri ve bunların ürettikleri ürünleri kamuoyuna duyurur. Bunların satın alınmaması için çağrıda bulunur. Bu mallar evlere de, tüketim kooperatiflerine de sokulmaz. Bu kampanya sonucunda sözkonusu şirketlerin satışları yüzde 10-15 düzeyinde düşürülebilse bile, bu önemli bir güç kaynağıdır. Holdinglerin hakimiyetinin arttığı koşullarda bir holdingle böyle bir zıtlaşma olduğunda, tüm holding ürünleri boykot edilebilir. Bu tüketici boykotuna katılmanın kimseye getirdiği en küçük bir riskin bile bulunmaması, en yaygın katılımın seferber edilebilmesini olanaklı kılmaktadır.

Gazetelerde tüketici köşeleri giderek yaygınlaşıyor. Boykot edilen ürünlere ait ve o tarihe kadar gündeme getirilmeyen şikayetlerin ülkenin dört bir tarafından sistemli bir biçimde bu tüketici köşelerine aktarılması da, şirketlerin durumunu zorlaştıracaktır.

Bu şirketler, tüketici hakları ve yaptıkları reklamın kötüye kullanılması açılarından da sıkıştırılabilir.

Holdinglerin üretim şirketlerinin yanı sıra çeşitli alanlarda hizmet sunan birimleri de vardır. Greve çıkılan işyerinin bağlı bulunduğu holdingin bir büyük mağazalar zinciri olduğunu düşünün. Genellikle bu mağaza zincirleri holdinglerin nakit akışında önemli bir yer tutmaktadır. Akşamları iş çıkışında binlerce işçi ve memur bu mağazalara gitse, müşteri olarak mağazayı doldursa, sonra da birer sakız alıp sıraya girse ve kasadaki işçiye bozulmak üzere 1 milyon lira verse. ışçi-memur eşleri ve çocukları, emekliler, işsizler bunu her gün yapsa. Her gün milyarlarca liralık satış yapan bu mağaza zincirleri kilitlenmez mi?

Holdinglerin bankaları vardır. Bu bankalarda yatırılmış olan paralar çekilebilir. Ayrıca, greve çıkılan veya işten işçi atan holdingin bankasının ülkemizin dört bir tarafındaki şubelerine binlerce işçi-memur-emekli-işsiz gitse, hesap açılması için gerekli asgari miktarda parayla bir vadesiz mevduat hesabı açtırsa, ertesi gün de gelip parasını çekse. Bu bankalar iş yapabilir mi?

1980 yılına kadarki ekonomik ve siyasalkoşullarda, uluslararası ve yerli tekelci sermayeye ait işletmelerde sendikal örgütlenmede çok ciddi sorunlar yaşanmıyordu. Özellikle Türkiye'de yatırım yapmış kısıtlı sayıdaki yabancı sermaye işletmesinde sendikal hakların kullanılması çok büyük sorunlara yol açmıyordu. Ancak günümüzde hem küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde, hem de büyük işletmelerde acımasız bir mücadele sürmektedir.

Sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi giderek daha da hızlanmaktadır. Küçük bir işletmede işverenle sürdürülen mücadelede işverenin başvurabileceği bir yol, atelyeyi veya fabrikayı kapatıp, bir süre beklemektir. Ancak bir holdingin bu yola başvurması olanaklı değildir. Tamam, bir holding çok daha güçlüdür. Ama gücü daha fazlayken, kullanmasını bilirseniz, zayıflıkları da daha fazladır.

Bu amaçla, TÜRK-İŞ önderliğinde kurulan tüketici dernekleri ve işçi tüketim kooperatifleri ile yakın bir işbirliği gerçekleştirilmelidir.

TÜRK-İŞ, tüketicilerimizin yerli üreticilerce kalitesiz mallara mahkum edilme kaygısını gözardı etmeden, yerli malı kullanma kampanyaları açmalıdır.

Bir mal satın alınırken veya tüketim kooperatifleri için toplu alım yapılırken, belirli bir malı üretenlerin sendikalı işçiler olması da tercihte gözönünde bulundurulmalıdır.

Sendikalarımız, ticari kuruluşlarla her türlü ilişkisinde, sendikalı işçilerin çalıştığı işyerlerine büyük öncelik vermelidir.

Tüketici olarak gücümüz sendika eğitimlerinde önemli bir konu olarak ele alınmalıdır.

(F) TÜRK-İŞ ve Bağlı Sendikalar, yoğunlaşan sorunlarla daha başarılı bir biçimde başedebilmek için, iç yapılarında, işleyişlerinde ve ilişkilerinde de değişikliklere gitmelidir.

- Sendikalar, işyeri örgütlenmelerini geliştirmeli, işyeri sendika temsilciliği kurumunu güçlendirmeli, işyeri sendika temsilcilerinin meşru ve demokratik mücadelede işçi önderi olma özelliklerini pekiştirmelidir.

Gerek görülen işyerlerinde, grevler sırasında oluşturulan işyeri grev komiteleri gibi, sendikal yapı ve disiplin içinde çalışacak işyeri işçi komiteleri oluşturulabilir.

Kamu kesimi işyerlerinde işçi, memur ve sözleşmeli personel statülerinde çalışan ücretliler arasındaki işbirliği ve güçbirliği geliştirilmelidir.

- TÜRK-İŞ, Bölge ve il Temsilciliklerini güçlendirmeli ve 1995 kamu grevleri sırasında oluşturulan bölge ve il grev komiteleri deneyimlerinden de yararlanarak, illerdeki şubeler ve işyeri sendika temsilcileri arasındaki işbirliğini ve dayanışmayı geliştirmeli, kamu emekçileri sendikaları ile etkin bir işbirliği örgütlemeli, yerel düzeyde televizyon kanalları, radyolar ve basınla yakın bir ilişki kurmalıdır. Sendikacıların, çalışanlardan yana kişilerle biraraya gelerek yerel televizyon kanalı kurmaları da mümkündür.

- Sendikalar, kapsam-dışı personelin kapsam içine alınması için gerekli çabayı göstermelidir.

- Sendikalar, kadın işçiler birimleri ve çocuk ve genç işçiler birimleri oluşturmalıdır.

- Sendikalar, üyelerinin eşleri ve çocukları için birimler oluşturmalı, faaliyetler düzenlemelidir.

- TÜRK-İŞ, merkezi bir örgütlenme stratejisi çerçevesinde, özel sektör örgütlenmesinde koordinasyon ve yönlendirme görevini yerine getirmelidir. Sendikal örgütlenmede sendikalar arasındaki işbirliği, dayanışma ve ortak davranış geliştirilmeli ve güçlendirilmelidir.

- TÜRK-İŞ ve üye sendikalar, üyelere doğrudan hizmeti gündeme getirmeli ve bu konuda bazı sendikaların atmış olduğu adımlar daha da güçlendirilmelidir. Sendikaların önderliğinde vakıfların, hasar-zarar fonlarının kurulması teşvik edilmelidir. Üye çocuklarına burs verilmesi gibi uygulamalar yeniden gündeme getirilmelidir. Ancak, sendikaların ticari faaliyetleri konusunda çok dikkatli ve ihtiyatlı hareket etmekte ve tuzaklara düşmemekte yarar vardır.

- Sendika eğitimleri, bilgi aktarılan toplantıların ötesinde, karşı karşıya bulunduğumuz temel sorunların ele alındığı ve çözüm yollarının arandığı toplantılar haline getirilmelidir. Sendikaların eğitim faaliyetleri konusunda işbirliği yapılmalıdır.

- TÜRK-İŞ'in bütünlüğü ve merkeziyetçi yanı güçlendirilmelidir.

- TÜRK-İŞ, sermayenin ulusötesi niteliğinin daha da artması ve küreselleşme olgularıyla bağlantılı olarak Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarındaki artışı da gözönüne alarak, uluslararası alandaki ilişkilerini, uluslararası sendikacılık hareketi ve diğer ülkelerdeki sendikal merkezlerle olan işbirliği ve güçbirliğini güçlendirmelidir.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, içinde yaşanılan koşullardaki değişime bağlı olarak, yukarıda özetlenen doğrultuda bir anlayış değişikliğini yıllardır yaşamaktadır.

12 Eylül öncesi ve sonrası koşullarının sessiz işçileri ve sendikaları, özellikle 1989 yılından itibaren toplu sözleşme aracılığıyla hak alma ve bir ölçüde de diğer alanlarda haklarını kaybetmeme doğrultusunda meşru ve demokratik kitle eylemleri gerçekleştirmiştir.

Bu eylemlerle sonuç alınmış, 12 Eylül döneminin anti-demokratik düzenlemelerinin çoğu fiilen işlemez kılınmış, sendikalı işçilerin gerçek ücretleri kat kat artırılmış ve çeşitli alanlarda işçi haklarını ve demokratik hak ve özgürlükleri daha da kısıtlamaya yönelik girişimler engellenmiştir.

Ancak sermayenin özellikle 1992 ve sonrasında başlattığı yeni saldırı koşullarında, yalnızca işyerlerinde, sokakta ve meydanlarda yapılan eylemlerle sonuç alınabilmesi artık olanaksızdır. Hele enerji, bankacılık ve haberleşme işkollarının katılmadığı eylemlerin etkisi iyice sınırlı olmaktadır.

Türkiye tarihinin en yaygın ve kapsamlı mücadeleleri olan 1994-1995 meşru ve demokratik eylemlerinin ve 1995 kamu kesimi grevlerinin, ücretlerin satınalma gücünün düşmesini engelleyememiş olması, bunun en açık kanıtıdır.

Günümüzün gereklı kıldığı sendikacılık anlayışı, işyerlerindeki, sokaktaki ve meydanlardaki meşru ve demokratik eylemleri, daha geniş

kitlelerle birlikte yapabilmeyi, işçi sınıfının siyasalalandaki doğrudan ve bağımsız gücünü harekete geçirebilmeyi ve tüm çalışanların tüketici olarak gücünü etkili bir biçimde kullanabilmeyi gerektirmektedir.

Önümüzdeki aylarda enflasyon daha da yükselecek, işsizlik daha da artacaktır. Memurlara ve emeklilere verilen yüzde 50'lik zamma bakarak, toplu iş sözleşmelerinde bu miktarın "çantada keklik" olduğunu düşünmeyin. Hükümet, IMF'nin istekleri doğrultusunda çok katı önlemleri gündeme getirecektir. IMF'nin temel talebi ise, kamu kesiminde gerçek işçi ücretlerinin azaltılması, işçi-memur sayısının hızla indirilmesidir.

Önümüzdeki dönemde karşı karşıya gelinecek sorunlar, ancak bu anlayış değişikliğinin daha bilinçli ve kararlı bir biçimde sürdürülmesiyle aşılabilir ve aşılacaktır.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin, bu zorlukları da aşacağına ve Türkiye'nin ve dünyanın eşitlikçi, adaletli, insancıl, huzurlu ve mutlu geleceğini yaratmada belirleyici rol oynayacağına olan sonsuz inancımla, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

DÜNYADAKİ DEĞİŞİM SÜRECİNDE İŞÇİ İŞVEREN VE HÜKÜMET İLİŞKİLERİNDE YENİ GELİŞMELER

Prof. Dr. Fevzi DEMİR

(9 Eylül Üniversitesi İkt. İd. Bil. Fak.)

Herşeyden önce Türk-İş yöneticilerine şahsıma göstermiş oldukları teveccühleri nedeniyle teşekkür ederek konuşmama başlamak istiyorum.

Sevgili arkadaşlarım, içinizden birçoğu, bizim bölgemizdeki arkadaşların birçoğu, esasen Türk sendikacılık hareketi üzerinde kendilerini ziyaret ettiklerimde benim düşüncelerimi biliyorlar. Burada, bir tartışma platformu içinde diğer arkadaşlarla birlikte konuyu, bazı durumları yeniden ele alıp tartışmakta yarar var diye düşünüyorum. Herşeyden önce bu 'Globalleşme' denen olayı. Türk ekonomisi üzerinde yaratacağı sonuçları, ve bu arada, bu süreç içinde, sendikalarımızın hükümetlerle, parlamentoyla ve siyasi partilerle olan ilişkilerini irdelemeye, incelemeye, tabir caizse, ameliyat masasına yatırmaya çaba sarfedeceğim. Sayın Koç sabahki seansta birşeyler söyledi. Bunun işçi haklarına, sendikacılık hareketine getireceği olumsuz sonuçları nasıl önleyebiliriz, bunları yasal birtakım düzenlemelerle nasıl engelleriz, herşeyden önce bunun üzerinde size birtakım bilgiler vermek istiyorum.

Önümüzdeki yıllardan itibaren Türk sendikacılık hareketinde hiçde kolay yıllar olmayacağını düşünüyorum. Çok değişik sendika başkanlarının da Türk-iş tarafından biraraya getirilmek suretiyle burada bir kaynaşma ve dayanışma vesilesi yaratması da fevkalade yararlıdır diyorum. Çünkü önümüzdeki yıllarda bu kıyasıya rekabetin altında kalacak işletmeler olacak. Bunu önlemek için sendikaların da önemli rolü olacak. Zira bu işletmeler sadece kaliteli değil, aynı zamanda ucuz mallar da üretmek zorunda kalacaklarından bu kıyasıya rekabeti iki şekilde sağlayabilecekler: Ya ileri bir teknoloji kullanacaklar, veyahutta işçilerin üstüne yıkacaklar bu rekabetin olumsuz sonuçlarını. İşçilerin üzerine

nasıl yıkacaklar, onları 8, 9, 10 saat çalıştırarak. Fazla mesai ücreti verilmesi sözkonusu olmayacak; pazar günleri ve bayram günlerinde ve yıllık izinlerde çalışma olacak. Bir başka deyişle yasadışı çalıştırma olacak. Zira kaliteyi üretebilmesi için teknolojiyi geliştirmesi gerekir. Eğer yenilemezse bunu işçinin üstüne yıkacak demektir. Böyle bir yol tercihini ise ülkemizdeki işsizlik kolaylaştırmaktadır. Hatta işsizler ordusu işverenleri böyle bir tercihe zorlamaktadır. Ne yapsın işsizler, açlıkla mücadele kolay mı? Burada sendikalarımız için uygulamada görülen bir tehlike başgöstermektedir. Sendikalı işyerleri rekabet piyasası içinde Batı'da üretilen malların kalitesi ve fiyatıyla yarışamayacak durumda olmaya başladığı andan itibaren, zaten başlamış olan taşeronlaşma dediğimiz süreç daha da hızlanacaktır. Taşeronlaşma süreci demek, taşeronlaştırma eşittir sendikasızlaştırma demektir. Türkiye'de uygulanan budur. Taşeronlaşmaya bunun için karşı çıkıyorsunuz. Ama bunları yasaklamak mümkün değildir. 10 yıldır taşeronlaştırmaya ve özelleştirmeye hayır diyoruz. Ama böyle bir yasa da çıkaramazsınız; çıkarırsanız Anayasa'ya aykırı olur. Serbest piyasa sisteminin en temel özgürlüğü sözleşme özgürlüğüdür. Bunun içinde eser sözleşmesi özgürlüğü de vardır, hizmet sözleşmesi özgürlüğü de vardır. Yasaklarsanız Anayasa Mahkemesi hemen iptal eder. Yanlış hedefler seçmeyelim, göstermeyelim. Ne işçimize, ne kendimize... Taşeronlaştırmadan sıkıntımız sendikasızlaştırmadan doğuyor. Bunu bir biçimde telafi edebilmek için Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 1987 yılında verdiği kararla asıl işyerindeki Toplu İş Sözleşmesinin işin bir bölümünü yapan taşeron işçisinin sendika üyesi olması halinde de uygulanacağını hükme bağlayarak bir bakıma mahsurlarını örtmeye çalıştı. Ama sorun var! Gel de taşeron işçisini sendikalılaştır! Aslında sizin sendikacı olarak özelleştirilsin mi, devletleştirilsin mi demeniz, bu konuda bir tercihte bulunmanız ikinci derecede bir sorundur. Bunlar siyasal tercihlerdir ve esasen siyasi partilerin yapacağı tercihlerdir. Sendikacı olarak düşüncelerinizi açıklarsınız. Sendikacının bu konuda bir mücadeleye de girmesi lazımdır. Ama senin özelleştirmeden gördüğün esas zarar sendikasızlaşmadır. Mart ayında altı tane Sümerbank fabrikasının özelleştirilmesini Zeki Polat'la konuştum. Bu işletmeleri yeniden sen-

dikalılaştırman mümkün mü başkan dedim. Hayır Hocam dedi. Belki iki tanesini demişti; çünkü onların işverenleri başka işyerlerinde örgütlüymüşler; ama aradan 1-2 sene geçmesi gerekiyormuş. 1-2 sene sonra belki örgütlenebileceklerini söylediler... Ama sadece özelleştirilen fabrikalardan iki tanesinde.

Sümerbank'ta da, tekstilde de sendikasızlaştırma sözkonusu olacak. Sendikacılık hareketini bekleyen tehlikeler var. Bugünkü hareket kamu işyerlerindeki örgütlü sendikaların hareketidir. Kamuoyunda da ses getirebiliyorsa sendikacılar, bu hareket sayesinde getirebiliyor. Ama doğru mu? Acaba sadece bu nedenle mi özelleştirmeye karşı çıkıyorlar. Bunu anlamak mümkün değil. Özel sektörde neden ses getiren bir sendikacılık yapamıyorsun. Onun üzerinde durmakta fayda yok mu?

Yani özel sektördeki sendikacılığımızı kökleştirecek birtakım önlemler alınarak meselenin üstüne gidilse olmaz mı? Nedir özel sektörde sendikacılık yapmanın zorlukları? Kuşkusuz bunlardan ilki sendikasız işyerlerindeki örgütlenme zorluğudur. İkincisi de sendikalı işyerlerindeki iş güvencesi sorunu. Nihayet bu sorunların doğurduğu üçüncü bir sorun, işsizlik sigortasının bulunmayışıdır. Şimdi bu sorunlara bir göz atalım.

1- Sendikal Güvence Sorunu

Sendikasız işyerlerindeki örgütlülük sorununu hepiniz biliyorsunuz. Çok kötü çalışma koşullarından bıkan işçi sendikaya geliyor. Sabah 8'de başladığı işten akşam 8'de çıktığını, ne mesai parası ne pazar, ne bayram ne de yıllık izin parası aldığını, üstelik asgari ücretle çalıştığını size anlatıyor. Anlatmasına gerek yok, siz zaten biliyorsunuz. Ama nezaketen de olsa dinliyorsunuz. Sonunda da kendisine sigortalı çalışıyorsa buna dua etmesini, sendikaya üye kaydettiğiniz takdirde kendisinin işten atılabileceğini, işten atılması halinde kendisine bakamayacağınızı söylüyorsunuz. Doğru da söylüyorsunuz, çünkü bir sendikacının görevi işçisini ekmeksiz bırakmak değildir. Tam aksine onun ekmeğinin yanına biraz peynir, biraz domates, biraz da köfte koymaktır. Siz de normal olarak bunu yapıyorsunuz zaten. Hiçistemez misiniz gelen işçiyi üye kaydetmeyi? Neden kaydetmiyorsunuz hemen? Bunun

için. Onu ekmeksiz bırakmamak için. Hele bir de adamın çoluğu çocuğu varsa, evde bebeleri varsa, işten atılması tam bir felaket. Sendikada işsizlik sandığı olmadığına göre bu gibi durumlarda ihtiyadı, tedbiri elden bırakmayacaksın. Bakınız; böyle yüzlerce, binlerce hatta onbinlerce işyeri var Türkiye'de ve bu işyerlerinde çalışan yüzbinlerce işçi var. Hepsinin hayalini sendika üyesi olmak süslüyor. Çünkü, baksanıza sendikalı işçilere Türkiye'de... Hiçolmazsa günde 7, 5 saatlik çalışma süreleri var. Yarım saat fazla çalışsalar hemen mesai ücretleri yazılır. Pazar tatili, bayram çalışmaları, yıllık izinleri hepsi de mükemmel... Sendikasız işçi bunları görüyor ve özeniyor, belki de kıskanıyor. Bir de yılda 4 maaş ikramiye, yakacak parası, yemek parası, elbise parası gibi yardımları görünce sendika üyeliğine ister istemez daha fazla iştahlanıyor. Aslında, bir işyerinde 30 kişi çalışmaya başladığı andan itibaren, işçilerin kafasına sendikaya üyelik fikri gelir gider, gelir gider. Sosyolojik anlamda bu böyledir. Yapılan araştırmalar bunu gösteriyor. 100 kişiye kadar çalışan işyerlerinde ise sendikaya üyelik işçilerin kafasında daima vardır. Yani bu fikir işçinin kafasına gelir ve gitmez. Kafada bu fikir kalır. İşyerinde çalışan işçi sayısı 100'ü geçtiği takdirde ise sosyolojik anlamda işçilerin kafasındaki bu fikir eyleme geçer. Yani işçiler normal olarak gidip sendikaya üye olurlar. Sendikal hak ve özgürlüklerini kullanırlar. Tabii Batı'da yapılan araştırmalar böyle söylüyor. Yani tam bir demokrasi ortamı içinde çalışan işçiler için sözkonusu bu... Ben bizim Manisa Organize Sanayi Bölgesinde 500 işçi çalıştıran, 700 işçi çalıştıran işyerleri biliyorum. Bursa'da da varmış böyle işyerleri. Biraz önce öğrendim; 1200 işçi çalıştırıyormuş. Ama sendikalaşma konusunda çıt çıkmıyormuş. Veya sendikanın "S" harfini telaffuz eden yallah kapı önüne. Neden? çünkü İş Kanununun 13. maddesine göre "hiçbir sebep göstermeden ve istediğiniz zaman" bir işçiyi işten çıkarabilirsiniz de ondan. Peki sendikalaşmak Anayasal bir hak değil mi? Evet öyle! Ama kullanın bakalım bu hakkınız ne oluyor? Türkiye'de fiiliyatta işçiler açkalıyor. Yani uygulamada sendikalaşmanın cezası açkalmak şeklinde tecelli ediyor. Şayet işçi sendikaya üye olduğu için işten atıldığını ispat ederse, İş Kanununun 13. maddesine göre hak kazandığı ihbar ve kıdem tazminatına, bir de sadece Sendikalar Kanununun 31. maddesine göre 1 yıllık tazminat daha

ekletebiliyor. Bu da hukuken çok zor olduğundan uygulamada işçi, şartları gerçekleşmişse ihbar ve kıdem tazminatı ile yetinmek zorunda kalıyor. Ama işçinin istediği bu değil ki. " Nasıl bir Anayasal hak bu" diyor. Ben sonuçta açkalacaksam neden Anayasaya böyle bir hakkı koyuyorlar? Sendika hakkın var diye bizi aldatıyorlar mı? Yoksa göstermelik bir hak mı bu? diye kendi kendine soruyor. Böylesi kutsal sayılabilecek bir örgütlenme özgürlüğünü kullanamayan işçi de, sendikalarımız da bu durumu senelerdir seyrediyor. 3-5 milyon lira zam için Kızılay meydanına 400. 000 kişiyi toplamakla övünen sendikalarımız, konfederasyonlarımız serbestçe örgütlenme özgürlüğünün önündeki engelleri gördüğü halde hiçbir şey yapmıyor. Senelerdir bu manzarayı seyrediyorsunuz.

Halbuki yapılacak şey basit! Sendikalar Kanununun 31. maddesine ispat yükünü ters çevirerek işçinin işine iadesini öngören bir yasa dağişikliğini sağlamak. Tek bir cümlelik yasal düzenleme, sizin yukarıda belirtilen örgütlenme sıkıntısının yegane ilacı. Senelerdir bu sıkıntıyı çekersiniz, sendikasız işyerlerine girmek için verdiğiniz mücadelelerden yenik çıkarsınız veya işverenin de "yüksek müsaadeleriyle" girdiğiniz işyerlerinde her an yetkiyi kaybetmek korkusuyla yaşarsınız, ama "sendika üyelik güvencesi" sağlayacak tek bir cümlelik yasal değişiklik için hiçbir şey yapmazsınız! Varsa da yoksa da ücretlere zam! Ücret sendikacılığından başka bir şey bilmez misiniz siz kuzum? Hele özelleştirmeler bir bitsin siz o zaman göreceksiniz! Sendikacılığın köküne kibrit suyu döküyorlar, haberiniz yok! Kurutacaklar hareketinizi, çok cılız hale getirecekler. haberiniz yok! Veya var da, şu anda bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın diyorsunuz. Aslında sizin korkmanız gereken özelleştirme değil, sendikasızlaştırma olmalı! Hala özelleştirme ile sendikasızlaştırmayı birbirinden ayırdedemiyorsunuz. Evet, özelleştirme ardından fiilen sendikasızlaştırmayı getiriyor veya getirecek. Ondan korkuyorsunuz. Ama mücadele sadece özelleştirmeye karşı çıkılarak kazanılmaz ki! Neden ondan ayrı olarak sendikasızlaştırmaya karşı çıkmıyorsun? özelleştirmenin sonucunun mutlaka sendikasızlaştırma olması gerekmez ki! çünkü sen sadece Devletin işletmelerinde faaliyet göstermiyorsun ki! özel sektörde de faaliyet gös-

teriyorsun. O nedenle senin için hiçfarketmemeli, ister özel ister kamu sektöründe olsun, yeter ki güvence içinde ol! çünkü sen özelleştirmeci iktidarlarla da devletleştirmeci iktidarlarla da çalışmak, her koşulda işçilerin hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek zorundasın. İktidarların özelleştirmeci olması da devletleştirmeci olması da tam bir siyasi sorun. yani senden çok siyasi partilerin sorunu. Halbuki sendikasızlaştırma doğrudan senin sorunun, yani "mesleki" bir sorun. Sen siyasi parti misin? Hayır. Sen siyasi bir örgüt değil, mesleki bir örgütsün! Sendikasın! öyleyse önce sendikaca savaş ver, mücadele et! Gerekirse bugünlerdeki moda deyimiyle, diğer sivil toplum örgütlerinin de, bu arada siyasi partilerin de desteğini ara. Ama ne için? Sendikasızlaştırmaya karşı çıkmak için! çünkü senin cansuyun sendika üyelik güvencesidir; özelleştirme değil! Yani öncelikle mesleki tercihini siyasi tercihinin önüne koymayı bilmelisin! Sonra istediğin siyasi tercihte bulunabilirsin: özelleştirmeci mi olacaksın, devletleştirmeci mi olacaksın, ne olursan ol! Ama her iki siyasi görüş içinde de mutlaka güvencede ol! Bugün neden özelleştirmeye karşı çıkıyorsun? özel sektörde rahat değilsin de ondan. Peki bu senin sorunun değil mi? Neden bunu sorun yapmıyorsun? Devletin işletmesinde rahatsın da ondan mı? Peki, özel sektörde sendikalaşmak isteyen işçinin özlemlerini gerçekleştirecek, senin de daha güçlü bir sendikacılık yapmanı sağlayacak önlemler alınması için neden harekete geçmiyorsun? Neden sendikal güvence taleplerini öne çıkarmıyorsun? Aslında devlet işletmeleri de tıpkı özel sektör işletmeleri gibi rasyonel, verimli, kılı kırk yaran, kar amacına dönüşen işletmeler gibi çalışsa, ben de sendikalı işçi istemiyorum dese, bunu engelleyecek hukuki güvencen var mı? Yok! Yani, aslında sendikal güvence kamu işyerlerinde de hukuken yok. Sadece fiilen var. Neden bu fiili güvencenin hukukileşmesini istemiyorsunuz? özelleştirmeye karşı çıkmaktan çok daha kolay elde edersiniz bunu. Zaten özelleştirmeye karşı çıkarak bugüne kadar neyi engellediniz? Anayasa Mahkemesi'ne Türkiye'deki birkaçkişinin öncülüğünde açılan davalar sayesinde kurtarıyorsunuz paçayı. Ama, düşünün , istikrarlı bir siyasi iktidarı! Düşünün özelleştirmede kararlı bir tavır koyan siyasi iktidarı! Ne yapacaksınız o zaman? çünkü onlar da siyasal tercihleri olan özel-

leştirmeyi halka sunarak iktidara gelmişler. Ne yapacaksınız o zaman? İşte mesleki tercihiniz olan" sendika üyelik güvencesini" isteyeceksiniz. Onu savunacaksınız, Anayasal hakkınızın korunmasını isteyeceksiniz. Sendikalı çalışmak isteyen işçinin işten atılmamasını, davayı kazanan işçinin işe iadesini talep edeceksiniz. Bunu da Sendikalar Kanununun 31. maddesine bir cümle ekleyerek yapacaksınız.

2- İş Güvencesi sorunu

Kaldı ki özel sektördeki sorununuz sendikasız işyerlerini örgütleyerek de bitmiyor. Bu sorunu ikinci sorununuz; yani iş güvencesi izliyor. Gerçekten, örgütlendiğiniz işyerlerinde iyi bir sözleşme yapmak istiyorsunuz. Sendikanın işyerindeki varlığının hem işçi hem işveren tarafından hissedilmesini istiyorsunuz. İşletmenin de bilançosunun gayet iyi olduğunu görüyorsunuz. Duvarlara asılı başarı ödülleri ve vergi levhaları da bunu gösteriyor. İşveren fabrikayı büyütmeyi, yeni yatırımlar yapmayı da düşünüyor. O zaman "enflasyon" ve "refah payı" yanında biraz da kardan pay almayı düşünüyorsunuz. Ama işveren başlıyor diretmeye. En başta gelen gerekçesi şu: dışarıda 15 milyona çalışacak 15 milyon kişi sırada beklerken ben ne diye vereyim bu işçilere... Ayrıca, dışarıda sendikasız, sigortasız işçi çalıştıran o kadar çok işyeri var ki, ben bu derece maliyet yüksekliği karşısında bu malı nasıl satarım, pazar kaybederim diyor. Benim "resmi arabuluculuk " görevim sırasında karşılaştığım en önemli problem bu oldu. Yaklaşık 14 yıllık bu görevim esnasında zorlandığım en önemli sorun bu oldu... Bakın şimdi yukarıda sendikasız, sigortasız işçi çalıştıran işyerlerinin zararlarının nerelere kadar uzandığını düşünebiliyor musunuz? " Sendikal güvence" sorununun böyle bir sorununuzun olmadığı sendikalı işyerlerini bile nasıl tehdit ettiğini anlayabiliyor musunuz? Şimdi globalleşme, küreselleşme ve Gümrük Birliği politikaları içinde gelecekte çok daha kötü sonuçlarla karşılaşacaksınız. Ama bu nedenle globalleşmeye, küreselleşmeye ve Gümrük Birliğine karşı çıkmak gerekmez. Globalleşmenin "emperyalizmin yeni bir oyunu" olduğunu ileri sürerek sorununuzu çözemezsiniz. Bırakın bu tür sloganları artık! çağımız slogan çağı değil, bilgi çağıdır! Sorunlara salt ideolojik yaklaşımda bulunmak işin kolayına

kaçmaktan başka bir şey değildir. önemli olan soruna somut çözüm bularak üyenin ve örgütünün geleceğini güvence altına almaktır. Bunun için ne yapman gerekiyor? Bunu düşünmek çağıdır, zamanıdır. O zaman ne yapmalı? Sözleşmeyi nasıl imzalamalı? İşverenin dediği gibi mi? O zaman sendikacılığın anlamı ne? Hayır! İşverenin dediği gibi de değil, belki sizin dediğiniz gibi de... Peki nasıl? Biz o noktaya sosyal politikada" optimum nokta" diyoruz. Yani, işçinin işinden olmadan işini sürdürebileceği maksimum refah düzeyi. İşverenin de işçisini çıkarmadan verebileceği maksimum ücret düzeyi. Kısaca işçi ile işverenin çıkarlarının kesiştiği maksimum nokta. İşte bu noktayı toplu görüşmelerle, konuşa konuşa diyalogla bulacaksınız. Bunun için de mutlaka uzmanlar kullanacaksınız. Bilanço analistleri, muhasebeci, maliyeci, işletmeci, hukukçu uzmanlardan oluşan bir ordu çalıştırmanız gerekiyor. Görüşmeleri bir kör döğüşü olmaktan çıkarmak için bu şart! İşte bu uzmanlar aracılığıyla tesbit edeceğiniz optimum noktayı mutlaka yakalarsınız. Ama bu noktaya gelmek istemeyen işverenler de olabilir. Hakikaten işçinin istismarına dayanan, onu sömürmeyi marifet sayan kötüniyetli işverenler de olabilir. Hala sendikayı ve onun üyesi olabilecek işçileri hazmedemeyen işverenler olabilir. İşyeri bilançosu çok iyi olan, karlılığı çok iyi olduğu halde, bana, işçileri kasdederek, " ben bunlara iş vermesem sokakta dilenirler" diyen işverenlere de rastladım. İşte zaten böyle işyerlerinde greve giderseniz başarılı olursunuz. Yoksa, bilançoyu negatif gösteren, durumu iyi olmayan işyerlerinde grev yaparsanız işverenin ekmeğine yağ sürersiniz. Üstelik işçilerin kıdem tazminatlarını da kaybetmelerine yol açabilirsiniz. Bu nedenle greve gidilen işyerinde başarılı olmak için mutlaka işyerinin iyi durumda olması şarttır. Zaten iyi durumda değil ise, size vereceği bir şey de -grevden sonra bile- olmayacaktır.

İşte işletmesi iyi durumda olduğu halde işçiye birşey vermek istemeyen işverenler genellikle greve başlayacağınız son güne kadar direnirler; ama; satılan malının pazarını kaybetmemek için, hele bir de yurtdışı bağlantıları varsa, sonunda istemeye istemeye sözleşmeyi imzalar. İmzalar ama ertesi günden itibaren başlar işçileri 3'er 5'er-

çıkarmaya. Hatta 9'ar 9'ar... İş ve İşçi Bulma Kurumuna bildirim zorunluluğundan kurtulmak için... Belki de kitle halinde İş ve İşçi Bulma Kurumuna bildirimde bulunarak... İşte sizin için ikinci sorun burada başlar. İşçilere iyi bir zam aldığınız, sözleşmeyi "optimum noktada" imzaladığınız, işverenin de bunu taşıyacağına inandığınız halde işçileri işsiz kalmaktan kurtaramamak! . . 1989, 1990 ve 1991 yıllarında imzalanan sözleşmelerden sonra kitle halinde çıkarılan işçiler nedeniyle bu olayı bir defasında yaşamıştık. Hala da yaşadığımız işyerlerinin olduğuna inanıyorum. Haklılığı ve haksızlığı tartışılmadan işçi çıkarılması! İşte karşılaştığınız ikinci büyük sorun! Yani "iş güvencesinin" bulunmayışı... Neden? çünkü İş Kanununun 13. maddesi buna müsait de ondan. Buna göre bir işveren işçisini hiçbir sebep göstermeden istediği zaman" işinden çıkarabilir. Bunu toplu iş sözleşmeleriyle bile engellemek mümkün değildir. Ne yapılması lazım? Kanununun 13. maddesinde değişiklik ki, işveren işçisini belirli sebepler dışında işten çıkaramasın. Nedir bu sebepler? Bunlar "ekonomik" olabilir, "teknolojik" olabilir, bir de "işçinin şahsından doğan" nedenler olabilir. Bütün bunlara biz "iş güvencesi" diyoruz. Yargının denetimine bağlanan bütün bu sebepler tahtında işçinin işten çıkarılması geçerlilik kazanıyor. Aksi halde işçinin yine işe iadesi gerekiyor. Bu işe iade kurumu öncelikle bizim gibi ülkelerde çok önemli. Çünkü işsizliğin kol gezdiği bizim gibi ülkelerde, işçinin daha çok tazminata değil, ama işine iadesine ihtiyacı var. Bu nedenle iş güvencesi sendikal güvenceden sonra en önemli sorun olarak karşımıza çıkıyor. Bunu da birbirine karıştıran çok olur. Gerçi iş güvencesi sendikal güvenceyi de içine alır, ama, ikisi aynı şey değildir. Bugünkü güçler dengesi içinde, sendika ve konfederasyonların iş güvencesini gerçekleştirmesini zor görüyorum. Ama sendikal güvence için kendilerine daha çok şans tanıyorum. Bana göre, işçi hareketinin, sendikal hareketin stratejisini çizerken, öncelik sendikal güvenceye (Sen. Kan. m. 31) verilmeli, daha sonra iş güvencesi (İş Kan. m. 13) düşünülmelidir. Bana göre, özelleştirme konusunda hükümetlerle veya siyasi partilerle girişilen pazarlıklarda bunlar gündeme getirilebilir. Bu konularda hiçbir girişim yapılmadan; özelleştirilecek kamu işyerlerinde fiilen sağlanmış bulunan iş güvencesini hukukileştirmeden bu

TÜRK-İŞ BİLİM MERKEZİ

yola gitmek; sadece sendikal güvencesi bulunmayan sendikaların sonunu değil, aynı zamanda iş güvencesi bulunmayan işçilerin de sonunu hazırlamak olur. Bu alanda özelleştirme yasasıyla getirilen 7 aylık süre içinde ödenecek "iş kaybı tazminatının" fevkalade yetersiz olduğunu belirtmek isterim. İşte bu noktada, sendikal hareketin üçüncü bir sorununa, " işsizlik sigortasına değinmek istiyorum.

3- İşsizlik Sigortası Sorunu

Gerçi bugüne kadar böyle bir sorun da işçi hareketi tarafından gündeme gelmedi. Ama, sendikal güvencenin olmadığı, iş güvencesinin olmadığı bir ülkede işsizlik sigortasının çok daha önemli olması gerekmez mi? Ama ne hikmetse, üzerinde bir sempozyum bile yapıldığını hatırlamadığım işsizlik sigortası, aslında sendikal güvence ve iş güvencesini tamamlayan bir önlem olacaktır. 1970'li yılların başında çalışma Bakanlığı tarafından bir taslak hazırlandığını hatırlıyorum. 1980'li yılların başında da yine gündeme gelmiş idi. Yanılmıyorsam Kıdem Tazminatı Fon Tasarısı ile birlikte gündeme gelmişti. Ama, bakın yine Bakanlık düzeyinde gündeme getirilen bir sorun. İşçi hareketinin bu alanda ciddi bir talebi, ciddi bir girişimi yok. Neden? çünkü, kamuya dayalı sendikacılık anlayışında böyle bir dert yok. Çünkü, kamu işyerleri iş olsa da olmasa da , işyeri zarar da etse kar da, hiçişçi çıkarmadığından; bir başka deyişle kamu işyerleri aynı zamanda işsizlik sigortası görevi de ifa ettiğinden, kamuya dayalı sendikacılık hareketinin böyle bir sorunu olmadı. Ama, özelleştirme ile birlikte bu konu yeniden konuşulmaya, tartışılmaya başlandı. özelleştirme yasasında öngörülen ve işçilerin işten çıkarılmalarından itibaren yeni bir işe yerleştirilinceye kadar ve fakat en fazla 7 ay süreyle devam eden "iş kaybı tazminatı" bir tür işsizlik ödeneği olarak kabul edilebilir. İşte bu noktada da sendikal hareketimiz yetersiz kaldı. Neden bu arada işsizlik sigortası çalışmaları hızlandırılmadı? Anlayamadım. Zaten hazırda birtakım yasa taslakları vardı. Bu taslaklar geliştirilebilir, hesabı-kitabı yapılır, doğru dürüst bir sosyal güvenlik kurumu da ülkemize kazandırılmış olurdu. Sakın fazla gözünüzde büyütmeyin. Yanlış da anlamayın. Çünkü, ben duyuyorum. Millet kahvehanelerde işsizlik sigortası geleceğini duyunca sanki herkes

bütün gün sırtüstü yatacak, Devlet de onlara bakacak zannediyorlar. Hemen söyleyeyim. İşçinin işinden kendisi istifa ederek ayrılırsa veya işveren tarafından haklı sebeple işten çıkarılırsa, nasıl ki bu hallerde kıdem tazminatı alamıyor, işsizlik ödeneği de alamaz. İşsizlik sigortası; doğru dürüst ve namuslu bir şekilde işyerinde çalışırken, biraz önce iş güvencesini anlatırken söylediğim gibi "ekonomik ve teknolojik" nedenlerle işten çıkarılmak zorunda kalan işçilerin, kendilerine yeni bir iş bulununcaya kadar işsizlik ödeneğinden yararlandırılması demektir. Bir bakıma işçinin hak kazandığı ihbar ve kıdem tazminatlarını çarçur etmemesi için, kendi geçimini kıt-kanaat de olsa sağlamaya yardımcı olmak amacıyla işsizlik ödeneği verilir. İş ve İşçi Bulma Kurumu'na kaydını yaptıran işçiye kendisine uygun bir iş bulununcaya kadar verilen bu ödenek, ülkenin neresinde olursa olsun, bulunan işe gitmemesi halinde veya işi beğenmemesi halinde kesilir. Yeter ki bulunan iş kendisine uygun (vasıflarına uygun) bir iş olsun. Doğal olarak bundan kasdedilen elektrikçiye elektrik işi, dokumacıya dokuma işi, duvarcı ustasına inşaat işi bulunmasıdır. Ama, bu işin işçinin oturduğu şehirde olması şartı yoktur. Herhangi bir il veya ilçe merkezinde bulunan işe de işçinin gitmesi mecburiyeti vardır. Aksi halde işsizlik ödeneği kesilecektir.

Görüldüğü gibi işsizlik sigortasının işsizlere yattığı yerde para ödemesi gibi bir şey sözkonusu değildir. Doğal olarak bunun bir de önşartı vardır. O da belirli bir süre prim ödemiş olmaktır. Bu en az 1 yıldan başlayıp 5 yıla kadar devam edebilir. Bizde 3 yıldan başlayan bir işsizlik sigortası denemesine rahatlıkla girişilebilir. Zamanla bu 1 yıla kadar indirilebilir. Başlangıçta çekilecek kaynak sıkıntısı ise, Sosyal Dayanışma Fonunun (Fak-Fuk-Fon) bazı kaynakları kullanılarak giderilebilir. Zaten Sosyal Dayanışma Fonunun amaçları arasında işsizlik yardımı yapmak da vardır. Bunu yardım edenlerin keyfiliğinden kurtarıp yardıma muhtaçolanların bir hakkı haline getirmek sosyal devlet anlayışına da uygun olur. Zira , sosyal devlet vatandaşlarını yardıma muhtaçolmaktan çıkarıp, onları hak sahibi yaparak onurlu bir yaşam sürdürmelerine ortam hazırlayan devlet demektir. Unutmayınız ki "yardım" sözcüğünde insan onurunu zedeleyen bir yön vardır. Çünkü, yardım eden yardım edip et-

memekte serbest olduğundan, yardım edilen yardım edene karşı daima medyun, minnettar veya en azından müteşekkirdir. İşte insan onurunu zedeleyen yön de buradadır. Sosyal Devlet, bu nedenle vatandaşlarını hak ve özgürlüklerle donatarak onların "yardıma muhtaç" değil "hak sahibi" kişiler olarak onurlu bir yaşam sürdürmeleri için gerekli düzenlemeleri yapar, ortamı hazırlar. Anayasamızın emri de budur.

Ancak, işsizlik sigortası bakımından bu emir bugüne kadar maalesef yerine getirilememiştir. 1961 Anayasasında da yer alan bu hükümlerin hala uygulamaya konulamamış olması, Devletimizin Sosyal Devlet olma niteliğine gölge düşürmektedir. Sendikal hareketin de bugüne kadar bu alanda ciddi bir girişimde bulunmaması; konuyu kamuoyunda yeteri kadar sıcak tutamaması ve benimsetememesi, bu sonucu hazırlamıştır kanısındayım. Gerçi sendikacı arkadaşlarımız bunun sonucunu kendilerine değil de siyasetçilere yükleyeceklerdir, çünkü bu yasaları kim çıkaracak diye soru soracaklar, bunu siyasetçinin yapmadığını söyleyeceklerdir. Ama, hemen şunu söyleyeyim ki bu sorun, siyasetçinin sorunu değil, sizin sorununuz! İnanın böyle devam ederseniz yıllarca işsizlik sigortasını hayal bile edemezsiniz. Çünkü siyasetçi bu düzenden memnun. Adamın başına işsizlik sigortası derdini neden çıkarıyorsun? Adam halinden memnun, sen de memnunsan mesele yok. Ama ben senin işsizlik sigortası olmadan, sendikal güvence olmadan halinden memnun olacağını sanmıyorum. İşte senin görevinin önemi, senin oynayacağın rolün önemi burada kendini gösteriyor. Sendikalar olarak, konfederasyon olarak, hükümetle ilişkilerin, parlamentoyla ilişkilerin, siyasi partilerle ilişkilerin önemini burada gösteriyor. Bu noktada bir siyasetçi gibi değil. , yine bir sendikacı gibi davranmalısın. " Aman! İktidarda benim partim var, onunla ters düşmek iyi olmaz, belki gelecek seçimde parti listesinden aday olurum" kaygılarıyla sesinizi yükseltmezseniz, isteklerinizi bastırırsanız, taleplerinizi kısarsanız olmaz! O zaman siyasetçinin düzenine uygun tam bir siyasetçi olursunuz. Halbuki sizler siyasetçi değil sendikacısınız. Bırakınız siyasi kimliğinizi bir kenara. Zaten sizin örgütünüz kitle örgütü. Her türlü siyasi görüşün içinde barındığı "mesleki" bir örgüt, " siyasi" bir örgüt değil. öyleyse önce sendikacı gibi düşünmeniz, ka-

fanızdaki siyasi ipoteği, siyasi parti ipoteğini çözerek her türlü siyasi görüşten bağımsız ve özgür bir tavır takınmalısınız. İstekleriniz ve tavırlarınıza hangi siyasi örgütten olumlu yanıt alırsanız, onunla derhal pazarlığa girişebilirsiniz. Pazarlıkta tek hedefiniz" işçi hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi" olmak zorundadır. Bunlardan acilen karşılanması gereken üçihtiyaçda" sendikal güvence", "iş güvencesi" ve "işsizlik sigortası" dır. Sizlerin öncelikli geleceğiniz de bu üçkonuda yatmaktadır. özellikle de birincisi; " sendikal güvence" . Böyle giderse bırak milletvekili olmayı, sendikacılığın bile tehlikede. Sen hele önce bir bulunduğun konumunu sağlamlaştır. Bunun için sana ne gerekiyor? Üye! Nasıl üye yapacaksın işçiyi? Sendikal güvence sağlayarak. özelleştirme furyasından sonra işler gittikçe güçleşecek, çatallaşacak. Bunun önlemini şimdiden alman gerekir. Bunun için öncelikle sendikacı olman gerekiyor. Siyasetçi değil. Hanginiz karşı çıkabilir bu üç konuya? Hiçbiriniz. Halbuki bakın, aranızda sağdan soldan çok değişik siyasi yelpazede yer alan arkadaşlarımız var. Ama nasıl da birleşiyorsunuz ortak sorunlar üstünde! İşte bunlarla meşgul olun. aranızdaki birlik, beraberlik ve dayanışmayı ancak böyle sağlayabilirsiniz. Siyasi görüşlerinizi ön plana çıkararak değil, sendikal görüşlerinizi ön plana çıkararak! Kendi işçilerimiz arasındaki birlik ve beraberliği de dayanışmayı da yine böyle sağlayabilirsiniz. Sendikal görüşlerinizi siyasileştirebilirsiniz. Ama bu ikinci derecede gelen bir sorun. İster bir siyasi parti kurarak, ister bir siyasi partiyle pazarlık yaparak. Bu sizin bileceğiniz iş, ama hiçbir zaman sendikacı olduğunuzu unutmadan. Bizde yıllar yılı hep sendikacılarımızın siyasetçiliği ön planda olmuştur. Bu nedenle doğru dürüst bir hareket olmadığı gibi, önemli bir hak da elde edilememiştir. Gelen hakların hep sizin dışınızdan, tepeden geldiğini biliyorsunuz. Ama bundan sonra "askerler gelsin, aydınlar versin" yok! Askerler de aydınlar da hep kendi işlerinde... Herkes kendi işinde... Sizin de işiniz bu hakları elde etmek! "Hak verilmez, alınır" deyişine uygun olarak! Bu hakları elde edince de, sizin özelleştirmeden uğrayacağınız zarar en aza inmiş olacak demektir. Ama bu hakları almadan da özelleştirme olursa, o zaman Allah size kolaylık versin, Allah yardımcınız olsun derim. Tabii sizlere doyum olmaz,

böyle seçkin bir topluluğu bulunca da insanın çenesi kolay kapanmıyor. Ama zamanınızı da çok fazla almak istemiyorum. Zaten içinizden birçok arkadaş benim bu düşüncelerimi yakından biliyor. Ben konulara böyle kısaca temas ettikten sonra, sizin sorularınıza geçelim. Konuları sorulu - cevaplı bir şekilde incelemeye devam edelim. Evet, sorusu olan arkadaş.

SORU: Gündemimizde, son günlerde emeklilik değil de asgari ücret konusu üzerinde bir soru tebliğ edeceğim. Biliyorsunuz ülkemizde 33. maddeye göre 2 yılda bir toplanması gereken ama bugünün şartlarına göre de her yıl toplanan Asgari Ücret Tespit Komisyonu var. Evet, sayın Erdoğan Çatalok çok güzel söyledi. Nikahlı olmayan karı gibiyiz veya nikahlı olmayan erkek gibiyiz. Bizim orada hiçbir fonksiyonumuz yok. Yani her ne kadar orada olsak da, bizim orada fonksiyonumuz yok. Ben derim ki, ülkemizde veyahut ta sizin de düşüncelerinizi öğrenmek isterim. Asgari ücret her sene bağlandığı zaman hiç komisyona gerek yoktur, esasında. Türkiye'deki genel enflasyon şartlarına göre devlet yönetimine talip olan siyasetçilerin bunun rakamlarını belirlemesi lazım. Dünyada artık. Türkiye'deki olan enflasyon veya dünyadaki olan enflasyonun üzerindeki sözleşme tarzı bitmelidir. Yani o kavgayı biz yapmamalıyız. Yani Türkiye'de enflasyon %85 olmuş, bunu 86 mı alsak. Buna zaten devlet yönetimi vermeli esasında. Yani sözleşmenin tersine baktığınız zaman vermeli. Biz, Türkiye'de refahın kavgasını yapmalıyız, "acaba yüzde kaç alabiliriz?" diye. Ben de diyorum ki Asgari Ücrete giren komisyona, TÜRK-İŞ'in Asgari Ücret Komisyonuna girmesine gerek yok, bunu yasayla değiştirip, her sene yılbaşında enflasyon+refah payı 5 puandır. Bunun otomatiğe bağlanması gerektiğini düşünüyorum, çünkü neden? Kavga yapıyoruz biz. Asgari ücrete ilişkin. 10 milyon mu olsun? 19 milyon mu? Ben 1979'dan bu yana hesapladım Türkiye'deki enflasyonu, matematiksel olarak 19.901.850 TL, 1979'dan bu yana asgari ücretin çıkacağı 1996 Nisanının 1'inden itibaren 19.901.850 TL. olması lazım. Tabii Devleti yöneten siyasetçiler bunu verdiği takdirde. Biz ancak bunun refahını düşünüyoruz ve bir de Türkiye'mizde son zamanlarda zaten işverenler de buna balıklama dalıyor. Asgari ücret vergi dışı kalsın diyoruz. İzmir'de de sordum burada da sormak istiyorum. Niye asgari ücret vergi dışı kalsın

diye TÜRK-İŞ de buna alet oluyor? Çünkü işverenler istiyor. Demin dediniz ki, kayıtdışı ekonomiye bir katkı daha buradan gelecek. Ben derim ki, özel indirim 1 milyon 800 bindir. Özel indirimi 15 milyon yap. Vergisini vergiyi devlete ödemen için insanını vergiden, şefkatinden ayırma. Bu çok mühim bir şeydir. Amerika'da adam vergi versin diye sıraya girer. Bizde de vergiyi nasıl kaçıralım diye. Yanlış anlamayın tenzih ediyorum. Ben bir vatandaş olarak, ben devletime söylüyorum, siyasetçiye söylemiyorum, vergi verenin şevkini kırma. Belki asgari ücretin geçim indirimi olarak kaç para çıkartacaksın? 19 milyon özel indirimdir derim. Vergiden muaf diye bir şey tutarsa yarın söylediğiniz gibi, bu kayıtdışı ekonomi, 6 milyon diyorsunuz, 12 milyon olur. Burada düşüncelerinizi acaba aktarabilir misiniz?

CEVAP : Birincisi, dünyanın her tarafında asgari ücretin tespitinde mutlaka işçi kesimi de görev alır. Bunu hemen söyleyeyim. Yani tek yönlü olarak asgari ücretin tesbiti ancak otoriter sistemlerde olur. Onu da hemen ifade edeyim. Tabii TÜRK-İŞ'in bu komisyonlarda fazla bir fonksiyonu olmaması nedeniyle "bizi de buna alet ediyorlar, hep kendileri saptırıyorlar" diyorsanız burada yalnız siz muhalefet şerhini koyabilirsiniz, siz de açıklamada bulunabilirsiniz. "Bu doğru değildir, şöyle yapılmıştır, böyle yapılmıştır ama yapılması gereken budur" gibi bir açaklamada bulunmak sözkonusudur, diye düşünüyorum.

SORU : Hayır ben öyle sormamıştım.

CEVAP : Oraya geleceğim bir dakika. Asgari ücretin tesbitiyle ilgili olarak, bunu bir otomatiğe bağlasanız dahi, bunu otomatiğe bağlayacak olan kurallarına uygun olarak tesbit edecek olan yine komisyondur. Sizin söylediğiniz gibi bu, enflasyonun bizim gibi aslında çok ileri derecede arttığı ülkelerde bunun yılda bir değil, hiç olmasza 6 ayda bir, 3 ayda bir, belki ayda bir söylediğiniz gibi tesbiti gerekir. Eşelmobile bağlamak suretiyle her ay artan asgari ücretler tesbit edilebilir. Biz ona benzer bir sözleşme yaptık, İzmir'de Harp-İş'e bağlı olan işyerlerinde. Her ay enflasyon ne kadar artmışsa, o kadar ilave ediliyor. Bu miktarın üzerine de yılda bir, ne kadar kalkınmışız, 1 yıl içinde %5. O zaman refah payı %5. Ne kadar

kalkınmışız %7, o zaman refah payı %7. Bu şekilde ilaveler yapılıyor.

İkinci hususa katılıyorum. Asgari ücretle ilgili olarak muhasebe tekniğine aykırı çok yanlış şeyler söylüyoruz. Şimdi hem hak hem de ödev olan iki şey vardır. Anayasalar'da da vardır. Birisi askerliktir, ötekisi vergi vermek... Devletin devlet olduğu günden bu yana, insan hakları mücadelesi de zaten bu alanda başlamıştır hep. Tek başına krallar, padişahlar, şefler mi tayin edecek, askere almayı ve vergi vermeyi, yoksa halk da buna katılacak mı? Biliyorsunuz, 1215 yılında İngiltere'deki ilk Magna Carta ile ilan edilen o büyük özgürlük fermanı, hani demokrasinin başlangıcı sayılır, oradaki hükümlere bir bakın. Tek başına kral bundan böyle savaş ilan edemeyecek, vergi toplayamayacaktır; parlementonun onayını alacaktır, deniyor. Lord ünvanına sahip Baronların daha fazla ağırlıkta olduğu o dönemlerde, kralın yetkisinin kısıtlanması, vatandaşın hakının, özgürlüğününgenişletilmesi anlamına gelir. Çok enteresandır. Şimdi o yüzdendir ki bana göre asgari ücreti vergi dışı bırakmak emeği ile geçinenleri vatandaşlık duygularından, ülkesine karşı sorumluluk taşımaktan yoksun bırakmaktır. Yani vatandaşı "ben vergi vermiyorum" dedirtmek doğru değil. Bizde vergi vermemek çok akıllılık kabul edildiğinden dolayı belki de böyle düşünceler ileri sürülüyor. Çünkü bugün bazı çevreler Türkiye'de vergi verene olumsuz bakıyorlar. Yani, doğru dürüst vergisini vereni çok iyi görmüyorlar. Aslında, yanlışı büyük bir görüştür. Doğru olan vergi verme onurunu ve şerefini taşımaktır. Çünkü bu aynı zamanda bir haktır. Bakınız vergi vermek sadece bir borç değil, aynı zamanda bir haktır. Nasıl askerlikte kimse sizi askerlikten alıkoyamazsa, mürecaat ettiğiniz zaman devlete "ben askerlik yapmak istiyorum" dediğinizde kimse sizi bu haktan mahrum edemezse, vergi vermek hakkından da sizi kimse mahrum edemez. Şimdi burada yapılması gereken, asgari ücretin miktarını, o kadar çok, öyle tesbit edersiniz ki, onun içinden düşülen vergiler sonrasında işçinin eline geçen net miktar, onun geçimini sağlayabilecek bir miktar olur. Bazı ülkelerde devlet dairelerde işinizi yaptırabilmeniz için size vergi kartınızı sorarlar, kimliğinizi değil. Vergi kartınıza bakarlar, vergi kartın var mı yok mu? Devlet dairelerinizde işinizin görülmesi verdiğiniz vergiyle ölçülür. Ben oralara

kadar gitmiyorum tabii. Doğru değil. Üstelik oyunu kullanma hakkı vergi verenlerle ilgili birtakım koşullara bağlanmıştır. Tarihte bunun örnekleri de çoktur. Bu örnekler karşısında vergi vermemeyi marifet haline getirebilecek veya bunu özendirebilecek her türlü tedbirden kaçınılmalıdır diye düşünüyorum. Mutlaka insanlara vergi verme onurunu, vergi verme şerefini yaşatmak gerekiyor. Çünkü vatandaş olduğumuz nereden belli olacak? Eline karpuz arabasını alıp ittirenleri, mesela, biz ekonomik anlamda vatandaş saymıyoruz. Sisteme kayıtlı değil. Çünkü o. Onun ne sigortası var, ne de vergi kaydı. Vergi verip vermediği de belli değil. Şimdi o ortalıkta dolaşan birisi, işsiz sayıyoruz onun için biz onları. Araba içinde kayısı, erik, karpuz satanlar için tam bir vatandaşlık sözkonusu değil, onlar sadece siyasi anlamda vatandaş sayılıyorlar. Ekonomik anlamda değil... Çünkü vatandaş kayıtlı vatandaştır. Devletin sigortasına kayıtlı, vergi dairesine kayıtlı, askerlik dairesine kayıtlı olan kişi demektir. Bilmem anlatabiliyor muyum? O yüzden son söylediklerinize katıldığımı ifade etmek isterim.

SORU :

CEVAP: TÜRK-İŞ'le içiçe olduğumu söylemem, Türk-İş'in bütün görüşlerini destekleyeceğim anlamına gelmiyor. Ben bilimadamıyım biliyorsun. Türk-İş de benim düşüncelerimi benimsemek zorunda değil. Ama biz birbirimizden istifade ediyoruz. Ben şayet biraz ayağı yere basan bir hocaysam, sizin bu seminerlerinizden dolayıdır. Kendimi sizin sorunlarınıza, ülkenin sorunlarına bu şekilde yakın hissetmemi bu seminerlere borçluyum. Onu size söyleyeyim. Meselenin ne olduğunu böyle toplantılarda daha iyi tartışıyorsunuz ve kavrıyorsunuz. Yoksa ülkenin problemleriyle yakından uzaktan ilgisi olmayan sorunlarla da biz ilgileniriz. Dışarıdan bir sürü dergiler geliyor bize. Alırız onlardan birini okuruz, ülkenin sorununu okuruz. Oranın sorunlarını alır tercüme ederek biraz da Türkiye'den bildiğimiz kadarıyla bu işi yapabiliriz. Yaparız, çizeriz, ederiz. Bu o kadar önemli değildir. Ancak, ben şunu söyleyeyim; Bu alanda Türkiye'nin sorunlarının çözümü konusunda başarı sağ-

layamadık! Ne ben ne siz. Sağlayabildiniz mi özelleştirme konusunda? Bir adım atabildiniz mi? Ben onu düşünüyorum ve bundan sonra da pek sağlanacağa benzemiyor, diye düşünüyorum. Onun için hiçolmazsa sendikal güvenceyi (Sen. Kan. m. 31) daha sonra iş güvencesini (İş Kan. m. 13) ve giderek işsizlik sigortasını bu özelleştirme furyası içinde, özelleştirme pazarlıkları içinde söküp almanın yollarına bakmalısınız. Sendikal hareketi ona göre bir stratejiye oturtmalısınız. Çünkü iktidar adayı bütün siyasi parti programlarında özelleştirme var. Özelleştirmeden şu veya bu şekilde kurtuluş yok. Ama sizin geleceğiniz bu üç konunun yasal olarak düzenlenmesine büyük ölçüde bağlı. Bu sadece özelleştirilecek işyerlerindeki geleceğiniz bakımından değil, mevcut örgütlü işyerlerinizdeki geleceğiniz bakımından da çok önemlidir. Şimdi, öyle işyerlerimiz var ki artık bu taşeronlaşma nedeniyle yetkiyi, sendikanın yetkisini ellerinde tutuyorlar. İşverenler yetki pazarlığı bile yapabiliyorlar. Yetki vereyim mi, vermeyeyim mi? Yani burada isim vermek istemiyorum. Bu noktaya kadar geldi iş! O nedenle de diyorum ki bakın bunu nasıl önlersiniz? Bu taşeronlaşmayı yasayla engelleyemezsiniz, ama sonucu uygulamada nasıl engellersiniz? Taşeron işçisinin de sendikal güvenceye kavuşturulması suretiyle. Taşeron işçisi de gidecek sendikaya üye olacak. İşveren bu nedenle işten çıkaracak olursa, o zaman işe iade edilecek. O zaman bu sorun kendiliğinden ortadan kalkacak. Bakın ben size söyleyeyim, onun için söylüyorum, bugüne kadar ben onca "özelleştirmeye hayır" furyası içinde somut bir şekilde bunların üstüne gidildiğini görmedim. Çünkü, sizin özelleştirme istemediğiniz işyerlerinde bu güvenceler fiilen var zaten. Hukuken yok böyle güvenceler ama kamu işyerlerinde sendikacılık yapan arkadaşlarımız çok iyi biliyorlar ki; oralarda bu güvenceler fiilen mevcut. örneğin sendikaların örgütlenme sekreterlerinin yapması gereken işi kamu işyerlerinde personel müdürleri yapar. Daha işçi işe başlamadan diyor ki personel müdürü; " git, sendikaya üye ol ondan sonra gel işe başla" . Siz, özel sektörde böyle iyi şeyler düşünebiliyor musunuz? Demek ki, bizim aslında kamu işyerlerinde örgütlü sendikalarımızın, teşkilatlanma sekreterlerimizin görevini çok iyi bir şekilde yapıyor personel müdürleri.

Yani birincisi, kamu işyerlerinde sendikal güvence konusunda fiilen bir kaygımız yok. İkincisi, 13. maddeyle ilgili bir sorunumuz da yok bu dediğimiz işyerlerinde. Satılsa da satılmasa da, kriz olsa da olmasa da işçi çıkartma yok! " Ücretler biraz fazlaymış, onları çıkarayım da yerine daha ucuz işçi alayım" diyen bir işveren olmadığı için, öyle bir iş güvencesi sorununuz da yok. Halbuki böyle bir sorun var Türkiye'de. İşte bu, yasadaki 13. maddeden kaynaklanıyor. Nihayet üçüncü olarak kamu işyerlerinde işsizlik sigortası da fiilen var. İşyerinde işin olmaması, fabrikanın 3-5 ay çalışmaması hiçönemli değildir. İşçiler işten çıkarılmaz. 3-5 ay hiçbir iş yapmadan işyerine gidip gelirsin. öyleyse işsizlik sigortası da var o işyerinde. Tam maaş üzerinden. Şimdi bu işyerlerinde görüyorsunuz ki ; şu üçhusus fiilen sağlanmış durumda. Bir başka deyişle bu uygulamalar sendikalar olmadığı zamanda da vardı. Zaten bunların sorun olduğunu hiçunutmayın Türkiye'de. özelleştirmeden sonra karşınıza bu sorunlar çıkacak. Onun için söylüyorum size. Bunu sağlarsanız, yani 31. maddeyi, 13. maddeyi ispat yükünü ters çevirerek işçinin işine iadesini sağlarsanız meseleyi büyük ölçüde çözmüş olursunuz. Sadece bizim ülkemizde olacak birşey değil bu. ABD, İngiltere, Kanada, İtalya, Almanya, Fransa, İsveç, Avusturya'da, İspanya'da var bunlar zaten. Bunlar İtalya'da hatta 58'den beri var. Almanya'da 67'den beri var. Fransa'da 74'den beri var. öteki ülkelerde 80'li yıllardan bu yana . İşte bu krizlerle bunlar hep konuldu. Bunlar hep var ama bizde yok. Anlatabiliyor muyum?

SORU: Atla deve değil belki ama çok da kolay olmayacak bunların bizim ülkemizde sağlanması. Çünkü üretim sürecinde yeni değişmeler var. İşverenler biliyorsunuz "esneklik" adı altında, esnek üretim adı altında, fordist üretim tarzı adı altında, eve iş verme adı altında veya kiralık işçi adı altında veya siz de değindiniz, başlangıçta fazla mesaiye ücret vermeme, istediği kadar çalıştırma, istediği zaman çalıştırma gibi işverenler de İş Yasasının bu bölümlerine ısrarla muhalefet ediyorlar, bütün dünyada. Evet, Fransa'da da var, Almanya'da da var fakat bütün dünyada İş Yasasının bu maddelerine ısrarla muhalefet ediyorlar. Bunları değiştirmek, işçilerin elinden almak için de dünya çapında genel bir

mücadele var. Tabii Türkiye'ye özgü koşullarda da işverenler bunlara sonuna kadar da direniyorlar. Bu noktada biz güçlü bir mücadele koyabilirsek yani" atla deve değil" derken onun için diyorum. Kolay olmaz. Çok ciddi bir şekilde örgütlenerek, mücadele edilerek bunlar alınabilir. Tabii ki böyle alınabilir ama çok da kolay olmaz.

Özelleştirme olayında da özelleştirme oldu bitti gibi görüşler kamuoyunda da söyleniyor. Şimdi, 200'e yakın işyeri Türkiye'de özelleştirildi aslında. İrili ufaklı ve şu anda tekel konumunda büyük işyerleri kaldığı için belki onun için özelleştirme dendiği zaman Petkim, Tüpraş, Petrol Ofisi, Sümerbank böyle gidiyor. Büyük işyerleri kaldığı için hala gündemde. Fakat 200'e yakın işyeri özelleştirildi. Bu bir gerçek. Fakat herşeye rağmen bir işyeri de kalsa, ben özelleştirmeye karşıyım. Politikayı sendikaların sonuna kadar sürdürmelerinden yanayım. Nedeni de işverenlerin ideolojik yaklaşımında. Çünkü bunu ne olarak önümüze koyuyorlar sayın hocam. Kapitalizmin bunalımından çıkış yolunun bir aracı olarak. Yani bu sistemin, bu düzenin bu şekilde sürdürülmesinin bir aracı olarak özelleştirmeyi karşımıza koyuyorlar. Yoksa Petkim özelleşecek veya 3-5 fabrika özelleşecek salt bu görüş olsa, belki daha farklı düşünebiliriz. Olaya birkaçfabrikanın özelleşmesi diye bakmamak lazım. İdeolojik boyutuna bakmak lazım. Bu ideolojik boyutun altında yatan da artık devletlerin tümüyle sosyal alandan çekilmesidir. Eğitimin, sağlığın herşeyin özelleştirilmesidir. Yani işverenler diyor ki, biz diyoruz ki; evet bir ekonomik bunalım var ülkede. Bütçenin büyük bir bölümü içborçve dış borçfaizlerine gidiyor. Bunlarda hemfikiriz. Açık var veya sosyal güvenliğe gidiyor bütçenin büyük bir bölümü. Biz de diyoruz ki; bütün bunları düzeltmek için örneğin giderlerinizi düzeltin. Gelirlerinizi toplayın, herkesten örneğin verginizi alın, işçilerden nasıl alıyorsanız ki bakıyoruz mesela 1995 istatistiklerine Akbank'ın ödediği vergi %9 civarında. Oysa rant kuruluşları Türkiye'de geçtiğimiz yıl kar patlaması yaptılar. Petkim bile 1 numaralı kuruluş oldu karda. Karının %55'ini rant geliriyle elde etmiştir. Repoyla elde etmiştir. Şimdi biz diyoruz ki gelirlerinizi belgeleyin, alacağınız gelirleri toplayın. İşverenler de diyor ki; hayır benden vergi filan isteme, vergi istediğin zaman kolay kazanma,

rantiye yoluyla para kazanma imkanım ortadan kalkar, sen bu açıklarını git özelleştirme yap, onunla kapat. Onun için özelleştirmeye bu boyutuyla bakmak lazım. Bu boyutunu gözardı etmemek lazım. Bir işyerinin sendikalarının bu konuda fazla karşı tavır geliştirmelerinden yanayım.

CEVAP: Tabii doğru. Ben onu inkar etmiyorum. Ben zaten sizinle özelleştirmeyi de tartışmadım. özelleştirme faydalıdır, zararlıdır da demedim. Bu, ayrıca bir tartışma konusu. Ben özelleştirme hocası da değilim. Onu da söyleyeyim. Türkiye'de tekel konumundaki işletmelerin özelleştirilmesinin de Türkiye için zararlı olacağına inanıyorum. Çünkü yeni bir özel monopol yaratacaksınız, özel tekel yaratacaksınız demektir. Dolayısıyla da, özel olarak bu işletmeler ürettikleri mal ve hizmet fiyatlarını bizzat kendileri tesbit edecekler, bu fiyata da bunu halka satacaklar demektir. Yani ben ona karşı özel tekeller, karteller, tröstler kurulmasına karşı mücadele etmenize de inanıyorum. Ancak, sizin sendikalar olarak kanınızın son damlasına kadar özelleştirmenin her türlüsüne karşı koymanızın çok bir anlamı olmadığını düşünüyorum. Neden? çünkü bu konu siyasi, ideolojik bir konu, siyasi partilerin konusu, direnecekse Türkiye buna siyasi partiler aracılığıyla direnecekse daha ziyade. Kaldı ki iktidar adayı hiçbir parti özelleştirmeye tümüyle karşı değil, üstelik az veya çok özelleştirmeden yana görünüyorlar. Şimdi bana göre senin daha fazla ağırlık vermen gereken konu şu üçgüvence... Sendikal güvence, iş güvencesi, işsizlik sigortası... O yüzden zaten sendikalarımız daha fazla ağırlık vermediğinden dolayı şu üçmaddeden bir tanesi bile daha elde edilemedi, diye düşünüyorum, onu size söyleyeyim. Oysa senin siyasi tavrın değil, mesleki tavrın daha ağır basmalıdır. Sendika olarak da sana bu daha çok yakışır. Ama sakın yanlış anlamayın! Ben "sendikalar siyasetle meşgul olmasın "demiyorum! Şimdi o nedenledir ki özelleştirmeye karşı olmanın veya özelleştirmenin yanında olmanın dışında bir konu benim anlattığım. Ben sizi tedirgin eden konuların neler olduğunu ortaya koymaya çalıştım. Bunların üzerine giderseniz daha olumlu sonuçalırsınız dedim. Çünkü, Türkiye'deki bugünkü siyasi irade de, biliyorsunuz, özelleştirmeden yana tecelli etmiş bir irade. Bugünkü iktidar adayı siyasi partilerin programlarının hepsinde de üçaşağı beş

yukarı özelleştirme almış yürümüş. Gerçi bir kısmı , dediğiniz gibi tekel durumunda olan işletmelerin özelleştirilmesinin doğru olmayacağını , zira önemli olan özelleştirmede piyasa mekanizmasının, rekabet piyasasının daha iyi çalışması olduğu, işte bunun önünde engel teşkil eden işletmelerin özelleştirilmesi gerektiğini savunuyorlar, şu veya bu, şimdi burada özelleştirme konusu bizim dışımızda. Ben sadece özelleştirmenin doğuracağı sonuçların işçiler bakımından ne sakıncalar yaratacağına bakarım. Ben bu konunun hocasıyım ve diyorum ki; bakın siz şu güvenceleri temin etseniz, inanın, ister özel sektör olsun ister kamu sektörü olsun, hiçolmazsa doğru dürüst bir sendikacılık yapma imkanı da bulacaksınız demektir. Şimdi hava iş kolunu ele alalım. Bir tek THY mı var? En az 12, 13 tane özel havayolu var. Herbirinde de en az 150 tane işçi çalışıyor. Ama bizim Hava-İş'imiz öteki şirketlerin hiçbirinde örgütlü değil. Sadece THY'de örgütlü. Aynı iş kolunda sendikalı-sandikasız işçi ücretleri arasındaki farkı düşünebiliyor musunuz? Şimdi bu kamuoyunda da güzel karşılanmıyor. Bulmuş devleti diyorlar, vur abalıya diyorlar. Sizin dışınızdakiler, içinizdekiler, memurlar da aynı şeyi söylüyor. Toplu İş Sözleşmesi Düzeni ne demek? İşyerinde verimliliği sağlayan bir düzen, ücretler arası denge sağlayarak sosyal adaleti gerçekleştiren bir düzen demek. Biz bunu böyle okutuyoruz. Ama yapılan sözleşmelerde işçi-memur ayrımından dolayı, sendikalı-sendikasız ayrımından dolayı işyerinde ne huzur var ne de beklenen verimlilik... Bunun zorluğunu siz çekiyorsunuz. Biz bunu üniversitelerde böyle okutmasak da yine siz çekeceksiniz. Toplu sözleşme düzeni o işyerine, o işkoluna huzur getirmesi gerekmez mi? Benim arabulucu olarak gördüğüm manzara bu. Şimdi bunların çözümü yolunda sendikacıların da, sizin de gayret sarfetmeniz lazım. Bunun da çözümü bir yandan sendikal güvenceyi sağlarken, öte yandan memurların da örgütlenmesini sağlamaktır. Memurun da sendikalaşma hakkının olmasıdır. Batı'da bu böyle kurulmuş. yani sorunun çözümü aslında demokrasi içinde bellidir. O bakımdan ben bu konuda görüş sarfeden arkadaşlarımı, bu konuda tavır koyan arkadaşlarımı yaptıklarından dolayı kınamıyorum. Ama diyorum ki ben özelleştirme lafını daha çok duydum sendikalarımızdan, ama sendikal güvence lafını

daha az duydum. işsizlik sigortasını hemen hiçduymadım. Ve diyorsunuz ki bu iş o kadar kolay değil, ben biliyorum kolay olmadığını. Ama hayal değil. Şimdi bir işin kolay olmadığını bilirsen, kolay olmadığını bilerek yola çıkarsan başarırsın.

İşverenler karşı çıktı diyorsun! Geçen yaz biz Ege Bölgesi Sanayi Odasında birtakım çalışmalar yaptık. Hem Anayasal düzeyde, hem çalışma hayatıyla ilgili. İnanır mısınız? Şimdi günü ve sayısı aklımda yok, ama Ekim ayında Sanayi odası meclisininkabul ettiği bir kararla , işverenler işçilerin sendikaya üyelik veya sendikal faaliyeti dolayısıyla işten çıkarılması halinde yargı kararıyla onların işe iadelerini kabul etmiştir. Resmi yazısı vardır. Resmi görüşüdür bugün Ege Bölgesi Sanayi odasının. Kendilerini de kutlamak lazım. Biz kendilerine de izah ettik çünkü. Dedik ki ; içinizde gerçekten kaçak işçi çalıştıran varsa, işçisinin sigortasını yaptırmak istemiyorsa, mesaisini de ödemiyorsa, onlar için yararlı değildir bu görüş... Ama bunların tersini yapan varsa , akıllı, memleketini seven, gerçekten piyasa mekanizması içinde yasalara, kurallara uygun rekabet etmek isteyen işverenin de lehinedir bu... Yani, Sendikalar Kanununun 31. maddesinin değiştirilmesi. Biz bunları söyledik, ikna ettik kendilerini. Koca Meclis bunu kabul etti. Açıkça size söyleyeyim, bugün büyük bir gurur ve onurla söylüyorum ve bu anlamda huzurunuzda Ege Bölgesi Sanayi Odasını kutluyorum. İşte hep beraber fikir münakaşasıyla oldu bu işler. Size karşı haksız rekabete girişenlerin tasfiyesi yolunda sendikalara lütfen güçverin dedik. Gerçekten de sendikalı işyerlerine karşı veya yasalara uygun rekabet eden işyerlerine karşı, özellikle kayıtdışı işçi çalıştırarak, işkolunda haksız rekabet ederek iş barışını ve giderek sosyal barışı bozan işyerlerini siz tasfiye edeceksiniz. Biliyor musunuz ki Batı'da sendikalara kalkınmanın motoru derler. O, bundan dolayıdır. Çünkü, böyle haksız rekabet yapan işyerlerini, insan istismarına dayanan işyerlerini sendikalar örgütlenerek ya kuralların içine sokarlar ya da tasfiye ederler. Onların yapacağı üretimi kurallara uygun, doğru dürüst üretim yapan işletmeler yapar. Oralarda yeni istihdam artışları meydana gelir. Hem sağlam, kurallarına uygun müesseseler, hem kaliteli ve ucuz mal üretimi bu şekilde sağlanır. Çok

önemlidir, ben size söyleyeyim; sendikaların toplumun gelişmesinde, sadece bu ekonomik gelişmede önemli katkıları olmaz; sosyal gelişmede de çok önemli katkıları olur. Düşünün bir kere işçinin cebine üç-beş kuruş fazladan koyduğun zaman nerede harcıyor senin işçin? 1 kg. et alıyorsa 2 kg. et almaya başlıyor. Kasap kazanıyor. 1 kg peynir alıyorsa 2 kg. peynir almaya başlıyor. Bakkal kazanıyor. Hanımına 1 milyon yerine 2 milyon veriyorsa hanım çocuklar hastalanmasın diye 1 kg. yerine 2 kg. mandalina alıyor, şeftali alıyor, hatta bu arada evini süsleyecek biblolar, çiçekler bulursa onları da alıyor. Yani üretici de kazanıyor, sanatkarlar da kazanıyor. İşçinin kazancıyla toplumsal bir kalkınma da meydana geliyor. Kalkınmanın motoru derken sendikaların çok önemli bir fonksiyonu ifa ettiğini söylemek istiyoruz.

Bunun için de bana göre sağcıydı, solcuydu. A partiliydi, B partiliydi, kürttü, türktü, lazdı, çerkezdi, aleviydi, sünniydi yok, demode şeyler bunlar. Artık böyle ayrımlar demode olmuş. Bunları sendikalarımız içine sokmamamız, herşeyden önce kendi mesleki örgütümüzün partilisi olarak, Petrol-İş partili olarak, Tekgıda-İş partili olarak, ondan sonra da Türk-İş partili olarak hareket etmeliyiz. Birlik, beraberlik ve dayanışmayı ancak böyle sağlayabiliriz diye düşünüyorum. Yoksa, ben size söyleyeyim, memleketi aldılar elinizden gidiyorlar, açıkça söylüyorum. aldılar elimizden memleketi gidiyorlar sahip çıkın. Sahip çıkmazsanız, dengeler ve iç barış bozulur, asker gelir, istemeye istemeye de olsa gelir. Sahipsiz memleket nereye gider? Serbest bırakırsan kızı 'a davulcuya ya zurnacıya varır diyorlar, biliyorsunuz. Memleket de böy e gider. Bu nedenle memlekete sahip çıkın; dengelerin ve giderek iç barışın bozulmasına izin vermeyin. Sonuçta kabak sizin başınıza patlıyor, biliyorsunuz.

- Ama hocam bize de çok güvenme yani.

Valla ben size güvenmemek için söylemiyorum. Ne tek başına Mustafa ile, ne tek başına Yılmaz ile, ne tek başına Doğan ile hiçbir şey olmaz. Bir tek Petrol-İş'le de olmaz. Bir tek Türk Metal ile de olmaz, ama Türk işçi hareketi ile çok şey olur. Ben ona inanıyorum. Ben size söy-

leyeyim. Zaten sınıf bilinci bu demektir, sınıfsal dayanışma demektir. Arkadaşımın biraz önce söylediği bir şey vardı. Burada bir eksikliğiniz var sizin. Şimdi tabanla ilişkileriniz konusunda biraz kopukluk var. Bu da şundan kaynaklanıyor, size söyleyeyim. Şimdi check-off var ya, bunun eleştirisi yapılırken, yararları arasında güçlü sendikacılık hareketine katkıda bulunması gösterilir. Hakikaten, sen işçi aylığını alırken "aidatını verecek misin?" dedin mi, aidat toplaman çok zordur. Fransa'da öyledir. Check-off yasaktır. Muhasebeci işçiye aylığını verirken orada sendikanın mutemedi durur. "Veriyor musun aidatı?" der, makbuz kesecek, verirsen, o da vermek isterse. İşte check-off'un yararı, işçinin ücreti üzerinden işveren tarafından kesilip, sendikanın hesabına doğrudan yatırılmasında görülür. Ancak, zararları arasında da şu yer alır. İşçisinden, tabanından kopuk bir yönetici kadrosunun ortaya çıkması... Bakın işte bu mahsurun içine düşmeyin. Yani tabanınızla, "nasıl olsa aidatlar geliyor" rehavetine kapılıp, ilişkilerinizi gevşetmeyin. Üyeniz size güvenmek, inanmak zorundadır. Onun güvenini kazanmak zorundasınız. Tabanınıza "yarından sonra şu partiye oy vermeyeceksiniz" dediğiniz zaman da sizi dinlemelidir. Eninde sonunda oraya geleceksiniz. Şimdi zamanımız olmadığı için değinemiyoruz, mutlaka sendikal hareket olarak siyasi ilişkileriniz, siyasi partilerle ilişkileriniz de bir şekil alacak önümüzdeki yıllar içinde. Mutlaka, çünkü parlementoda 4 tane sendikacı kökenli milletvekiliyle bu işler olmaz. Ben size söyleyeyim. Dışarıdan birisi, bir yabancı milletvekili gelse, bir baksa, parlementoda 4 tane milletvekili var. Allah Allah, bunlar bütün bu hakları nasıl almışlar? der, şaşırır. Çünkü Batı parlementolarında sendikacı işçi kökenli milletvekili sayısı %30'un, 35'in altına düşmez. Bizde bugünkü 550 tane milletvekili içinde 4 tane sendikacı kökenli milletvekiliyle işiniz daha da zor değil mi? Ama bak şimdi şunu söylüyorum, zorluğu görerek hareket ederseniz, ona göre bir planprogram yaparsanız, işçilerinizle aranızda bir kopukluk varsa onu giderecek karşılıklı güveninizi tazeleyecek çalışmalara girişirseniz başarı şansınız artar. İşçinin nabzını elinde sen tutuyorsun, onun için de hiçbir arkadaşım benim provokasyon yaptığımı söylemesin. Ben burada hadi yürüyün, çıkın sokaklara demiyorum. özellikle de bu dönemde bunu

söyleyen insanlardan kaçının, korkun. Ben size söyleyeyim. Yani bu zor dönemlede bunu söyleyecek insanlar çok olabilir. Bunu yapmak istemiyorum çünkü siz çok kıymetlisiniz benim için. Yılların tecrübesiyle yetişmiş sendikacı arkadaşlar bu hareketin içinde ne yapılacağını bilirler. Bu noktalara gelmek kolay değil. O yüzden yolda giderken, yola çıktığın zaman 20 m. gelecekse senin işçin, sen de en fazla 21 m. gideceksin. halbuki o 20 m. gelir, sen de 100 m. gittin mi, orada yalnız kalırsın, bir şey yapamazsın, yalnız kalırsın. Olmaz ama, dikkat edin. Sendika lideri olarak da tabanınızla uyumlu hareket etmek zorundasınız. Aman buna dikkat edin. Çünkü hiçbiriniz kolay gelmiyorsunuz bu yerlere. Ben sendika Profesörüyüm ama sendikacı değilim. onun için de bilemem ben, senin arkandan ne kadar işçi geliyor. Sen tutuyorsun onun nabzını çünkü. Anlatabiliyor muyum? Ne kadar gelir, ne kadar gelmez? Aranızda bir kopukluk var mı yok mu? Varsa o zaman onu nasıl giderirsin. Dergilerle, seminerlerle, içli dışlı kendileriyle ilişki kurarak, bunlar hep bir metoddur. Türk-İş'in de aynı şeyi yapması lazım. Ne o dergi öyle! Anlamıyorum. Türk-İş'in dergisi maşallah yöneticilerin reklam neşriyat bürosu gibi çalışıyor. Yok, ciddi bir yazı yok içinde. Arıyoruz, arıyoruz yok. Yani anlamak mümkün değil. Senelerdir de söylüyorum. Şöyle ciddi, kamuoyunu etkileyecek, üniversiteler için bile kaynak oluşturabilecek bir dergi.

-Ne olsun yani mesela?

-Gayet düzgün makalelerin, araştırmaların yayınlandığı bir dergi olmalı.-İçinde araştırmalar var, her konuda araştırmalar, Türk-İş'in yaptığı antlaşmalar var.

-Yok, gelmiyor o zaman bize Mustafa'cığım. Bu dergiler de bir ihtiyaçtır, onu sana söyleyeyim. Yöneticilerin beyanatlarının ve bol bol fotoğraflarının basıldığı dergiler de taban için ihtiyaç olabilir. Ama ciddi araştırmaların yayınlandığı dergiler başka...

-Türk-İş'in güncel konularla ilgili, güncel konularda röportajları var. Bu raporlar da dergiler de yayınlanıyor. Yani üniversite camiası acaba

ne bekliyor? çok merak ediyorum.

-Şimdi bak ben sana bir şey söyleyeyim ciddi ciddi. Son zamanlarda Hak-İş dergisi alın, çok daha kaliteli bir dergi. Bir Hak-İş'ten gelen dergiye bakın, bir de sizin dergiye bakın , karşılaştırmalısınız. Alın bir karşılaştırın yani, ne söylemek istediğimi o zaman daha iyi anlarsınız. Yani ben Türk-İş'ten çok daha iyi, ona yakışan bir dergi bekliyorum. İçinde ciddi araştırmaların yeraldığı , üstelik işveren dergilerinde bu tür yazılar ve araştırmalar daha çok yeralıyor. bizim yazdığımız birçok makalede bakarsanız, Gıda-İşveren, Tekstil -İşveren gibi dergiler dipnotlarda çok geçer. Okuyan da" amma işveren yanlısı bir hoca" der. Ama kaynaklarımız orada, ciddi makaleleri orası yayınlıyor çünkü. Sizin bağımsız olarak yaptığınız bazı araştırmalardan bahsediyorsun; mesela, gençişçilerle ilgili olarak var, çocuk işçilerle ilgili olarak var. Ama sadece bunlar değil, sorunlarımızı biliyorsun.

-Hayır, onları örnek istediğiniz için söylüyorum. Türk-iş'in yaptığı araştırmalar hiçbir işçi kuruluşunda, hatta çalışma Bakanlığında yok.

-Doğrudur. özellikle teşkilat bünyesinde kurduğunuz bürolarla öncülük yaptınız. Ben sana da söyleyeyim. Başka konfederasyonlarda, başlıca Bakanlıklarda bu konuda büro bile yok. Türk-İş'in içinde var. tamam , bu yönüyle doğrusun, ben ona bir şey söylemiyorum. Ama, gerek ülke sorunlarıyla ilgili olsungerek işçi haklarıyla ilgili olsun ciddi bir şekilde araştırmalar yayınlanmıyor. Ben şuna inanıyorum, belki şu anda Türk-İş dergisi sizin için bir ihtiyacı karşılıyor olabilir. Yani sendika başkanları, üyeleriniz, liderlerinin beyanatlarını, fotoğraflarını öyle bir dergide görmek isteyebilir. Belki o da bir ihtiyaçtır. Ama ciddi, gerçekten bir araştırma ve yayın dergisine de en azından şöyle 2 ayda, 3 ayda bir çıkabilecek, içinde ciddi makalelerin yer aldığı bir dergiye şiddetle ihtiyaçvardır kanısındayım.

-Hocam, şunu söylerseniz belki doğru. Türk-İş geçmişte de bugün de üniversiteyle ve basınla çok iyi diyaloglar kuramadı. Ben bunu söyleyebilirim.

-Benimle iyi diyalog kuruyorsunuz yalnız, ben bunu söyleyebilirim.

-Ama araştırma diyorsunuz, hangi konuda?

-Mesela bir vergi politikası, istihdam politikası veya sosyal güvenlik, sağlık, yerel yönetimler vs. gibi.

-Ama bunlar da var hocam.

-Ben sana söyleyeyim. Derginin bir sayfasında bu konuda bir soru dile getirmek, o konuda ciddi bir araştırma yapıldığını göstermez.

-Üniversite camiasının araştırmaları bakımından diyorsanız, bu doğru, fakat Türk-İş kendi bürolarıyla, elemanlarıyla yaptığı, bu konularda, sendikalkonularda ortaya koyduğu araştırmaları, yayınları var.

-Şimdi bu konuları oturup tartışabiliriz. Çok daha kaliteli, iyi şeyler yapılabilir diye düşünüyorum. Ama, üniversite çevrelerinin bu anlamda ciddi şekilde eline alıp inceleyebileceği, yararlanabileceği bir araştırma ve yayın elimize geçmedi. (Bu seminerin ve tartışmanın yapıldığı tarihten 3 ay kadar sonra Türk-İş tarafından bu tür bir yayının; " Ekonomik Durum" dergisinin yayınlanmasını memnuniyetle karşılıyoruz.

SORU: Şimdi sayın hocam, özelleştirmeyle ilgili bizim en büyük şikayetimiz, Türk-İş'in bu konuda ortaya net bir tavır koyamaması. Sayın Genel Başkanımız ya da başkanlarımız birtakım açık oturumlara çıkıldığında" özelleştirmeye karşı değiliz aslında ama şöyle olsa daha iyi olur" gibisinden ne tàrafa çekerseniz o tarafa gidecek türden birtakım sözler söylüyor. Bu sefer bizim beyinlerimiz bulanmaya başlıyor. Türk-İş net olarak bu özelleştirmenin karşısında mı? Yoksa belirli ilkelerin, belirli şartların yerine gelmesi koşuluyla bu özelleştirmeye devam mı? Dolayısıyla burada şube başkanları olarak bir çıkmazın içine giriyoruz. Dolayısıyla da, tabanımızla da kendimiz bu konuda diyaloğumuzu sağlam tutamıyoruz. Onlar da bize soruyorlar. Arkadaşlar, özelleştirmeye karşı mısınız, değil misiniz? Ortada net bir fikir yok, net bir görüş yok, bu konuda bir çıkmazda dolaşıyoruz.

CEVAP: Bu sorunuzun muhatabı ben değilim. Yani bu sorun senin sorunun. Böyle bir kanaatin sahibiysen.

-Türk-İş bu konuları araştırmadı mı? Soruşturmadı mı?

-Var tabii, özelleştirmeyle ilgili araştırmalar var. Hatta münferit sendikaların bile çok değişik araştırmaları var.

-Var ama, bu konuda bilgilendirme olayı yok.

-Senin sendika içi sorunların konusunda sana cevap veremem. Çünkü ben ne yöneticinim ne de idarecin, üyen de değilim. Bu soru bana göre sizin sendika olarak, konfederasyon olarak kendi içinizde sormanız gereken bir soru. Onun için sorunun muhatabı ben değilim diye düşünüyorum. Ne söylesem yanlış bu konuda. Benim özelleştirme konusundaki düşüncem, piyasa mekanizmasının, rekabetin iyi çalışmasına ilişkin. Çünkü, rekabet bu düzenin motoru görevini yapıyor. En kaliteli malı ve hizmeti en ucuz bir şekilde ancak rekabetle sağlayabiliyoruz.

SORU: Şimdi bu 200'e yakın işyerinin özelleştirmesiyla söylediğiniz rekabet ortamı sağlanabildi mi?

CEVAP: Ben ekonomist değilim. Bunun hocası ben değilim. Bunun araştırması ayrıca yapılabilir. Mevcut rekabet nasıl gelişti, çimento piyasasında veya yem piyasasında. Bu yapıldı mı, yapılmadı mı? Ayrıca ben onu da düşünmüyorum. Ama yem fabrikalarında asgari ücretle ve sigortasız çalışan işçiler çok var. Ben onların üzerine kafa yoruyorum. Ama şimdi benim elimde Türkiye'deki yem üretimi nedir? Bunun fiyatları nedir? Dünya fiyatları nedir? Bana sorduğunuzda hakikaten bunlarla ilgili bilgi veremem. Bu konunun hocası değilim. Ama ben şunu biliyorum artık. O işyerlerinde çalışan işçiler toplu sözleşmesiz çalışıyorlar. Birkaçtane kamuya ait yem fabrikası hariç. yani Burdur'daki Bur-Yem bizdeki Tariş'in fabrikası, birkaçtanesi hariç, ki oralarda da zaten sendikacılar fevkalade zorlanıyorlar sözleşme yaparken. İster istemez sendikasız işyerlerinin baskısı altında sözleşmeyi imzalama olayı sözkonusu. öteki özel işyerlerinde çalışan işçiler sigortalı çalışıyorsa bile, eh diyor, ona şükretsinler bari. Bu saatten sonra yapacağım bir şey yok

diyorlar... Yani benim ilgi alanım, ihtisas alanım, bu konulara tekabül ediyor. Onun için şimdi size çimento fiyatlarıyla ilgili , yem fiyatlarıyla ilgili bir şey söyleyemem. Yani o nedenle, bilemem, rekabet piyasası nasıl oluyor, iyi çalışıyor mu, çalışmıyor mu, diye bir bilgi vermem mümkün değil.

SORU: Şimdi biz bunları tabanımıza aktardığımız vakit, sayın başkanlarımız bu üçmaddeyi biliyorlar mı? Neden bugüne kadar boşa vakit geçirdiler, demezler mi?

CEVAP: Sen vereceksin hesabı. Ben vermeyeceğim. Ama ben bunu 10 yıldır söylüyorum, anlatıyorum. Bütün işçi sendikaları seminerlerinde. Hatta işveren kuruluşlarının sempozyumlarında bile bu üçkonuyu hep dile getiriyorum. Çünkü bunda sadece işçilerin yararın değil, işverenlerin de yararını görüyorum, dolayısıyla ülke yararı görüyorum.

SORU: Sayın hocam, biz Muğla'da sendikalar olarak bir toplantı hazırladık. Yaptığımız toplantıda konu örgütlenmeydi. O kadar güzel anlattınız ki örgütlenmenin gerekliliği üzerine 31. maddenin de, 13. maddenin de bu sıkıntıları getirdiğini ifade ettiniz. Güzel, gerçekten güzel. Biz bunu zaten söyleyecektik. Bakıyorsunuz taşeronlaşma olayına, sıkıntılar Türkiye'de belli. Bu taşeronlaşmayla birlikte sendikasızlaştırma da sürekli hareket ediyor. Sürekli hareket sonrası da kayıtdışı ekonomi. Kayıt dışı ekonomide tabii vergi, sigorta bunlar hepsi bir bütün, olayın içinde. örgütlenme tam manasıyla sağlanamadığından, Türkiye'de sendikal hareket olmadığından bizim de otokontrol dediğimiz kamu görevimiz var. Eğer sendikalar görevleri gereği işçinin hak ve menfaatini koruyup, kollamak üzere hareket ettiğinde, önce sigortasına bakacak; sigortasına baktığında da sigortası ödenen bir yerde vergisi ödenmiş olacak. Vergi ödenince de otomatik olarak otokontrol yapmış olacağız, bizim görevimiz bu. Birinci derecede bizim en önemli sorunumuz, örgütlenme. Tabii ki, arkadaşlarımızın burada Türk-İş'in özelleştirmeyle ilgili konuşmalarını yapmaları doğal. Ama biz kendimizi bileceğiz, öncelikle. Kendi alanımızda örgütlenmemiz gerekiyor. örgütlenme şeklinde de bir karar alın-

ması yönünde bir tavır koymamız gerekiyor diye düşünüyorum.

Özelleştirmeyle ilgili de bir çift sözüm var. Bugün Türkiye'de ideolojik olarak, özelleştirmeye karşı çıkıyoruz. Sendikalar olarak bizler tam manasıyla karşı çıksak, Türkiye'de özelleştirmeyi durdurabilecek miyiz? çünkü 91-95 döneminde bu ülkede iktidar vardı. özelleştirme kanunu çıktı. özelleştirme kanunu çıktığında kim ne kadar konuştu? Ne kadar güçverdi? Hatta 95 yılına şöyle bir baktığımızda siyasal olarak o günkü iktidarı destekleyen, birey olarak sendikalar ve üyeler de var içimizde. Yani DYP'yi destekleyenler deoldu. CHP'yi destekleyenler de oldu. Ama bu DYP, ANAP, CHP, MHP özelleştirme kanununu 95 yılında meclisten çıkarttılar. Çıkartmalarından sonra biz hiçbirimiz sesimizi yeteri kadar yükseltemedik.

Evet hep konuşuyor, hep miting yapıyoruz ama bir yerde kaldık. Şöyle düşünüyorum, acaba doğru mu? Büyük sermaye grupları Türkiye'de anlaşma sağlasalar, daha doğrusu bu büyük tekelleri bölüşseler, biz Türkiye'de özelleştirmeye karşı ne kadar mücadele edebiliriz? Ya büyük firmalar, Et-Balık Kurumunu rastgele bir sendika aldı. Sendika aldığına alacağına pişman oldu. Biz sendikacılar da hep birlikte karşı çıktık. Sendikacıdan işveren olur dedik. Birtakım büyük sermaye grupları sesimizi kestiler ve Et-Balık Kurumunu büyük sermaye grupları alamadığı için türkiye'de hareket oldu. Büyük sermaye grupları" dinozorlar" diye yorumluyorum, anlaşsalar, Türkiye'de özelleştirme acaba ne kadar sürer? Bu konuda bize bir yardımcı olabilir misiniz?

CEVAP: Şimdi büyük sermaye veya sizin söylediğiniz partiler konusunda benim yaklaşımım farklı. Yine olaya ben siyasi açıdan değil de daha çok sendikal açıdan yani mesleki açıdan yaklaşırsanız, daha iyi sonuçelde edersiniz diye düşünüyorum. Çünkü demokrasiye inanıyorsak, hepimiz demokrasinin vazgeçilmez unsuru sayılan siyasi partilere de inanmamız gerekir. siyasi partiler de arenaya birtakım vaadlerle, programlarla çıkıyorlar. Şimdi bunların programlarının içinde özelleştirme yer alıyorsa ve de siyasi irade bu yönde tecelli ettiyse, senin elbette ki muhalefet hakkın vardır ama yapacağın çok fazla bir şey yok. Yalnız

şunu söylemeye, şunu hatırlatmaya çalışıyorum. Evet, kardeşim bu millet sana özelleştirme konusunda icazet verdi; ama, bu işletmelerde özelleştirmeden sonra işçileri sigortasız, sendikasız çalıştırılma konusunda yetki vermedi ki... O halde ben bunu garantiye almak istiyorum. Bunları isteyerek siz çıkın meydanlara, vallahi arkanızda o kadar çok insan bulursunuz ki, bugün Türkiye'de çalışan , işsiz kalan insanların yarıya yakını sendikaya üye olma teşebbüsünden dolayı işten çıkarılmışlardır. Sendika üyesi oldukları için, sendikal faaliyette bulundukları için, işten çıkarılan o kadar çok insan var ki, bunların hepsinin bana göre desteğini arkanıza alırsınız. Üstelik, sendikaya üye olmak istediği halde işten çıkarılma korkusuyla üye olmayan işçilerin sayısı da bir hayli fazla. Onların da desteği sizinle olur. Yeter ki bu konulara sahip çıkın.

SORU: Efendim, bizim hepimizin genel olarak, şube olarak hepimizin büyük sıkıntısı var. Gerçeği konuşmamız gerekiyor, o açıdan. Bugün özel sektörün işyerlerine biz sendikalar olarak girebiliyor muyuz? Biraz önce kendiniz ifade ettiniz. Giremiyoruz. Hadi gir bakalım, girdiğin zaman o adamların yarısı kapıda.

CEVAP: Onun için bana göre, ağırlığınızı örgütlü bir biçimde mesleki konuların üzerinde hükümetlerle ve siyasi partilerle ilişkilerinizi daha ziyade bunun üzerinde yoğunlaştırırsanız, zannediyorum çok daha olumlu sonuçlar alınabilir. Mesela sendikacı arkadaşlarımız bakıyorum, bu özelleştirme zamanı televizyona çıkıyorlar, işte milletin malı peşkeş çekiliyor, vs. diyorlar. Halbuki sen kendi konuna, sorununa gel. Ben burada bir şeyi iyi anlamanızı istiyorum: özelleştirmeden yana olmak başka şey, özelleştirmenin kötü yapılmasına karşı olmak başka şey. Yani bunu birbirinden ayırdetmek lazım. Tamam. Sizin siyasi tercihiniz bu yönde olabilir. Ama bana göre sendikacı arkadaşlar somut bir şekilde bunu, sorunlarını ortaya koyup, kamuoyunun dikkatini bu konu üzerine çekemedi. Ben, bugün hangi sendika beni çağırdıysa ister özelleştirilsin, ister devletleştirilsin, bunun üzerine çekiyorum dikkatleri. Sizin menfaatiniz burada yatıyor: Sendika güvencesinde, iş güvencesinde, işsizlik sigortasında sizin mesleki menfaatleriniz bunlar... Bunun dışında iş-

yerleri kimin olursa olsun, ister özel sektörün olsun ister kamu sektörünün olsun . Ben işyerinde rahatça faaliyetimi yaptığım müddetçe sektörün özel veya kamu olması ikinci derecede kalır. Bensendikacıyım. Herşeyden önce. Ama ülkenin kalkınmasında, ülkenin yönetiminde devletin müdahalesinin , belirli alanlarda devletin tekelinin ne denli gerekli olduğunu yine söyleyebilirim. Bana sorarsanız özelleştirme konusunda, daha önce söyledim, özel tekel yaratacaksa, karşıyım özelleştirmeye. özel tekel yaratılan alanlarda doğru olmaz.

-Yaratılmış mı dünyada?

Yaratılan alan var, yaratılmayan alan var. Mesela, bizde TEK böyle. Tam bir tekel yaratır bence. Yani ben bu konunun hocası değilim ama benim düşüncem bu. Yalnız sade bir vatandaş olarak tartışamam, iddia edemem bunun aksini savunanlara. Ben işçinin durumu ne oluyor? Ben ona bakıyorum. İşçinin hak ve hukukunun üzerine kafa yoruyorum. O alanda ihtisasımı derinleştirmeye çalışıyorum. özelleştirmeye de öyle bakıyorum. İşçi haklarına etkisi ne olur, ona bakıyorum.

SORU: Özelleştirme konusunda bize bu kapitalist sistem içerisinde mülkiyetin el değiştirmesine fazla bakmayın, kendi görevinize, işinize bakın, sendikacılık yapın diyorsunuz. Patron Ahmet olmuş veya Mehmet olmuş bu o kadar önemli değil, siz sendikacılık yapın diyorsunuz . Buraya kadar anlaşıyoruz. Ancak sendikaların görevi yalnız toplu sözleşme yapmak, üyelerin iş güvenliğini sağlamak değildir. Ülkenin kalkınmasından demokrasinin korunmasına kadar her türlüsü sendikaların üzerinde olan bir görev. Peki bu arada şimdi özelleştirilen yerlere baktığımızda, herbirinin altından bir sürü pisliğin kalktığını görüyoruz. İşte Turban otelleri satılıyor, bir ay sonra da kat kat fazlasıyla bir başkasına el değişikliği oluyor. Ne bileyim. Sümerbank'ın 7 tane fabrikası satılıyor, işçiye ödenen tazminatı ancak karşılıyor. Peki bu devletin malı bizleri, sendikacıları ilgilendirmeyecek mi? Eğer ilgilendirecekse birşeyler yapılması gerekmez mi?

CEVAP: Şimdi özelleştirmeye karşı olmak başka şey. Yani Turbanlar özelleşsin mi, özelleşmesin mi? Bu tam bir ekonomik sorundur.

Piyasaya bakarsın, devlet bunları niye kurmuş? o alanda otel yokmuş. Kar durumu nedir? Zarar durumu nedir? Bunları ekonomistler, biz bunu incelersek, gerekirse özelleştirilirse özelleştirilsin, memleketin yararına nasıl olacağına o zaman karar verebiliriz. O zaman da karşı çıkarsınız, ama öncelikli sorununuz o işyerlerinde çalışan işçilerin ilerde" sendikasızlaştırılması "sorunu olmalıdır.

SORU: Sermayenin sahibinin gidip de bu ülkede yatırımı yapmasında, cebinden parasını çıkarıp ona otel açma yapma diye bir olay yok. Ticaret kanunları içinde fabrika kurmasından ithalat-ihracat yapmasına kadar her türlü olanakları onların var. Ama bakıyoruz sermayeye, ona bakmıyor da devletin yerlerini ucuza kapatma gibi bir alışkanlığı var, böyle bir huyu var. Ona el koyduğu zaman orada çalışan bizim üyelerimiz ertesi gün kapının önüne koyuluyor. İşin iki yönü var. 1-Devletin malının peşkeş çekilmesi. 2-O sektörde çalışan işçinin iş güvencesinin ortadan kaldırılmasının kavgasını vermek zorundayız.

CEVAP: özellikle Turban otellerinin satılmasında etkili olamazsınız gibime geliyor. O bir siyasal tercih çünkü. Bana göre eksikliğiniz biraz da bu. Sendikaların, konfederasyonun siyasi partilerle olan ilişkileri. Ona karşı çıkması gereken mesela ne yapacak? Mecliste araştırma, soruşturma, önergeler verecek, gensoru verecek vs. Senin böyle bir yetkin yok ki! Bu nedenle sen böyle dışarıdan bağırıyorsun. Şimdi senin bir eksikliğin var. Nedir bu? Siyasi ilişkilerini geliştirecek , ya bir parti kuracak ya da mevcut partilerden biriyle anlaşıp ona göre parlamentoda sağlıklı bir şekilde temsilini sağlayacaksın. Yine senin sorunun bu. Onun için diyorum, dışarıdan gazel okumak gibi oluyor. Bunu çok daha etkili bir şekilde yapabilmen içinönümüzdeki yıllarda Türk-İş'in önünde bu gündeme gelecek. Ya bir siyasi parti kurmak gerekecek ya başka alternatif. Acaba nasıl olur? Ama sakın ola ki 60'lı yıllardaki Türkiye İşçi Partisi gibi olmasın. Çünkü o zaman işçi partisi kuruldu, büyük ümitlerle de 14-15 tane milletvekili seçildi. Siyasi literatürümüze de çok güzel sözler kazandırdı, çok güzel deyimler kazandırdı. Ama işçinin günlük ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğundan; şu anda da marjinal partilerin arasında tarihi misyonunu orada devam ettiriyor. Böyle yapacaksanız, %4-5 oy alacak

bir parti kuracaksanız, bana göre yapmayın, onun yerine daha örgütlü yani Türk-İş'in oturup pazarlık yaparak , bir siyasi partiyle anlaşarak, adaylarını da belirli sıralarda , seçilecek sıralarda göstermek suretiyle, bir veya iki siyasi partiyi desteklemesi kararı alınabilir. Burada hemen bir siyasi parti göstermek doğru olmayabilir. Hangi siyasi kararın alınması gerektiğine siz karar vermelisiniz. Hiçbir siyasi partinin ipoteğini üzerinizde hissetmeden karar vermelisiniz.

-Biz güvenmiyoruz bu siyasi partilere. Bir tanesini gösterdik.

CEVAP: O şimdi benim başlıca üzüntü kaynağımdır. Türkiye'de bu, siyasi partilerin işçi hareketine duymadığı saygıdan kaynaklanıyor. Niye saydırmıyorsunuz kendinizi? Budur işte sorun. Bunları gündeme getirin, budur sizin sorununuz. Hem de çok önemli. Saymıyorlar işte sizi bunlar. Avrupa'da siyasi parti liderleri sendika liderlerinin peşinden koşar. " Aman gel seni listeye alayım, bak birinci sıraya oturtayım" diye. Ama bizde sendikacılar siyasi parti liderlerinin peşinden koşuyorlar, aman 1. , 2. . 3. sıraya sokarlar mı diye. Neden bu sorununuzu çözmek için gayret sarfetmiyorsunuz? özelleştirme sorunundan çok daha az mı önemli? Ama siz bunu sorun bile saymıyorsunuz. Seçimlerde liste sıralamalarında hiçbir rolünüz olmuyor. Sanki o listelere senin tabanın oy vermiyor. İşçilerin yoğun olarak yaşadığı seçim bölgelerinde bile, son seçimlerde işçi kökenli, sendikacı kökenli tek adayın bulunmadığı çok liste vardı. Bunu nasıl izah edersiniz? Etkinizi görebiliyor musunuz?

SORU: Hocam ama o ülkelerde o sıralamayı siyasi parti liderleri yapmıyor, taban yapıyor.

CEVAP: O da bundan kaynaklanıyor. Ya senin tabanın siyasete girmiyor ya da sana güvenmiyor. Sen ne dersen de... Siyasetçi işçinin ağzına bir parmak bal çalarak bütün oyları götürüyor. öyleyse tabanınla ilişkilerini geliştir.

SORU: Sendikacılığın önünde bunca sorun varken hemen hemen 2 saattir sendikacılığın sorunlarından bahsediyoruz ve bir açmaz içinde olduğumuzu söylediniz. Bunca sorun varken madem siyasi partiyi gündeme getirdiniz, Bir siyasi parti mi kurulacak yoksa bir siyasi partiyi mi des-

tekleyeceğiz? Siyasi parti kurmaya hazır mıyız? Bunca sorumluluk, görev yerine getirilemezken, sendikacılar tarafından siyasi parti kurmak sizce doğru mu?

CEVAP: Buna siz karar vereceksiniz. Ya böyle yapacaksın ya şöyle. Yapacaksın ama siyasi anlamdaki ilişkilerini geliştirecek, eksikliğini gidereceksin. tedbirlerini mutlaka almak zorundasın. Sen daha iyi bilirsin tabanın hazır olup olmadığını, yöneticilerinin hazır olup olmadığını, onların nabzını sen tutuyorsun, ben sendikacı değilim. Onun için de buna sen karar vereceksin. Ben şimdi söylersem parti kur diye, %3 oy alırsan, gelir" hoca sen parti kur dedin, %3 oy aldık" diyebilirsin. Böyle yapacaksanız, hiçolmazsa, rezil olmayalım millete. Ona siz karar vereceksiniz, herkes görevini yapacak. Ben de hoca olarak görevimi yapıyorum, yapacağım. Hoca olarak diyorum ki bunda eksiklik var, tamamlayın. Ama nasıl tamamlayacaksınız? Ne bileyim ben, senin üyenin ne kadar geleceğini seninle beraber. Sen biliyorsun , ben bilemem arkadaşım. Ben haddimi bilmem lazım.

SORU: Deminki bu arkadaşın sorusuna ben şahsi fikrimi söylemek istiyorum. Bununla beraber, Türk-İş'in bugüne kadar yapamadıklarını, yapmamız gereken şeyleri sıraladık. Ama 1995 yılında da biz çok iyi işler yaptık. Yani özellikle bu grevli eylem döneminde. Ve hemen arkadaşın sorusuna cevap: biz o dönemde hatırlarsanız, parlamentoda bütün genel merkez yöneticilerimiz, o sözleşme görüşmeleri, anlaşma dönemlerinde peşinden koştuk yani. DSP o kadar az milletvekiline sahip olmasına rağmen ondan medet umduk. Yani biz sayısal olarak parlamentoya girersek, gücümüzle, faydası inkar edilemez. özelleştirme konusuyla ilgili olarak da "tekelleşme yaratırsa" dediniz. Bugün Türkiye'de özelleştirme bize göre sendikasızlaştırma, yağmalama. Genellikle önemli konulardan başlıyorlar: Enerji, ulaşım, yol gibi. Bana göre çok stratejik önemi bulunan sektörler. Ben şuna inanmıyorum: Bugün bu kurumları Türkiye satın alacak para veya insan. Ne yapacak? Dışarıdan çağıracak, yabancıya ortak edecek kendini. İşte Tekel'i satın alacak yok, para yok! Ne yapacak? Philip Morris'i çağıracak. İşte Türk tütünü bitmiştir. Tamamen onların egemenliğine girecek. İşte biz bu anlamda özelleştirmeye karşıyız.

Tamam özelleştirme masaya yatırılsın ama taraf olarak bizler de orada olmamız gerekir.

CEVAP: Bana göre yine daha çok siyasetçi gibi konuşuyorsun, daha az sendikacı gibi konuşuyorsun. Ben diyorum ki, bunu burada gündeme getirmenin anlamı yok. Burada gündeme gelmesi gerekenler şunlar: Bu hakları, bu güvenceleri nasıl elde edersiniz? özelleştirmeden daha çok gündeme getirmeniz gereken konular bunlar diyorum.

SORU: Türk-İş sendikacılık hareketinde en büyük hatayı eğitim politikasında yaptı. Hala bu politika devam ediyor. Hatırlarsanız 1963 yılında sendikalar ortaya çıktıktan sonra o günün hükümeti hemen sendikaları yakaladı. Türk-İş'e dedi ki: 10 tane sen parlamentoya üye vereceksin. Biz o uyutma politikası içinde kendimizi 1980 ihtilali içerisinde bulduk. 80 ihtilali geldi. Sanki ihtilal haklı bir olaymış gibi onun çıkarttığı yasaları da kabullendik. Bu sefer bir yere kadar geldik. Tabii bu arada Türk-İş sendikaları ve Türk-İş başta olmak üzere hiçbir eğitim politikasında geleceğe yönelik, bugünleri görecek bir çizgi çizmekten aciz kaldık. Tabii biz bugün bunun sıkıntısını çekiyoruz. Tabii sendikalar da dahil. Neydi bizim yaptığımız eğitimler? 274-275 sayılı yasadan dışarı çıkıp da "efendim bir gün bu fabrika özelleşirse ne olur? Şu olur, bu olur" kavgasını yapmadık. Geldik 1988'e, 1988'de çitosan grubundan 5 fabrikanın satışı ortaya geldiğinde, biz olayı Türk-İş yönetim kuruluna getirdik. Bir tane Allahın kulu çıkıp da bir tane genel başkan" bunun sonucu ne olur? " demedi. Biz kendi kendimize oturduk "ne yaparız, ne ederiz" derken , kardeşim bizim elimizden bütün fabrikalar gitti. Şimdi iğne kime batarsa herkes bağırıyor burada. Bağıracaksınız. Çünkü bizim bu konuda hiçbir hazırlığımız yok. Bizim elimizden geçen günde fabrikaları aldılar, kim aldı? Ensesi kalın sermaye aldı. İşte daha yeni Edirne'deki çimento fabrikasını Uzan'lar aldı. Elazığ'daki fabrikayı Uzan'lar aldı. Bu peşkeşlerin içerisinde biz üyeliği nasıl kurtarırız, diye çare aramaya çalışıyoruz. Bu arada hiçdurmadı sermaye yaptı. İş güvencesi yasa tasarısı hazırladılar getirdiler. 1 milyon kişiyi attık dışarıya. Nerede Türk-İş o zaman? Türk-İş yine hiçbir şey yapmadı. Hatırlarsınız, sizinle Antalya'da bu konuda çok geniş kapsamlı bir toplantı yaptık. Bize dediniz ki;

bu 13. maddeyi, bu 31. maddeyi iş güvencesi yasa tasarısından önce, özelleştirme politikasından önce gündeme getirmezseniz bu sorunların altından çıkamazsınız, kesin. İşte bugün burada sorun.

CEVAP: Bir sorun yoktu sanırım, katkıda bulundun , teşekkür ederim.

Arkadaşlar, demokrasi bir güçler dengesidir. Burada sözü edilen yasa hükümlerinin çıkması da ülke içindeki güçler dengesinin sonucunda tecelli edecektir. Bugünkü koşullarda zor. 1991'de Demirel-İnönü hükümetinde olabilirdi. Çünkü, bu iş güvencesi ile ilgili olarak hem İnönü önderliğindeki CHP'nin, hem Demirel liderliğindeki DYP'nin programlarında bunlar vardı. Fakat ne oldu, bu sefer sendikal güvenceyle, o dönemde de iş güvencesi birbirine karıştırıldı. Ama hiçolmazsa işverenlerin karşı çıkması şu maddelerin birbirinden ayrılması suretiyle sağlanabilirdi. Tıpkı bizim Ege Bölgesi Sanayi Odasında bunu anlatıp, oradaki meclis üyelerinin bunu kabul ettiği gibi. Demokrasi bir uzlaşma rejimidir. Yaptığınız bir işte her iki tarafın da menfaatinin olduğunu her iki taraf da bilirse, çok daha olumlu sonuçlar alırsınız. O yüzden de vereceğiniz mücadelelerde, iş güvencesi ve işsizlik sigortasını çok zor görüyorum, ama lütfen hiçolmazsa sendikal güvenceyi koparın alın. Çok önemli. örgütlenme hakkınızı genişletmiş olursunuz. Ayrıca, bugünkü güçler dengesi içinde kabul edilebilirliği yolunda pek umudum yok. Ama, zamanla iş güvencesi ve işsizlik sigortasını da oluşacak güçler dengesi içinde pazarlık konusu yaparak kabul ettirebilirsiniz. Bu suretle hiçolmazsa bizi de mesleğimizden etmemiş; bize de bu sevdiğimiz işe hala devam etme imkanını sağlamış olursunuz. Size müteşekkir kalırım.

Hepinize beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür eder, işlerinizde başarılar, aile hayatınızda mutluluklar dilerim. Sevgiler, saygılar sunarım.

SOSYAL GÜVENLİKTE YENİ GELİŞMELER

Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER
(9 Eylül Üniversitesi İkt. ve İda. Bil. Fakültesi)

Ülkemizde işçiler, bağımsız çalışanlar ve memurlara hizmet veren asli sigorta kurumları son yıllarda mali durumlarının bozulması nedeniyle, ülke ekonomisi için problem teşkil etmekte ve bu yüzden de eleştirilere muhatap olmaktadır. Belirtilen kurumların sunmakta oldukları hizmetin kalitesi de giderek düştüğü için, kurumlardan ayrıca sigortalılar da şikayetçidirler. Ortaya çıkan sosyal güvenlik kurumları krizinin kaldırılması için toplumun çeşitli kesimleri tarafından birçok önerilerde bulunulmaktadır. Bu hususta hükümetlerin, Uluslararası Çalışma örgütü'nün, işverenlerin, işçi sendikalarının konuya ilişkin yaklaşımlarından söz etmek gerekir.

Bir önceki koalisyon ortakları olan Doğru Yol ve Anavatan Partileri seçim taahhütname ve programlarına radikal hükümler koyarak mevcut sosyal sigorta kurumlarının tasfiye edileceğini, çalışanların sosyal güvenliğini onların yerine geçecek özel sigorta kurumlarının sağlayacağını belirtmişlerdi. Yaklaşımları paralel olan bu iki partikoalisyon prokolüne aynı hususları koymuşlarsa da, güvenoyu alamama endişesi nedeniyle bu kısmı uygulamaya koyamamışlardır. Daha sonra kurulan Refah Partisi - Doğru Yol Partisi koalisyonunun programında böyle bir düzenleme bulunmamaktadır.

Doğru Yol ve Anavatan Partilerinin koalisyon hükümeti döneminde Dünya Bankasınca verilen bir krediyle Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının açmış olduğu sosyal güvenlik ihalesini kazanan Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) ile Avustralya Sağlık İdaresi Komisyonu 22 dosyalık bir çalışma hazırlamışlardır. Söz konusu çalışmada ülkemiz sosyal hukuk mevzuatı ve sosyal güvenlik alt yapımız değerlendirilerek mevcut sorunların çözümü için dört seçenekten söz edilmiştir. İlk seçenek mevcut sistemin ıslah edilerek sürdürülmesi ikincisi, çalışanların sosyal gü-

venliğinin sadece özel emekli fonlarınca sağlanmasıdır. Diğer iki seçenek ilk iki seçeneğin zorunlu veya ihtiyari olarak bir arada bulunması ihtimallerine dayalıdır. Belirtmek gerekir ki, anılan raporların Dünya Bankasına borçlanmamıza karşın yeni bir şey getirmediği eksiklikler ve hatalarının bulunduğu hususlarının doğruluğuna karşın, kamu oyunun gözünden kaçan, göz ardı edilmemesi gereken doğru tespitleri de bulunmaktadır. Raporlarda sosyal sigorta kurumlarını özelleştirmenin, uyum için oldukça uzun bir dönemi gerektirmesi itibariyle, gerçekleştirilmesi en zor olan, kısa vadede devlet bütçesine en fazla yük getiren, sigortalılara en az koruma sağlayan şık olduğu belirtilmektedir. UÇÖ'ne göre devlet bütçesine en az yük getiren, mali yaşayabilirlik ve sürdürülebilirlik açısından en yüksek notu alan seçenek mevcut düzenin ıslah edilerek sürdürülmesini öngören şıktır. Kaldı ki, seçilen yeni bir sistemin uygulamaya konulabilmesi için, halkın bu yeni sistem üzerinde konsensüs sağlamış olması gerekir. Halbuki, aşağıda yer verildiği üzere, UÇÖ'nün değindiği bu husus (toplumsal uzlaşma) ülkemizde özel sigortacılığı asli hale getirmek bakımından bulunmamaktadır.

Mevcut sigorta kurumları hakkında en aşırı görüş Türk sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) tarafından ileri sürülmüştür. Derneğe göre, ülkemizde Şili örneğinden yola çıkılarak özel sigorta fonları kurulmalıdır. Devlet sigorta kuralları koymamalı, kurulacak özel fonlara değerlendirilmesine ve yönetimine karışmamalıdır. Ancak, işveren camiasında bu görüşlere sadece birkaç özel sigorta şirketi katılmaktadır. Türkiye İşverenler Sendikası (TİSK)., Ege Bölgesi Sanayi Odası (EBSO) gibi işveren kuruluşları özel sigortayı mevcut asli sigorta kuruluşların n tamamlayıcısı olarak düşünmektedirler. Onlara göre, halenki sosyal sigorta kuruluşları varlıklarını sürdürmeli fakat yapılanma şekilleri ve uyguladıkları mevzuat gözden geçirilmelidir.

TİSK konuya ilişkin olarak çıkardığı birçok yayında ve yaptığı basın açıklamalarında sigorta sistemimiz hakkında şu tespit ve önerilerde bulunmaktadır. Sosyal sigorta sistemimiz siyasi iktidarların etkisindedir. Onu siyasi etkilerden kurtarmak için, SSK Yönetim Kurulunda Devlet temsilcileri azınlıkta kalacak şekilde belirlenmelidir. Devlet finansmana

katılmamaktadır. Halbuki, sosyal devlet olmanın gereği olarak mali katkıda bulunması gerekir. Ücret üzerinde sigorta, vergi, fon gibi aşırı yükler vardır. Belirtilen yükler kayıt dışı sektöre kaçışı hızlandırmaktadır. Bunların azaltılması için sigorta prim oranları düşürülmelidir. Erken emeklilik uygulamasına son verilerek emeklilik yaşı önceki seviyesine getirilmelidir. Sosyal sigorta kurumları tek çatı altında toplanmalı ayrıca sosyal güvenlik düzenlemelerinde norm birliği sağlanmalıdır. Özel sigorta uygulaması asli sigorta kurumlarının yerini alamaz. Ancak, ona ek olarak faaliyette bulunmak üzere teşvik edilmeleri gerekir.

Nihayet problemin asli muhatabı olan işçilere, onların örgütleri olan sendikalara ve federasyonlarına gelince, basın açıklamalarında ve yayınlarında mevcut sigorta kurumlarının ortadan kaldırılarak sistemin özelleştirilmesine karşı oldukları görülür. Her üç işçi Konfederasyonu TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ve DİSK yapmış oldukları açıklamalarda sosyal güvenliğin devlet politikası haline getirilmesi gerektiğini, Devletin finansmana katılmasının şart olduğunu açıklamışlardır. Onlara göre, özel sigorta sosyal sigortanın yerini tutamaz ancak ek güvence amacıylakabul edilebilir. Hem Dünya Bankası hem de Uluslararası Çalışma Örgütü'nün tavsiyeleri sistemimizin yönlendirilmesinde esas alınamaz. SSK sosyal tarafların görüşleri alınarak yeniden yapılandırılmalıdır. Genel kuruluna yönetim kurulu üyelerini seçme, ibra ve karar alma yetkisi verilerek Kurum özerkleştirilmeli, emekli aylıkları asgari geçim sağlayacak düzeye getirilmeli, yüksek sigorta prim oranları indirilmelidir. Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, emeklilik yaşı konusundaki yaklaşım hariç, TİSK ile işçi konfederasyonlarının ülkemiz sosyal sigorta kurumlarının sorunlarının teşhisi ve bunların çözüm tarzı hususunda aynı yaklaşım içinde bulundukları görülmektedir.

Konuya ilişkin olarak Türk Harb-İş, Lastik-İş, Tes-İş gibi sendikaların hazırlamış oldukları raporlar bulunmaktadır. Sendikaların mevcut sorunlar konusundaki teşhisleri ve çözüm için önerileri şu şekildedir. Mali özerkliği bulunmayan Kurumun fonları Devletçe verimsiz alanlarda kullanılmaktadır. Sosyalyardım zammı gibi sigortacılıkla bağdaşmayan uygulamalar mevcuttur. Prim alacaklarının tahsilinde zorluklar

yaşanmaktadır. İdari Özerkliği de bulunmayan Kurumun yöneticileri siyasi iktidarla birlikte değişmektedir. Mevcut sorunların çözümü için aktüerya dengesini bozucu uygulamalardan kaçınmak gerekir. Bedeli hazinece karşılanmadıkça kurum alacakları affedilmemelidir. Kurum müfettiş sayısı arttırılarak prim kaçakları azaltılmak, devlet kurumlara mali destek sağlamalıdır. Sosyal Sigorta kurumları arasında mevzuat birliği kurulmalı, koordinasyon ve işbirliği sağlanmalıdır.

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, ülkemizde bir sosyal güvenlik krizi bulunduğu hususunda toplumun tüm kesimleri hem fikirdir. Az sayıda işveren gözardı edilirse çözüm yöntemi konusunda da büyük ölçüde görüş birliği vardır. Hemen herkes sosyal sigortalarda özelleştirmeye karşıdırlar. Bu karşı oluşun hukuki ve fiili birçok gerekçesi bulunmaktadır. Gerçekten, özel sigorta sadece varlıklı, az sayıda kişiye hizmet edebilir. Toplumun gelir düzeyi yeterli olmayan çoğunluğu böyle bir uygulamadan zarar görür. Çünkü, özel güvenlik fonları kar amaçlıdırlar. Primlerinde ölçü gelir düzeyi değil risktir. Sağlıkta özel sigorta uygulaması ise ülkemizde olanaksızdır. Çünkü, yataklı tedavi kurumlarının %95'i Devlet kurumlarına aittir. Diğer yandan, 1982 Anayasası'nın 60. maddesi sosyal güvenliği Devlete bir görev olarak vermektedir. Belirtilen nedenlerle, asli sosyal sigorta kurumlarımızın yani, SSK, Bağ-Kur ve emekli Sandığı'nın tamamının tasfiyesi ve yerlerine çalışanların güvencelerini üstlenen özel fonların kurulması ülkemiz için kabul edilebilir bir çözüm tarzı değildir. Gerçekçi çözüm tarzı, SSK ve Bağ-Kur'un mevcut devletçi yapısından kurtarılarak idari ve mali bağımsızlığa kavuşturulmalarıdır. Bu amaçla, sözü edilen kurumların genel kurullarına kendi yönetimmlerini seçmek, ibra etmek, yönetim ilkelerini belirlemek yetkileri verilmelidir. SSK'nın yönetim kurulu işçi, işveren, emekli ve kurum çalışanlarından oluşmalı, bünyesine tek bir bürokrat dahi alınmamalıdır. Keza, Bağ-Kur'un yönetim kurulu da sadece sigortalılar, emekliler ve Kurum çalışanlarından meydana gelmelidir. Bu kurulların hiç bir kararı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın onayına, Bakanlar Kurulunun iznine tabi olmamalıdır. Aksi halde, büyük ölçüde siyasi müdahalelerin sebep olduğu sigorta kurumlarımızın zararı ar-

tarak devam edecek ve böylece özelleştirme, zararın baş müsebbibi olan siyasi iktidarlar tarafından, tekrar tekrar çalışanların gündemine getirilecektir.

SOSYAL GÜVENLİKTE YENİ GELİŞMELER ve SENDİKALAR

Prof. Dr. Yusuf ALPER
Uludağ Üniversitesi İkt. İd. Bil. Fak.

Önce hepinize hoşgeldiniz diyorum. Toplum olarak özellikle de çalışan kesim olarak, değişik problemlerimiz var, sıkıntılarımız var. Bunlardan bir tanesi de Sosyal Güvenlik. Dolayısıyla biz bugün bu sıkıntılı konuyutartışmaya çalışacağız. Tartişmanın bundan sonraki seyri içinde birbirimizle anlaşmamızı kolaylaştırmak için değinilmesi gereken birkaç husus var, kısaca onlara değinmek istiyorum.

Birincisi şu; iyi bir tesadüf oldu. Dün, Fevzi Bey'i dinleme şansına sahip oldum. Hocam, meslekdaşım Fevzi bey Sendikalara, yani sizin Teşkilatınıza fazlaca yüklendi. Aynı şeyi ben de yapacağım. Neden böyle sizler toplumun günah keçisi misiniz, hayır değil. Aksine bunu olumlu değerlendirmek lazım. Şunun için olumlu değerlendirmek lazım. Eğer size yükleniliyorsa birşeyler yapmadığınız, iyi yapmadığınız için değil, daha iyisini yapabilirdiniz diye eleştiriler geliyor ve bundan memnun olmanız gerekir, çünkü toplum hala sizden ümit bekliyor ve bu problemleri çözeceğinize, bu problemlerin üstesinden geleceğinize inanıyorlar. Bunun olmadığı ortamdan korkun. Yani toplumun veya sizin temsil ettiğiniz kesimin, sizlerden bu umudu kestiği ortamdan korkun. Dolayısıyla eğer dün Fevzi Bey size yönelik eleştiriler olarak birşeyler söylemiş ise ve ben bugün o kadar yoğun olmasa da bazı taleplerde bulunacaksam, bunun gerisinde bu beklenti ve inanç yatıyor. Hala sizi ve sendikaları bu toplumun problemlerini çözmede önemli bir taraf olarak görüyoruz.

Aynı durum siyasetçilerimiz için de geçerli. Bütün bir toplum olarak onlarda da beklentilerimiz ve problemlerimizi çözeceklerine olan inancımız var. Bu inanç ve beklenti olduğu için eleştiriyoruz. Hem sendikacılar, hem de siyasetçilere yönelik eleştiriler ve şikayetlerin arkasında bu inanç ve beklenti var. Burada İş ve İşçi Bulma Kurumu Şube Müdürü

var, onların da bir seminerinde buna benzer birşeyden bahsetmiştim. işsizlik bir problemdir, önemlidir, ondan daha önemlisi işsizliğin sayısal miktarı değil, iş bulma umudunu ortadan kaldırmasıdır. İnsanlar işsiz kalabilir ama iş bulacağını ümit ediyorsa, korkmayın bir şekilde çözümlenecektir, bu umut onu hayata bağlar, götürür. En çok korkmanız gereken durumun sizden umudun kesildiği durum olması gerekir. İnşallah o noktaya gelinmez. Neden böyle bir giriş yapmak zorunda kaldım, çalışma hayatının problemleri bir bütün. Sosyal güvenlik de bu bütünün içinde bir parça. Benim kişisel kanaatim bu parçaya gereken öneminin verilmediği yönünde. Yani Sosyal Güvenliğe diğer konular arasında gerek sendikalar, gerek mevzuat, gerekse uygulama ve toplu sözleşmeyle ilgili konular arasında sahip olduğu öneme aksine olarak yeterince yer verilmediğidir. Nereden biliyorum, benim meslek hayatım Fevzi Bey kadar uzun değil, 1980'li yıllardan sonra devam ediyor ama yanlış gözlemlemediysem 1980'lerden sonraki eğitim seminerlerimiz, 1983'lü yıllarda yeni yasaları öğrenmek için oldu. 1980'li yılların ortalarına doğru bu konular olgunlaşınca yasalar sizler tarafından bilinir hale gelince konular demokrasiye, insan haklarına doğru kaydı. Sosyal Güvenlik ne oldu, o yeterince dile getirilmedi. Dolayısıyla orada bir boşluk oldu. Kişisel kanaatim şu; eğer bugün 1995 yılının ikinci yarısından itibaren yapılantartışmalar ve 1996'da devam edentartışmalar bu yoğunlukta 1980'li yılların ortasında yapılmiş olsaydı, biz herhalde sosyal güvenlik açısından daha iyi durumda olurduk. En azından problemler bu kadar ağırlaşmazdı. O bakımdan bir bütün olarak çalışma hayatındaki bütün sosyal tarafların ve bu hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan sizlerin bu konuda bir ihmali var. Şimdi sosyal güvenlik hiç mi ele alınmadı. Hayır ele alındı. Ancak, sendikalar çok doğal olarak yalnızca SSK'nu ve 506 sayılı yasayı ele aldılar. Halbuki sosyal güvenlik sistemi yalnızca SSK'dan oluşmuyor. Bağ-Kur var. Emekli Sandığı var. Hatta hiç kapsamda olmayanlar var. Bir Akademisyen olarak burada, konuyu bütün yönleriyle ele almaya çalışacağım. Ancak, kaçınılmaz olarak en büyük sosyal güvenlik kuruluşu olan SSK yine en fazla bahsedilen kurum olacak.

Sosyal güvenliğin kamuoyunun gündeminde yoğun olaraktartışıldığı yıllar ve dönemlerde var. Nitekim 1987 yılında kabul edilen 3395 sayılı Kanun, süper emeklilik olarak bilinen uygulama do-

layısıyla tam 5 yıl, 1992 yılına kadar çok yoğun olarak kamuoyunun gündeminde kaldı. çok ilginçtir bu Kanununtartışılan hükümleri yalnızca 62 bin kişiyi ilgilendiriyordu. 62 bin kişi için yaratılan kamuoyu, bütün bir sosyal güvenlik sistemi için oluşturulamadı. Eğer sosyal güvenlik, o yoğunluktaki birtartışma ortamı içinde bir bütün olarak alınsaydı, bugün bahsedilen problemlerin bir çoğu çözülmüş olacaktı.

Bu tesbitlerden sonra önemli bir noktaya da geliyoruz. Neden sosyal güvenlik gözardı ediliyor? Bu yalnızca bize has bir tutum değil, yalnızca Türk toplumunda görülen bir tutum değil. Bu bütün dünyada insan tabiatıyla ilgili bir problem. ınsanlar yarını ilgilendiren problemlerden çok, bugünü ilgilendiren problemlere dikkat sarfediyorlar. Ücret, toplu pazarlık bugünün problemleridir, onunla ilgileniyorlar. Sosyal güvenlik yarının problemidir, dolayısıyla insanlar bugünden yarının konusunu düşünme, ele alma konusunda bir zaaf içerisinde bulunuyorlar. Bu da en fazla yarınla ilgili olan sosyal güvenliği etkiliyor. Ben bu tespiti özellikle yapmak istiyorum. Çünkü çözüm konusunda bu tespitten hareket edecek Devleti, sistemin içerisine bu tespitle dahil edeceğiz. Teorik temel oluşturacağız. Diyeceğiz ki insanlar yarını düşünmek konusunda bir zaaf içerisindedir. Dolayısıyla bu zaaf bu konunun onlara bırakılmasını engeller. Bu zaafı önleyecek şekilde devlet sistemin içerisinde olmalıdır. O bakımdan çözüm önerilerinin temelinde yatacak olan gerçeklerden bir tanesini de bu oluşturacak.

Bununla ilgili olarak son birşey daha belirteyim. Sendikalar sosyal güvenlik konusunda ne yapabilirdi, acaba bugün yaptıklarınızdan daha farklısını yapmanız mümkün müydü? Herhalde mümkündü. Şimdi toplu sözleşmeler konusunda çok aktif bir tutumunuz var, pazarlığa siz çağırıyorsunuz, aktifsiniz. İşveren sizin verdiğiniz teklif üzerine pazarlık yapıyor. Yani gündemi siz belirliyorsunuz. Sizin belirlediğiniz gündemde tartışma gidiyor. Sosyal güvenlikte nasıl, durum biraz tersine, diğerleri tarafından belirlenen gündemin peşinden koşuyoruz. Siz Türk-İş olarak koşuyorsunuz, biz akademisyen olarak koşuyoruz. Yani ne yapıyoruz, mesela Türk-İş bir yasa tasarısı veya bir teklif hazırlamıyor, ne yapıyor hazırlanan teklifleri tartışıyor, onlar üzerinde görüş bildiriyor.

O zaman pekala bir TİSK rapor hazırlayabiliyorsa bir TÜSİAD, Odalar Birliği sosyal güvenlik konusunda bir rapor hazırlıyorsa, kamuoyunu yönlendirmek üzere veya şimdi de olduğu gibi Çalışma Bakanlığı bizzat ILO'ya rapor hazırlatıyorsa, pekala Türk-İş'in de bu konuda öncülük yapması mümkün . Yani toplu sözleşmedeki ortak tavrınızı burada da sürdürmek mümkün olabilir. Tabi ondan önce gündemi belirlemek için gündeme hakim olmak gerekiyor. İşte burada veya birbaşka yerde yapılan sosyal güvenlik konulu toplantılar sosyal güvenlik konusunda Türk-İş'in tavrını belirlemede yardımcı olacaktır.

Sosyal güvenlik sistemi ile ilgili problemlerin ağırlaşması sonucu, bugün geldiğimiz nokta, sistemin kriz içine düştüğüdür. Yalnızca Türk sosyal güvenlik sisteminin problemleri yok. Gelişme seviyesi ne olursa olsun, her ülkenin problemleri var. Zaten sistem dinamik bir sistem. En azından bu dinamizmden kaynaklanan problemler olur. Ancak Türkiye'de bütün bu problemlerin içinde sistemi işlemez hale getiren bir problem yumağı var.

Problemlere çözüm yolu ararken, diğer bütün konularla ilgili olarak yaptığımız gibi yine gelişmiş ülkeler dediğimiz batılı ülkeleri ve bu ülkelerdeki gelişmeleri esas alacağız. Referans grubumuzu bu ülkeler oluşturacak. Neden?

Siz mesela sendikal haklardan bahsederken diyorsunuz ki; "Fransa'da böyle, Almanya'da böyle, İngiltere'de böyle, o zaman bizde neden olmasın? Ne yapıyoruz, taleplerimizi sendikacı olarak o ülkelerdeki uygulamaları referans göstererek şekillendiriyoruz veya Türk işçisinin refahı, çalışma şartlarıyla ilgili beklentilerimizi taleplerimizi yönlendirirken diyoruz ki: "Bir Fransız işçisi buna sahip, bir Alman işçisi buna sahip. Neden benim işçim de ona sahip olmasın. "Dolayısıyla toplumumuzun bütün kesimlerinde gençliğinden sendikacısına kadar, siyasetçisine kadar, hangi konuyu ele alırsanız alın: ister çalışma hayatı ister siyaset, ister insan hakları böyle bir referans grubumuz var. Bu doğru mu? Büyük ölçüde doğru. Şunun için doğru, bu ülkeler bu konularda bizden ilerde olan ülkeler. Bu konularla ilgili problemleri büyük ölçüde çözmüş ve başarılı olmuş olan ülkeler. İşte çok sık söylenen bir söz var. "

Amerika'yı yeniden keşfetmemek gerekir. "Bizim de yaptığımız, bir anlamda o. Yani hiç olmayan şeyi bulmak yerine zaten bizden önce gitmiş olanların yolundan giderek bir açıdan işimizi kolaylaştırmaya çalışıyoruz. Yanlışlık varsa şurdan kaynaklanır; onlarla biz farklıyız. Bu farklılığı kesinlikle gözden kaçırmamak lazım. Şimdi sosyal güvenlikte de aynı şeyi yapmak durumundayız. Bu ülkelerde durum ne? Bizde ne? Bir karşılaştırma yapacağız ona göre problemlerimizin tespitini yapmaya çalışacağız. Şimdi, batılı ülkeler için biz "Refah Devleti" diyoruz. Bu tabir bizde "Sosyal Devlet" olarak geçiyor. Temel fark şudur: Refah devleti zenginlikle ilgilidir. Zaten zengindir. O zenginliği dağıtma peşindeki bir devlet tanımıdır bu. Sosyal devlet ise; o da dağıtım peşindedir, adaletli dağıtım peşindedir. Sosyal adaleti sağlamak peşindedir ama kaynakları sınırlıdır. Refah Devleti 25000$'dan 30000$'dan adil dağılımı sağlamaya çalışıyor, sosyal adaleti sağlamaya çalışıyor. Sosyal devlet de 2000$'dan adaletli dağılımı sağlamaya çalışıyor. Biz şu anda bir sosyal devlet olma iddiasındayız. Herhalde milli gelirimiz 15-20 bin dolar olunca bizim için de - eğer geride başka ülke kalmışsa bize de "Refah Devleti" diyecekler. Şimdi refah devletinin 25 yıllık bir geçmişi var. 1950 - 1975 arası, çok parlak bir dönem. En büyük aracı da geliri yeniden dağıtma konusunda kullandığı sosyal güvenlik. Neden sosyal güvenlik? Çünkü hiçbir sosyal politika tedbiri yok ki; sosyal güvenlik gibi toplumun tamamını kapsasın. 7'den 70'e herkesi. Beşikteki çocuktan ölünceye kadar hatta geride kalanlara kadar. Mesela toplu pazarlık çok önemlidir ama yalnızca çalışma hayatını ilgilendirir. Sendikacılık keza öyle. Halbuki sosyal güvenlik öyle değil. Daha doğmadan bu sistemle ilişkiye başlarsınız, ölünceye kadar devam eder hatta ölümler bitmez varsa geriye kalan çocuklarınız, eşiniz; onlarla bu sistemin ilişkisi devam eder. Kaldı ki sosyal güvenlik, toplumsal dayanışmanın en önemli ve en geniş kapsamlı vasıtası. Yani günümüz toplumlarında, somut dayanışma örneği nedir derseniz. Sosyal güvenlik derim. Öyle bir dayanışma ki; hiçbirini tanımayan insanlar içlerinden birisi tehlikeye uğradığı zaman onu o tehlikenin zararından kurtarma konusunda ortak davranışa giriyorlar. Farzedelim ki 4 milyon sigortalı var. Herkes prim ödüyor. Bazen kendisine dönmeyeceğini bile bile ödüyor ama şunu biliyor; bu 4 milyon kişiden kim hastalanırsa, bu ben

olabilirim, başkası olabilir o bundan faydalanacak. Dolayısıyla sosyal güvenlik en kapsamlı dayanışma vasıtası. 1950'lerden 1975'e bu ülkelerde sosyal güvenlik alanında çok parlak gelişmeler var. Nüfusun tamamı tapsama alınmış. Bütün tehlikelere karşı alınmış ILO'nun belirlediği 9 tehlikeye karşı alınmış ve standartta yükselmiş fakat 1970'li yıllarda petrol krizi var. İlki 1974'te ikincisi 1978'de. Petrol krizi, Batı'lı ülkeleri bir sarsıntıya uğrattı. Daha doğrusu, 25 yıllık rüyadan uyandırdı iktisatçıları, toplumbilimcileri bu krizi inceledikleri zaman bunun yalnızca petrol fiyatlarıyla ilgili olmadığını da gördüler. çok daha derin, çok daha köklü sebepleri olduğunu tespit ettiler.Dediler ki: "Şu anda içinde bulunduğumuz kriz yalnızca petrol fiyatlarında bir yükselmeyle açıklanabilecek bir kriz değil." Ya nedir?"Bizim sistemimizde temel problemler var."temel problemlerin kaynagı ?" Biz rekabetten uzaklaştık. "Batı'lı ülkelere "Kapitalist İlkeler", "Rekabete Dayanan Piyasa Ekonomileri" deniliyor ama dediler ki: "Biz bundan uzaklaşmişız. Öyle uzaklaşmişız ki; biz bizim dişımızdaki Uzakdoğu'yla Amerika 'ya karşı rekabet avantıjımızı kaybetmişiz. " bu tesbiti yaptılar. Bu tespitten sonra da dediler ki; "Biz ekonomimizi yeniden rekabete dayanan piyasa ekonomisine döndüreceğiz. Ne yapacağız bunun için? Piyasa kurallarını işletmeye başlatacağız. Şimdi işte özelleştirme, dün çokça soru sordunuz. "Özelleştirme orada gündeme geldi. Dediler ki bu ülkeler: "Biz kapitalistiz, bizde devletin payının az olması lazım ama görüyoruz ki; devlet biz de olması gerekenden fazla yer almiş. Biz özelleştirmeye gideceğiz. " Özelleştirme oradan ortaya çıktı . Neden bu ihtiyacı duydular ?Gelişmiş olmalarına rağmen Amerika 'nın, Japonya 'nın rekabetinden korktular. Şimdi, o dönemdeki gelişmenin insan haklarına yansıyan kısmı var. Ekonomiye yansıyan kısmından söz ettim. Özelleştirme gibi. Bize yansıyan, Sosyal güvenliği yansıyan kısmı da oldu. Nasıl oldu? İktisatçılar şunu farkediyorlar ki; Batı'lı toplumlar bir yıl içinde yarattıkları gayri safi milli hasılanın %20'si ile %30 'nu sosyal güvenliğe ayırıyorlar. Yani toplum yarattığı her 100 liranın 20 ve 30 lirasını sosyal güvenliğe ayırıyor. O zaman dediler ki: "Biz galiba sosyal güvenliği yani gözardı ettik. O bizim farkedemediğimiz bir sis perdesi altında büyüdü. Bir dev olarak karşımıza çıktı. " Neyle? "Her yaratılan 100 TL'lık hasılanın 30 TL'sını harcayacak bir hacme ulaşarak. " Dolayısıyla bu

tesbiti yaptıktan sonra dediler ki: Eğer bu ekonomide bir çıkış olacaksa bu çıkış da sosyal güvenlik de olacak. Çünkü kaynakların önemli bir kısmı oraya gidiyor. "Dolayısıyla böyle bir tespit yaptılar.

Birincisi şu: Sosyal güvenliğe ayrılan pay bu ülkelerde %20-%30 arasında. İlk tespit bu. Bu önemli bir pay ve artma eğilimi var. Yani %30'larda da duracak gibi değil, artma eğilimi var. Bizde nasıl? Bizde rakamlar biraz garip. SSK'nın istatistiklerini dikkate aldıkları için biraz garip diyorum. Uluslararası istatistiklerde gayri safi milli hasıladan sosyal güvenliğe ayrılan pay bazen %1 bazen %1'in altında gibi gözükür. Böyle mantıkla izah edilebilecek bir şey değil ama %5 civarında olduğu söyleniyor. Şimdi şöyle bir tespit yapıyoruz: Almanya'da %30, İngiltere 'de %30, hatta İskandinav ülkelerinde %40'a doğru yaklaşıyor. Türkiye 'de %5. Eğer bir çözüm getirilecekse ne yapmak lazım ?-Türkiye için söylüyorum. Bu payı artırmak lazım ? %5'i %6, %7, %8 yapmak lazım. Pekala bu mümkün mü? Türkiye için, bir tespit, ilk tesbitimizi yaptık; o ülkeler sosyal güvenliği %30 ayırmış biz %5 ayırmışız toplum olarak. Bunu arttırmak lazım mı ? -bu karşılaştırmayı yaptığınız zaman - Evet, arttırmamız lazım denilebilir. Arttırabilir miyiz? İşte oradaki cevabımız, hayır: Şunun için hayır, çünkü sosyal güvenlik harcamaları oran olarak gelirdeki artişa bağlı olarak artıyor. Yani 2000$'dan %5'i %6 ayırabilirsiniz. %10, %15 ayıramazsınız. Mümkün değil. Dolayısıyla Türkiye'deki problemlerin çözümü için şunu diyemiyoruz: "Bugün ayırdığımız pay az; bunu arttıralım, 2000$'la bunu diyemiyoruz. 20000$'la %20 olabilir, 30000$'la %25-%30 olabilir ama 2000$'la gelirimizin %30'nu , %25'ni bu alana ayıramayız. O zaman bu tespitten sonra kendi problemlerimizi bu ülkelerden biraz ayırmak gerekiyor. Miktar olarak şöyle bir garip durum çıkıyor. Bakın, Türkiye'nin fert başına milli geliri 2000$, bu ülkelerde nasıl ?20000-25000 yüzdeye vurduğumuz zaman: Avrupa Birliği ülkeleri için söyleyeyim: Yunanistan'da 2000$'dan başlıyor, Almanya 'da 6000$'a kadar sosyal güvenliğe ayrılan pay.Yani bizim milli gelirimizin tamamından 3 kat daha fazla sosyal güvenliğe pay ayırıyorlar. Dolayısıyla eğer sisteme yönelik bazı tedbirler alacaksak; bu açıdan baktığımız zaman, iyimser olmak için -en azından kısa dönemde bir sebep yok. Türkiye'de sistem sosyal güvenlik problemlerini çözecekse; şu anda milli gelirden daha fazla pay ayırma şansı gözükmüyor, birinci tespitimiz bu.

İkincisi şu: Türkiye genellikle kaynakların miktarıyla fazlaca ilgilenir; etkinlikle çok fazla ilgilenmez. Şu soruyu çok fazla sorduğumuz kanaatinde değilim: Biz evet az ayırıyoruz, %5 ayırıyoruz ama %5'le yapılabilecek olanı yaptık mı? Yani bu kaynakları etkin olarak kullandık mı ? Mesela sağlık hizmetlerini aynı personel, aynı sağlık tesisleriyle daha etkin olarak sunmamız mümkün mü? İnsanımızı daha verimli çalıştırmak mümkün mü ?Bu parayı daha verimli kullanmak mümkün mü ? Bu soruyu çok fazla kendimize sormadık. Bunu sormak gerekir. Eğer Türkiye bir çıkış arayacaksa; çıkışı biraz burada bulacak galiba. Kaynaklarımız kıt, ama o kaynaklarımızı da iyi kullanmamız gerekiyor. Bu kaynakların iyi kullanılmadığı konusunda , israf edildiği konusunda, suistimal edildiği konusunda, o kadar çok örnek var ki, çevremizde. İşte devlet kaynaklarını ele alıyorsunuz aynı şey var. Suistimal var, rüşvet var, israf var. Sigorta kaynaklarını ele alıyorsunuz, aynı şekilde. Dolayısıyla bunların üzerinde biraz fazlaca durmamız gerekecek. Büyümeye çalışacağız, 2000$'ı, 3000$, 4000$, 5000$ yapmaya çalışacağız ama eldekiyle daha iyisini yapmanın yollarını da arayacağız. Demek ki; bu çalışmaları başlatmak gerekiyor Türkiye 'de. Yani SSK'ya şunu sormak gerekiyor: Acaba 1994 yılı için 25 trilyondan bahsediyor sağlık harcamalarında -bu 25 trilyonla daha iyi sağlık hizmeti verilebilir mi? Bunu tartışmak gerekecek artık Türkiye'de. Bu elimizdeki sağlık personeli, doktorundan hemşiresine kadar, Türkiye çapında 100'den fazla hastahane 400'e yakın sağlık birimindeki hizmetlerin daha etkin sunulmasını tartışma durumundayız. O zaman Türkiye 'nin problemi bu da değil, yani bizi krize getiren sebep bu da değil. Nedir bizi krize getiren sebep? Batı'da 1970'li yıllarda onları krize getiren sebeplerden bir tanesi nüfus faktörü. Batı o yıllarda nüfusunun yaşlandığının farkına varmış. Nasıl farkına varmış? Bazı oranlar vereyim size; 65 yaşı esas aldığımız zaman bu ülkelerden hangisini alırsanız alın Belçika'sı, Almanya'sı, İspanya 'sı farketmiyor. 65 yaşı geçen nüfusun oranı %15-%20 arasında değişiyor. Yaşlı bir nüfus. Şimdi, bunun iktisaden bir olumsuz etkisi var fakat sosyal güvenlik açısından asıl etkisi; aylık alanların çoğalması, prim ödeyenlerin azalması. Sistemi krize götüren sebeplerden bir tanesi bu. Ödeyen az; alan çok ve bunların geleceğe yönelik projeksiyonları da var.Asıl korkuları da o zaten 2020 yı-

lında bu ülkelerin nüfuslarının %25'i ile %30'nun 65 yaş üzerinde olacağını düşünüyorlar. En çok korktukları da bu; dinamizmini kaybetmiş, kendisini yenileme gücünü kaybetmiş bir nüfusları var. 2050'li yıllarda %30'ların üstüne çıkıyor. Dolayısıyla bu gelişme Batı sosyal güvenlik sistemlerini krize götüren sebeplerden bir tanesi olmuş. Bakın, aktif/ pasif sigortalı oranının bozukluğundan bahsediyoruz. Bu yalnızca bize has değil. Fransa'da da aynı durum var.Yani bizdeki bire iki. Yani 2 primi ödeyen 1 alan ilişkisi Fransa ve İtalya 'da da var. Ama onlarda bu sonucu doğuran nüfusun yaşlanması. Şimdi bize geliyoruz; bizde durum aynı mı? Bizde 65 yaşı geçen nüfus 1990 yılında %4.3 geleceğe yönelik olarak şöyle söyleyeyim 2020 yılında biz %12'ye ulaşıyoruz. Eğer şartlar böyle devam ederse -Yani bugün onların bulunduğu durumdan daha iyi bir durumda olacağız. Şimdi bunu neden söylüyorum ?O ülkeleri nüfus yapısı krize götürdü. Bizde bu nüfus yapısı var mı ? Yok, biz yaşlı bir nüfus değiliz. O halde Türk sosyal güvenlik sistemi niye krize gitti ?Yaşlı bir nüfusa sahip olmadığı halde göstergeleri bu ülkelerin göstergeleriyle nasıl yanyana geldi ?Birinci tesbitimiz o. Hareket noktamız da bu olacak. Tahmin ediyorsunuz, buradan emeklilik yaşına geleceğiz. çok hoşlanmayacaksınız belki ama. Birinci sebep burada yatıyor. Sonuç; biz yaşlı bir nüfusa sahip değiliz ama yaşlı bir nüfusun problemlerini yaşıyoruz. Fransa'da 2 ödeyen 1 alan var ama Fransa 'nın nüfusu yaşlı. Türkiye'de 2 ödeyen 1 alan var ama Türkiye'nin nüfusu genç. Bizim çıkışımız da buradan olacak. Bizi yarın konusunda iyimser yapan, geleceğe iyimser bakmamızı sağlayan da bu olacak. Dolayısıyla bizim sistemimiz bu ülkedekilerden farklı bir sebeple krize girmiş. Birinci tespitimiz bu.

Devam ediyoruz, geliyoruz ikincisine; Bu ülkelerde sosyal güvenlik sistemini krize götüren ikinci sebep işsizlik. 1970'li yıllara kadar çok parlak bir istihdam politikaları var hatta işgücü talepleri daha fazla. Öyle fazla ki; Yunanistan 'dan Portekiz'e kadar, Türkiye'ye kadar, Fas'a, Tunus'a kadar dünyanın birçok ülkesinden bu ülkelere işgücü gidiyor. Ama 1970'li yıllarda durum değişiyor. Nasıl değişiyor? Bu yıllardan itibaren Batı'lı ülkelerde %10'nun altına düşmeyen bir işsizlik var. bunu bir türlü düşüremiyorlar. Bunun üzerine çıkıyor, altına düşmüyor. İrlanda'ya doğru gidiyorsunuz %24'lere İspanya'ya doğru gidiyorsunuz %18'lere çıkıyor. En iyi durumda olan Almanya'da -şu birleşmeyi hariç tutarsanız-

%10'larda, %8'lerde kilitleniyor. Bir bütün olarak ister OECD ülkelerini ele alın,ister Avrupa Birliği ülkelerini alın bu ülkelerde işsizliği %10'nun altına düşüremiyorlar. Zaten ondan sonra istihdam politikalarını da değiştirdiler. Şöyle değiştirdiler artık: Herkese iş bulmaktan ziyade, gelir devamlılığını sağlama. işsizlik önemli ama asıl önemlisi, gelirin kesilmesi. Dolayısıyla politikalarını gelir kesilmesini telafi etmeye yönelik olarak biçimlendirdiler. Zaten onlarda bunu telafi edecek bir işsizlik sigortası vardı. işte sistemi çökerten, sosyal güvenlik sistemini çökerten unsurlardan birisi bu oldu; işsizlik sigortası. Şimdi bizde işsizlik sigortası var mı? Olmadığı halde biz niye krize girdik? Bir başka soru işaretini de burada açacağız. Onlar da sistemi krize götüren işsizlik sigortası, toplam sosyal güvenlik harcamalarının %11-%12'sini alıyor. Biz de böyle bir harcama yok fakat bizim sistemimiz de krizde.

Bu ülkelerde sosyal güvenlik sistemini krize götüren üçüncü sebep:Sağlık hizmetlerinin maliyetlerindeki artiş. Şimdi sağlıkta çok enteresan gelişmeler oldu. Bütün dünyada sağlığın bir temel insan hakkı olduğu çok genel bir kabul gördü. Sonra bu kavramla birlikte kullanılmaya başlandı;Sağlık hayat hakkıyla ilgilidir, temel bir insan hakkıdır. Burada maliyet endişesini taşıyamazsınız. Yani parası yok diye kimseyi tedavi etmekten kaçınamazsınız veya yüksek maliyetli diye sağlık hizmetlerinin arzında kısıtlamaya gidemezsiniz. Sonuç ne oldu ? Sonuç, bu sektör sosyal güvenlik hizmetleri içinde önemli bir paya sahip olmaya başladı. Bu ülkelerde sağlık harcamalarının toplam sosyal güvenlik harcamaları içindeki payı %25'e kadar yükseldi. Bir başka olumsuz faktör de şuradan geldi. Zaten bunların nüfusu yaşlı. Yaşlı nüfusun da sağlık hizmetlerine olan talebi çok fazla. Dolayısıyla şu anda toplam harcamalarının %20-%25'ini sağlığa harcıyorlar. Sistemin önemli bir yükü de buradan geldi. Bakın, sağlıkta önemli bir şey var: -Bu sektörde Türkiye'de de benzer şeyler görüyoruz- Sektörde maliyet endişesini devre dişı çıkardığınız için, bu meslek mensupları, bu kesim çalışanları bunu çok iyi kullanıyorlar. Sınırsız sağlık yatırımları -bina, teçhizat olarak -sınırsız eleman alımı, sınırsız ihtisaslaşma ve mümkün olduğu kadar en son teknolojileri getirme. Bunun için bu alanda bir büyük genişleme oldu. Bizde nasıl durum? Bizde bu 1994'te %8-%10'lara çıktı. Sosyal sigorta içerisinde ve şunu söyleyeyim;-belki garibinize gidecektir, ILO da onun tesbitini

yapmiş-Sağlık sigortası bizde fazla veriyordu ve buradan diğer sigorta kollarına kaynak transferi yapılıyordu. Ne zamana kadar ?1994'e kadar. O zaman Türkiye'de sağlık sigortası da sosyal güvenliğin bir kriz sebebi değil. (Bu göstergelere bakarak.) Bir başka şey herhalde. Onu araştırmak lazım.

Bir başka sebep, Batı'da bu sosyal güvenlik sistemlerini krize götüren: Aile yapısındaki değişme. Aile, bir sosyal güvenlik müesesesi ama, bu ülkelerde aile, sosyal güvenlik sisteminin bir problemi haline gelmeye başladı. Nasıl ?-mübalağa değil-her üç evlilikten biri boşanmayla sonuçlanıyor. Şimdi, iyi bir sosyal güvenlik sistemi sağlıklı bir ailenin üstüne oturur. Anne, baba, çocuklar. Çünkü, aile kendi içerisinde sosyal güvenliği sağlar. Bunu çözdüğünüz zaman, eş sosyal güvenlik ihtiyacı duyar sizden para talep eder; çocuk öyle; eğer muhtaçsa, koca da öyle. Bu aile yapısındaki çözülme Batı'da sosyal güvenlik sistemlerinin üstüne ağır bir yük olarak gelmeye başladı. Bir de bunlara, yaşlıya aile içerisinde bakım olmadığı için, sakata, malule aile içerisinde bakım olmadığı için, bu bozuk aile yapısı veya değişen aile yapısı, bu ülke sistemleri üzerinde önemli bir maliyet artişı gösterdi. Bizde de aile yapısında değişmeler var ama, henüz bu ülkelerde olduğu gibi, sistemin üzerinde bir yük değil. Şunun için yük değil. Bir aile-sigortası yok, bizde. Olsa yani çocuk parası benzeri uygulamalar olsa yok. O zaman sebep bu da değil.

Bir başka sebep -şimdi biraz garibinize gidecek ama: Bu ülkelerde de şimdi kayıtdişı sektör bunlarda da 1970'li yıllardan sonra yaygınlaşmaya başladı. Çünkü yüksek oranlı enflasyon ve diğer ülkelerden bu ülkelere yoğun göç dolayısıyla bu ülkelerde ekonominin dişına çıkan kesimlerin payı artmaya başladı. Aynı şey sosyal güvenlik de, kaçak işçi çalıştırma şeklinde kendini gösterdi. Siz de biliyorsunuz giden birçok Türk işçisi kaçak çalışıyor. Aynı şeyin diğer ülke insanları için de geçerli olduğunu düşünün. Bu ülkelerde de informal sektör genişlemeye başladı. Bir de, özellikle bu Doğu Bloku'ndaki rahatsızlıktan dolayı bu ülkeler işgücü talebinin üzerinde mülteci ve göçmen akınına da uğradılar. Yani baş edemeyecekleri insan gücüyle karşılaştılar. O da sosyal güvenlik sistemleri üzerinde ağır bir yük oluşturdu. Nasıl oluşturdu ?45 yaşında bir

arnavut geliyor. 20 yıl kendi ülkesinde sigortalı çalışmiş, 45 yaşında size geliyor. 10 yıl sonra aylık almaya başlayacak. Ödememiş ama almak için talepte bulunuyor. Dolayısıyla Onlar'da böyle bir problem yaşandı. Bizde bu problem fazlasıyla var. ıster informal sektör deyin, ister kayıtdişı sektör deyin. Bizde de bu problem fazlasıyla var. Şimdi, nasıl var ? Bakın - eğer rakamlarımız doğruysa, yani DPT'nin rakamları doğruysa -: Türkiye'deki işgücü, 21 milyon yani 21 milyon insan diyor ki;"Ben çalışmak istiyorum, çalışma arzu ve iradesindeyim -, iş yapmak istiyorum."diyor. Rakamlar değişik ama biz şöyle diyelim: 2 milyon kişi işsiz gözüküyor. Şu anda aktif olarak çalışan 19 milyon kişi var. Yani bu rakamların doğru olduğunu kabul edersek, 21 milyon kişi iş istiyor, 2 milyonu bulamamiş, 19 milyonu da halen çalışıyor. Eğer bir ülkede sosyal güvenlik sistemi varsa, sosyal sigortalar da bunun temel müessesiyse -Türkiye'de böyledir- Türkiye'de bu 19 milyon kişinin sigortalı olması gerekiyor. Halbuki 1994 yılı rakamlarına göre toplam sigortalı sayısı 9-9.5 milyon civarında geri kalan 9 milyon kişi çalışıyor, fakat sigortasız çalışıyor. Şimdi bunun sonuçları nedir, sisteme yansıması nasıl? Sisteme 1)Sigortalı açısından kişiler açısından olumsuz yansıması var. Bu insanlar sosyal güvenlik hakkından mahrum. Hiçbir toplum da insanları bu konuda kaderleriyle başbaşa bırakacak değil, mümkün değil. Fakat bundan çok daha önemlisi şu: Kayıt dişı sektör dolayısıyla mevcut kişiler üzerindeki yük artıyor, sigortalılar üzerindeki yük artıyor. Şimdi SSK'nın çok garip bir durumu var;4 milyon prim ödeyeni var, 2 milyon aylık alanı var. Burada bir problem var. Buna ayrıca değineceğiz ama asıl problem şu: 4 milyon kişi prim ödüyor 24 milyon kişi de sağlık sigortasının kapsamında yani 1 kişi prim ödüyor, kendisiyle birlikte 5 kişiye bu sistemde garanti sağlıyor. Neden? Çünkü kaçaklar var. İşte sistemi çökerten unsurlardan bir tanesi bu. Gerçekten, bizde kayıtdişı sektör, sistemi çökerten unsurlardan bir tanesi. Eğer iyileşme sağlayacaksak; bu çalıştığı halde sigortalı olmayan 9.5 milyon kişiyi, durumu nereye uyuyorsa, Bağ-Kur'sa Bağ-Kur'a SSK'ysa SSK'ya 2925 veya 26 ise oraya kaydettirmek lazım.

Şimdi yine Türkiye'nin istatistikleri konusunda şüphelerimiz var ama 7 milyon kişinin SSK kapsamında olması gerektiği söyleniyor veya biraz daha fazla. Yani şu anda sigortalıların, prim ödeyenlerin sayısını bir kat daha arttırmak mümkün, eğer bu gerçekleşirse. Bağ-Kur için 2,5 kat

arttırmak mümkün. 2 milyon Bağ-Kur'luyu 5 milyon yapmak mümkün. Türkiye'nin sosyal güvenlikle ilgili temel problemlerinden bir tanesini oluşturuyor. Bakın diğer problemler, Batı'da ortaya çıkan problemler bize uymadı. Bir tek burası uydu, hatta fazlasıyla uydu. Demek ki; birinci problem alanımız bu. Pekala, bunun dışında sistemi bugünkü hale getiren,kriz içine sokan nedir?

Şimdi isterseniz, o krizle ilgili bazı rakamlar da vereyim size; yani bir problem var ama o problemin boyutu nedir ? bunu açıklamaya çalışalım: Bu problem bize önce bu kurumların açıkları şeklinde yansıdı. Denildi ki;işte mesela 1996 yılında bu kurumların açıkları 340 trilyon olacak. Nedir bu? 740 trilyonluk bütçeyi düşünürseniz, bu üç kurumun (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı) açığı bunun yarısı. Şimdi tabi bu bir tespit, önemli bir tespit. Bu nokta bir sonuç. Kimin açısından bir sonuç? Devlet açısından bir sonuç. O, problemi bu şekilde tanımlıyor, kendine yansıyan kısmıyla tanımlıyor. Yanliş mı, değil mi ? Ama haksız, tek taraflı. Şimdi bakın, bu ILO'nun yapmiş olduğu rapor var. Kabul etmek gerekir ki; o rapor bize sosyal güvenlik sistemimiz hakkında ayrıntılı bir veri tabanı sağlamiştır ve biz artık bu rakamları Türk sosyal güvenlik sistemini tanımlamak için kullanacağız. Sonucu ne olur ?Bilmiyorum ama bu açıdan olumlu bir rapor, olumlu bir çalışma olarak değerlendiriyorum. Önerdikleri ayrı mesele, onu yeri geldiği zaman söyleyeceğiz ama şu anda bizim elimize Türk sosyal güvenlik sisteminin bir envanterini verdi.Bakın, eğer bugünkü sistem, bizim devlet ILO'dan şunu sormuş, ilk olarak: Hiçbir şey yapmasak bu sistem bu şekilde devam ederse ne olur ? Onu soruyor. Bu soruya verilen cevap değişik açılardan yapılmiş. Mesela; 1995 yılı itibarıyla prim ödeyen -aylık alan arasındaki oran, SSK'da %55; Emekli Sandığı'nda %63, Bağ-Kur'da %34 yani şu: 100 kişi prim ödüyor, 55 kişi aylık alıyor, SSK'da; Emekli Sandığı 'nda 100 kişi ödüyor, 63 kişi aylık alıyor; Bağ -Kur'da da 100 kişi ödüyor, 34 kişi alıyor. Gelecekte bakın ne oluyor? 2020 yılında SSK'da 100 kişi prim ödüyor 90 kişi aylık alıyor hale geliyor. Emekli Sandığı'nda; 100 kişi prim ödüyor, 107 kişi aylık alıyor hale geliyor. Bağ-Kur'da da 100 kişi ödüyor, 113 kişi aylık alıyor hale geliyor. 2050 yılına kadar incelemişler. 3 grup içinde de şu: prim ödeyenlerin sayısı, aylık alanlardan az. Böyle bir sistemi düşünmeniz mümkün değil. Diyorlar ki sigortalar üzerine hesap ya-

panlar.1'e 4 olursa yani 4 kişi prim öder de 1 kişi aylık alırsa, bu sistem sağlıklı işler. Biz bundan vazgeçtik. Bu gelişme seyri devam ederse, bir 15-20 yıl sonra, 1 ödeyen 1 aylık alan haline gelecek. Bir de sistemin finansman şekli değişti. Bir başka şey acaba bu yapıda hangi prim oranıyla bu sistemi finanse edebiliriz? Şu anda SSK'da %52, Emekli Sandığı 'nda %55, Bağ -Kur 'da 58 yani çok basit tanımıyla çalışanların 100 TL'sından 55 TL'sini keserseniz bu aylıkları finanse edersiniz, yani yarı yarıya. 2000'li yıllarda çalışanların gelirinden daha fazlasını kesmeniz gerekiyor. Yani öyle ki; çalışanların gelirinin tamamını kesseniz bu insanların aylıklarını ödemeye yetmeyecek. Böyle bir tablomuz var.

Deniliyor ki; içinde bulunduğumuz yılda sosyal güvenlik sisteminin açıkları, hükümet bütçesi açıklarının yarısı, önümüzdeki birkaç yıl içinde tamamını bulacak. Şimdi bunlar, sistemin geldiği noktanın vehametini ortaya koyan rakamlar. Şöyle bir sonuca gitmek mümkün:Bu şekilde gitmez. Bizim sistemi bu şekilde götürmemiz mümkün değil ama bunlar bir sonuç. Şimdi bunlara ne yol açtı ? Nüfus yaşlı değil, işsizlik sigortası yok, sağlık harcamalarımız çok fazla değil. Biz ne yaptık da sistem bu hale geldi ? Şimdi, 15 yıllık rakamlar var. Bu rakamlar, bunun ipuçlarını veriyor. 1980-1994 arasında 15 yılda, sosyal güvenlik sisteminde bakın nasıl bir değişiklik olmuş: Emekli Sandığı'nda bu 14 yıllık dönemde prim ödeyenlerin sayısındaki artiş %52, aylık alanların sayısındaki artiş ise %118. Nüfusumuz yaşlandı mı? Hayır ama böyle bir tablo ortaya çıkmiş. Başlangıçtan itibaren almıyorum. 15 yıl. Gelelim SSK'ya; biz de nasıl durum ? Prim ödeyenlerin sayısındaki artiş 1980-1994 arasında %90 aylık alanların sayısındaki artiş %284 yani bir kişi prim ödeyerek sisteme ilave olmuş, üç katı kişi aylık alır halde sistemin dişına çıkmiş. Böyle bir görüntü var. Bağ-Kur'da nasıl ? Şimdi bakın, Bağ-Kur eğer bir sigorta kurumu olsaydı -1972 yılında faaliyete geçti -ilk 25 yılı esas alırsak - yani bu sistemden ilk aylık alacak olan kişiler önümüzdeki yıl sisteme girmiş olmaları lazımdı. Prim ödeyenlerdeki artiş %67, aylık alanlardaki artiş %497 15 yıllık dönemde Bağ -Kur'un üzerine binen yük. Bakın Bağ-Kur için başka bir şey söyleyeyim: 1990-1994 döneminde prim ödeyenlerin sayısı %6 azalmiş. 2 milyon 100 binden, 1milyon 890 bine düşmüş, sigortalı sayısı. Prim ödüyor mu ödemiyor mu o da ayrı bir mesele. Bu 15 yıllık dönemde bütün sosyal güvenlik ku-

rumlarında prim ödeyenlerin sayısındaki artiş %73, aylık alanların sayısındaki artiş ise %240. Şimdi, sigorta bir matematik hesabına dayanıyor. Eğer bir ülke sosyal güvenlik garantisinin sağlanmasında sigortayı benimsemişse;sigorta gelir gider dengesine dayanır. Kendi içerisinde bir dağıtım fonksiyonu vardır ama bir gelir gider dengesine dayanır. Bu denge "ödenen primlerle yapılan harcamalar arasındaki denge şeklinde ifade edilir. Şu yapıyla bu dengeyi kurmak mümkün değil. İşte Türkiye'nin, gelirin tamamını ödeme, açıkların bütçenin yarısını tutması sonucu şu tablonun sonucunda ortaya çıktı. Biz ne yaptıksa 15 yılda, ödeyenler %52 arttı, alanlar %118 arttı. İşte bu tabloya ne yol açtıysa Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin kriz içerisine düşmesinin sebebi de o.Nedir derseniz ? Dünya'da hiçbir sosyal güvenlik sistemi yok ki yaşa bağlı olmayan emekli aylığı versin. Şimdi sigortanın adı şu: Yaşlılık Sigortası. Tehlike yaşlılıktır. Kişi yaşlanacak ki; bu sebeple ortaya çıkan tehlikeyi siz tazmin edesiniz. Yaşa bağlı olarak kişiye aylık vereceksiniz. Bu, bizde yok. Daha doğrusu, çok daha garip, 1950 yılında sigorta ilk kurulduğu zaman, kadın 55, erkek 60 denmiş. Tam dokuz defa bu sistemi değiştirmişiz biz. Benim kişisel kanaatim şu: Keşke 1986 yılındaki düzenleme kalsaydı. çok ılımlı bir düzenlemeydi. O sistemin bütün yönleriyle yürürlüğe girmesi 2050 yılında mümkün olacaktı. Çünkü şöyle bir hüküm vardı:"1990 yılından sonra ilk defa sigortalı olanlar, kadın 55 erkek 60 yaşında emekli olacaktı." O da 2035-2040 yılını bulacaktı. 15 yılından fazla olanları etkilemiyordu. Bir şekilde insanların uzağa dönük beklentilerini de etkilemiyordu ama biz onu 1992'de -çok da garip, sizden de bir talep gelmedi yani sizin de bir isteğiniz olmadı siyasi iktidardan- ama değişti. Şimdi kazanabileceğimiz bu on yılı kaybettik, bunu bir şekilde telafi etmek durumundayız. Sonuç şu: Yaşlanmadan yaşlılık aylığı verilmez. O zaman -raporda da o tespit yapılıyor- buna "yaşlılık aylığı " demeyelim. Başka bir şey diyelim. Ne diyelim buna ? "Destekleyici Gelir " diyelim. Eğer kişiye yaşlanmadan bu aylığı veriyorsak, buna bir başka isim verelim. Şöyle bir tespit var. Şimdi bakın bizim sistem öyle bir sistem ki; hiç kimse memnun değil. Kişi tek bu aylığa kalsa, sefil olur. Tek bu aylığa kalmıyor. Zaten bir geliri var, onu destekliyor. Birincisi yanlış, sosyal güvenlik açısından: Hiçbir sosyal güvenlik sistemi insanı rezil

edecek, onu muhtaç edecek bir aylık vermemeli. İkincisi de yanlış. Hem çalışacaksın, gelirin olacak; hem de aylık alacaksın. Burada bir şey var. Türkiye 'de emeklilik hakkı, bono satar gibi satıldı. Bu tablo ortaya nasıl çıktı?

1) Yaş ortamı 2) Borçlanma kanunları. Bakın borçlanmayla devlet, bir başka biçimde gerçekleştirdi. Dedi ki kişiye: "Biliyorum sen geçmişte ihmalkar davrandın, yapamadın, edemedin. Gel ben senin 10 yıllık sigortalılığını sana satayım." Nasıl ? Hiçbir faiz falan almadan. Borçlanma Kanunları çıkarıldı. "Sistemin canına ot tıkadı." desek yeri var. Askerlik borçlanmasını hariç tutalım, yurtdişı borçlanmasının da masaya yatırılması gerekiyor. Oradan da sistem çok kaybediyor. Ödedikleriyle aldıkları arasında büyük fark var. Ama onun dışında, hangi tarih olursa olsun, 1987 ile en son siz yaşadınız, borçlanma kanunları sistemin canına okudu. Nasıl okudu ? 10 yıl, 15 yıl prim ödemeyen insanlar bir defada bu on yıl - 15 yıllık primleri ödediler. Bakın, 1992'de çok enteresan, geçen seminerde de örnek verdim. Bir tanıdığım -çok daha vahimleri var- 9 yıl Bağ -Kur'a prim ödememiş, ümidi kesmiş - bir bayan bu, nasıl olsa yararlanamam demiş, 1992'de bu uygulama çıkınca gidiyor, inanın 11 milyon TL mi ne bir para ödeyecek ? Ertesi gün de emekli olma hakkına sahip olacak. Ödediğini de 3 ayda geri alacak. Mümkün değil. Şimdi bakın, Sanatçı Borçlanması, rakamlar bilmiyorum, 14 bin, 30 bin birşeyler söyleniyor. Bu nedir biliyormusunuz ? Bu, işte size belki burada biraz şey yapmak lazım, bu düzenli ödeyenin, sürekli ödeyenin hakkının gasp edilmesidir. Eğer devlet, sosyal güvenlik garantisi sağlayacaksa bu insanlara, hazineden sağlasın, bütçesinden sağlasın. Ama zaten işleyen bir sistemin canına okumasın. Yani sizin ödediğiniz primlere birileri ortak oluyor. Barçlanma Kanunlarının anlamı budur. 10 yıl düzenli ödüyorsunuz. Ödemeyen, kendi kusurlarıyla değil, bilerek ödemeyenler 10 yıl sonra nasılsa bir af çıkar düşüncesiyle sizin oluşturduğunuz pastaya ortak oluyorlar. Bir de size eleştirimiz şu: "Orada yeterli tepkiyi ortaya koymadınız."diyoruz. Yani hastanelerin devrine ne diyorsunuz ? "Kimin malını kime devrediyorsunuz" diyorsunuz değil mi ? Yani SSK'ya "hastaneleri devrettirmeyin "diyorsunuz. Orada nasıl sahipleniyorsanız, emeklilik hakkı da öyleydi. Kimin kaynaklarını kime kullandırıyorsunuz ? Bakın aynı şey,

prim afları konusunda da aynı. "Affettik " diyor. Yani şu: düzenli ödeyen kişi ile ödemeyeni yanyana getiriyor, ödemeyene diyor ki; " Tamam sen ödemedin ama merak etme, nasıl olsa birileri ödedi. Sen de gel oradan ortak ol." Şimdi şu tabiri biz değil artık literatürde de kullanıyorlar - geçen seferde de söyledim:Bir de askerlikte bu var galiba - Nasıl olsa kısalır, nasıl olsa af çıkar. Yani hiç kimse bugünkü sistemin aynen gideceği düşüncesinde değil. Prim afları konusunda da öyle. Herkesin böyle bir beklentisi var. "Canım, devlet nasıl olsa affeder." Vergisini affediyor, primini affediyor. Şimdi, bu affın anlamı:işte, sizin olduğuna inandığınız primlere birilerinin ortak olması. Orada belki biraz tepki göstermeniz lazım. Bakın, bir başka şey daha; Bağ-Kur mensuplarının problemleri var, tamam kabul ediyorum. Uzun süre kendi kurumlarına sigortalı oluyorlar. En düşük basamaktan prim ödüyorlar. Son gün, son anda - yasa değişikliğinden önce söylüyorum - işyerini hanıma devret, çocuğa devret, orada sigortalı göster; sigortadan aylık al. Oda size ortak oluyor. Kendi yaratmadığı kaynağa ortak oluyor. Sonuç: şu tablo, Türkiye'nin haketmediği bir tablo yani Türkiye gibi 40 yıllık bir sosyal güvenlik sistemine sahip bir ülkenin, genç nüfusa sahip olan bir ülkenin sosyal güvenlik sistemi bu rakamlarla karşımıza çıkmaz, çıkmaması lazım. Şimdi toparlıyorum.. Emekli Sandığı'nda 1,8 kişi prim ödüyor, 1 kişi aylık alıyor. O hale geldi. SSK'da 2,4 kişi prim ödüyor, 1 kişi aylık alıyor -en az 4 olması gerekir dediğimiz şey Bağ -Kur'da 3,3 Türkiye'nin genelini aldığımız zaman: 2,4. Şu gelişme böyle bir tabloyu ortaya çıkardı: Bakın, bizim şu anda sigortanın kasasında ne olması gerekiyordu ? Halen aylık alan 2 milyon 300 bin kişi var. Bu 2 milyon 300 bin kişinin bundan sonra alacakları aylıkların karşılığı olması gerekirdi. Çünkü bizim sistemimiz fon hesabına dayanıyor. Yani ödüyorsunuz kendi hesabınıza, oradan alacaksınız. Bu bir. ıkincisi; halen sigortalı olanlar. 3 yıl, 15 yıl, 20 yıl onların da geçmişten bugüne kadar ödediği primlerin karşılığının olması gerekiyordu. Biz bunlardan vazgeçtik. Sosyal Sigortalar bugün aldıkları primler ile bugün ödeyecekleri aylığını ödeyecek durumda değil. Yani öncekileri eritmiş, sizinkileri de kullanmiş. Şu anda sizden aldığını veriyor, yetmiyor. Diyor ki; aylık giderim 25 trilyon, gelirim 13 trilyon. 12 trilyon da devletten bana ver diyor. Emekli Sandığın'da durum bu kadar kötü değil. Bağ Kur'da ise

durum daha kötü. Yani problemin boyutu bu. O zaman şöyle bir sonuç:Hani bir televizyon programı var; "böyle gitmez". Sosyal güvenlikte de o noktaya geldik. 'Böyle gitmez'. Çalişırken size yazık olur. Çünkü üzerinize daha fazla yük binecek. Devletin kasasından ödüyor olması, bizim ödemediğimiz anlamına gelmez. Bir şekilde o yük bize transfer olur. Ama ücret düşüklüğü ile olur ama vergi ile olur. Bize yazık olur: yarın emekli olduğumuz zaman alacağımız aylık - eğer alabilirseniz - geçim garantinizi sağlamaz. Onun için bulunduğunuz nokta bu işin böyle gitmeyeceği şeklinde,

Bu tablonun gerisinde siyasi iktidarların bu alandaki imkanları dağıtması var. Neyi dağıttı? Bir fon var. Önce onu kullandı. Mesela, bir hesaplama var eğer o fonlar gerçekten iyi değerlendirilseydi. Bugünkü değeriyle 20 milyar $'a ulaşan bir fon oluşacaktı, onu kullandı. Nasıl kullandı? Enflasyonun %100 olduğu dönemlerde %5'lik %30'luk faiz oranlarından bu kaynakları kullandı. Şimdi sosyal güvenlik fonlarının bir özelliği var; bunlar tahsisli fonlardır. Prim ödeyen kişi kendisine döneceğini bilir. Bir başka alanda kullanılmaması gerekir, bunun. Bu ilke ihlal edildi. Borçlanmalarla bu fonlar kullanıldı. Prim aflarıyla bu fonlar kullanıldı. Şimdi bakın, bir ülkede sosyal güvenlik sisteminin açıkları olabilir. Devlet de "bu benim görevimdir" diyerek bu açıkları kapatmak isteyebilir. Normal ama yapması gereken şu: Eğer böyle bir niyeti varsa, bunu sigorta kurumlarının üstüne yıkmaması lazım. Çünkü sigorta kurumları - eğer sistemin sağlıklı işlemesini istiyorsanız geliriyle gideri arasında mutlaka bir denge üzerine kurulur. Sizin yaptığınız her müdahele bu dengeyi bozar. Bağ -Kur'da da bu denge bozuldu. 15 yıllık kişilere 10 yıllık borçlanma hakkı verilerek, emekli yapıldı. Siyasi iktidarlar, erken emekliliği işsizlikle mücadelede bir araç olarak gördüler. iş veremiyoruz bari emekli yapalım; gençlere yer açılsın. Ama görüldü ki:- bu yalnızca bizde değil Avrupa ülkelerinde de böyle -Erken emeklilik, işsizlikle mücadelede bir çözüm değil. Öyle ki; bizde devlet sosyal güvenlik destek primini çıkartarak bunun öyle olmadığını da ortaya koydu. Yani dedi ki:"Ben sana aylık veriyorum ama istersen çalışmaya da devam edebilirsin. " Şimdi bu ikisi birarada olmaz. Eğer bir sosyal güvenlikten bahsediyorsak, "hem çalışmaya devam et, hem de aylığını al." demek mümkün değildir.

Türkiye'de özelleştirmenin yüküde sosyal güvenlik kurumlarına çıkarılmak istendi. Özelleştirme kapsamına alınan kuruluşta çalışanlar, res'en emeklilik yoluyla veya emekliliği teşvik yoluyla işten ayrılmaya zorlandılar. Devlet, özelleştirmeyi teşvik etmek isterken, bunun maliyetini sosyal sigorta kurumlarına yüklemek istedi. Bütün bunları, yani, borçlanma, prim afları, sosyal yardım zammı ve erken emeklilik uygulamalarını yan yana getirdiğiniz zaman, hiç bir sosyal güvenlik sisteminin bu yüke dayanması mümkün değildir. Şimdi, yine Batı'ya bakalım, 1980'li yıllarda bunların yeni sağ politikacılarıyla bunlara fikir veren yeni liberal iktisatçılar ortaya çıktı. Friedman bunlardan en çok bilineni. Politikacılar olarak Kohl,Thatcher, biz de Özal, ABD'de de Reagan o dönemin bu fikirlerden beslenen politikacılarıdır. Sosyal güvenlik ala nında Bunlar dedi ki: "Kişinin gelirinden kendi iradesi dışında bir pa kesilmesi, prim kesilmesi O'nun iradesi dışında kullanılması terstir Neden terstir? Çünkü insan rasyonel düşünür. Kendi imkanlarını ke amaçlarını gerçekleştirecek şekilde en iyi şekilde kullanır. Dolayı ona müdahele etmenize gerek yok. Bunun sosyal güvenlik açısından yansıması şu:Diyor ki devlete; sen çekil aradan, kişilerin gelirlerinden kesinti yapma. Onlar ne yapacaklarını bilirler. Hem de iyisini bilirler. Bireysel bir çözüm önerdi onlar. Liberal bir çözüm önerdiler fakat bu gerçekleşmedi. Bunu 2 yıltartıştılar. Fakat çok kısa bir süre sonra sosyal güvenlik butartışmaların dışında bırakıldı, daha butartışmalar Batı'da gündeme gelmedi. Başta söylemiştim, insanlar bu konuda miyopik düşünüyorlar. Yani yarını düşünmekten uzaklar. Sosyal güvenlik de yarınla ilgili. Teorik olarak da bu ispatlanmış; kişi uzağı göremiyor.Dolayısıyla Friedman'ın varsayımı, yani:"20 yaşındaki adam 65 yaşını düşünerek tasarruf yapar"düşüncesi işlemiyor. Mümkün değil. ıkincisi, sürekli gelire sahip olması lazım. Türkiye'nin şartlarını dikkate alın, mümkün değil. Yani öyle bir insan olduğunu varsaysak bile, toplumun ancak %1-%2'si. ınsanların 20 yaşından 60 yaşını düşünerek tasarruf etmesi, biriktirmesi sonra da bunları kullanması mümkün değil. Dolayısıyla teorik olarak, devletin bu sistemin içinde olması zorunlu ve Batı'lı ülkeler artık bunu telaffuz etmiyorlar. işin garibi, davul Avrupa'da çalındı ama sesi Şili'den geldi ve bizde getirmeye çalışıyorlar, şimdi. "Özelleştirelim" lafı oradan

ortaya çıkıyor. Olur, olmaz ayrı mesele. Bakın, bu bir fabrika değil, bir işyeri değil. Diyoruz ki; insanın tabiatı buna aykırı. 1) 40 yıl sonrasını düşünemez 2) Düşünse bile, Türkiye'de buna imkan yok. Siz "Bugünden itibaren aldığımız gelirin belli bir kısmını, sürekli bir yerde "yaşlılığımda kullanmak üzere ayırabilirim" diyebilir misiniz? Mümkün değil. Ne geliriniz buna müsait, ne Türkiye'deki şartlar buna müsait, ne de davranış olarak buna müsait bir yapımız var. Onun için, bunu gündemden çıkarttılar. Fakat hiçbir şey de yapmadılar, değil. Ne yaptılar ? Dediler ki: "Biz bir hata ettik; sosyal güvenlikte pasif politikaları benimsedik. Yani sonucu ortadan kaldırmaya çalıştık. Bu, bir hataydı. Sonuca gelmeden bazı şeyler yapmamız lazım." Mesela bir tanesi, erken emekliliği önlemek. ınsanların yaşlarına ve güçlerine uygun işlerde çalışabildikleri sürece çalışmalarını sağlamak. Dediler ki; emeklilik bir amaç değil. Kişinin gücü yettiği sürece çalışmasına imkan hazırlayalım. Sistem şunu hedeflememeli: "Aylığı verelim; başınızın çaresine bakın" demeyelim. Eğer çalışmak istiyorsa, buna daha az güç sarfederek çalışabileceği ortamı hazırlayalım. Gerekirse, işini değiştirelim. Bir,bunu düşündüler. Kim bunu düşünen? 60-65 yaşında insanlarını emekli etmeyi düşünen ülkeler. Çünkü, asıl olan çalışmaktır. Yani insan dünyaya çalışmak için gelir. Emeklilik istenmeyen bir durumdur. O zaman istenmeyen bir durum amaç olmamalı. Birincisi, bu. ıkincisi, malül ve sakat kişileri o halde bırakmak sistemin özüne aykırı. Ne yapıp, yapıp; rehabilite ederek, topluma ve çalışma hayatına kazandırmalıyız, bunları. Bu yalnızca sosyal güvenlik açısından değil, insani açıdan da öyle. Çünkü bu insanların en büyük problemi, toplum dışına itilmişlik ve yalnızlık. Çalişarak insan, kendine toplumda bir yer edinebiliyor, bir saygınlık kazanıyor. O halde bu insanlara, çalışma güçleri ne olursa olsun, durumları ne olursa olsun, hayatlarını anlamlı kılabilecek bir iş imkanı sağlamalıyız. Bir başkası, işsizlik sigortası olsun ama insanları da "profesyonel işsiz" yapmayalım. Bu tabiri özellikle kullanıyorlar. Yani işsizlik sigortasının varlığı, insanları çalışmaktan alıkoymasın, işsizlik sigortası bir amaç olmasın, araç olsun. Sağlık hizmetlerinde de şunu ortaya koymuşlar: Tedavi edici sağlık hizmetlerini ne kadar geliştirirseniz geliştirin bu ülkedeki sağlık standardı yükselmiyor. Ne yapmak lazım? Hastayı tedavi etmek iyi ama mümkünse

hastalandırmamak lazım. O zaman koruyucu tedbirlere önem verelim, denilmiş. Dolayısıyla sosyal güvenlik sistemini, pasif, "önce bir tehlikeye uğrasın, sonra bir çaresine bakarız", şeklindeki anlayişlar "tehlike gelmeden ne yapabiliriz" noktasına getirmeye çalışmişlar. Şimdi devleti sistemin merkezi yapmışlar. Friedmancı görüşlere çok yer vermemişler ama sistemin de bu şekilde devam etmeyeceğini kabul etmişler ve demişler ki: "Bir esneklik tanıyalım. Nasıl esneklik tanıyalım? Herkesi aynı standarda getiren, aynı şekilde davranan bir sistem, çok arzu edilen bir sistem değil. Asgariyi biz sağlayalım, devlet sağlasın. Hatta burada sigorta endişesinden uzaklaşalım ama bunun üzerine çıkmak isteyen fertler varsa onun da yolunu açalım." Yani zorunlu bir asgari sistem,isteyenler için bunun üstüne çıkabilecekleri bir tamamlayıcı sistem. Birincisinde devletin hakim olduğu, zorunluluğa dayanan bir sistem. İkincisinde, ferdin tercih hakkının bulunduğu, tamamlayıcı bir sistem. Bu şekilde sistemi esnetmişler.

Şimdi, biz ne yapabiliriz? Bunlar bunu yapmış. Biz Şili gibi olamayız, olmamıza da gerek yok. Çözüm belli. Fransa'nın düşünmediğini, Almanya'nın düşünmediğini biz de düşünmek bana biraz abesle iştigal etmek gibi geliyor. Onun için sosyal güvenliğin özelleştirilmesini tartışmaya bile değer bulmuyorum. Çünkü gerekçesi yok, zemini yok; insan davranışı açısından geçerli değil. Şili de bana örnek olamaz. Yani orada bir model uygulandı;gel bunu Türkiye'ye aktaralım, diyecek durumda değiliz. O zaman ne yapalım? Türkiye'de işleyen bir sistem var. Bu sistemin probleminin kaynağı da sistemin rayından çıkarılması. Aslında sistemi kurallarıyla uygulasanız, bir problem olmayacak. Biz sistemi rayından çıkarttık. Nasıl rayından çıkarttık ? Erken emeklilikle, yaşı kaldırarak çıkarttık. Nasıl çıkarttık, borçlanma ile çıkarttık, prim afları ile çıkarttık. O zaman çözüm nerede? Hiç yeni arayışlara filan gerek yok. Çözüm, sistemi kurallarına göre işleteceksiniz. Şimdi o kurallar nedir? Genel hatlarıyla söylemeye çalışayım, birincisi şu: Bu sistemin taraflarının sisteme bakış açısı değişecek. Nasıl değişecek? Siyasi iktidar değil devlet, -burada özellikle söylüyorum- bu bir insan hakkıdır, devlet görevidir. Bunu bizim anayasamızda böyle söylüyor, ınsan Hakları Evrensel Beyannamesi de böyle söylüyor, ILO'nun sözleşmeleri de böyle söylüyor, bu

Fransa'da da böyle Almanya 'da da böyle. Bu bir temel insan hakkı. Bu insan hakkı yerine gelecek ve bu hakkı yerine getirmek de devletin görevi. Şimdi o görevi nasıl tanımlayacağız? Devletin bizzat bunu vermesi gerekmez, zaten sosyal sigortada buna ihtiyaç yok. Devlet bu sistemin içinde olacak; sistemden sorumlu olacak, denetleyici olacak. Sırtımızı verebileceğimiz garanti olacak. Yani ben sigortalı olarak şunu bileceğim; işler iyi gitmediği zaman benim sırtımı dayayabileceğim devlet var. Devlet, sistemin içinde bu şekilde olacak. Bir de fertler tek başına veya kurumlar bu işi götüremeyebilirler. Bunun organizasyonu, mevzuatı. Devlet bu işi düzenleyecek, organize edecek - bir de sistemin garantörü olacak. Çünkü kendi görevini zaten biz üstlenmişiz. Bunun ötesine gitmemeye çalışacak devlet. O havuza, o fona elini daldıramayacak. Devlet diyecek ki: bu dokunulmaması gereken, kendi dengeleri olan bir sistem, kendi işleyişi olan bir sistem, ben bunun sağlıklı çalışmasından, işlemesinden sorumluyum, bunu denetlemekle görevliyim. Onun dışında sisteme müdahele etmeyeceğim. Bakın, kesinlikle devleti sistemin dışına çıkaran bir yaklaşımı benimsemiyorum. Benim kişisel görüşümdür bu. Mümkün değil. Devlet sistemin içinde olacak ama rolünü değiştireceğiz. Bugünkü gibi olmayacak. Devlet açısından durum bu: garantör olacak, sistemin güvencesi olacak ama günlük politikalarla sistemi rayından çıkartmaya çalışmayacak.

Şimdi gelelim sigortalılara. Yani bu sistemden faydalananlara. Sigortalı olarak şunu bileceğiz -bunun aksi bir düşünce bizi yanıltır -: Eğer sosyal sigorta üzerine kurulmuşsa bu sistem, bir denge vardır. Ne ödersen onu alırsın. Bakın hastalıkta bu yok, iş kazalarında yok. Kısa vadeli sigorta kollarında insanlar denge arıyor. Hepimizi kapsamayan bir sigorta oluşturalım, hastalık sigortasında şunu diyoruz:Ben yarın hastalanabilirim, 3 günlük prim yatırmiş olabilirim ama bu öyle bir tehlikedir ki, ben ne zaman hastalanacağımı bilemem. Ne zaman iş kazasına maruz kalacağımı da bilemem. Dolayısıyla burada ödenenle alınan arasında bir ilişki kurulamaz. Malüllükte de böyledir. Halbuki, yaşlılıkta öyle değildir. ınsanlar ortalama hayat ümidine bakarak, ne kadar süre çalışıp, ne kadar süre ödeyeceklerini ve ne alacaklarını bilirler. Zaten sosyal güvenlik sisteminde de uzun vadeli tehlikeler bakımından eşitlik aranır. Hastalıkta,

iş kazalarında adalet aranır. "Kimin ne kadar ihtiyacı varsa, ona verelim" ama yaşlılıkta " ne ödemişse onu alsın" düşüncesi, eşitlik düşüncesi var. O zaman sigortalı şunu bilecek: Ödediğimle aldığım arasında bir dengesizlik olmaması lazım. Türkiye'de ne kadar sigortalı, nasıl davranıyor? Bakın, hepimiz kurnaz davranıyoruz. "Bu bizim suçumuz mu? Hayır, sistem de buna izin veriyor. Düşük öde öde, sonra yükselt. Gelirin bir kısmını sistemin dışına çıkart, sonra yükselt. Bağ-Kur'da çalış çalış sonra; SSK'ya geç. SSK'da dur, dur; siyaset veya başka şekilde Emekli Sandığı'na atla. Şimdi bu yalnızca bizde değil, milletvekillerimizde de aynı. Kıyak emekliliğin özü budur. Sigortalıların bu şekilde düşünmesi yani en az ödeyerek en fazlayı alma düşüncesi sistemi çökertir. Biz de bunun bilincinde olacağız.

Gelelim işverenlere, üçüncü taraf da onlar. işveren kaçınılmaz olarak sistemin içinde olacak ve primini ödeyecek, yükümlülüklerini yerine getirecek çünkü; sistemin işlemesi onların bu yükümlülükleri yerine getirmesine bağlı. işverenin burada kurnaz davranmaya kalkması, bu sistemi çökertir. Onlar da bu sistemden şikayetçiler ama bu sistemin sağlıklı işlemesi, onların da sistem içerisinde yükümlülüklerini yerine getirmelerine bağlı. Onlar da bu yükümlülükten kaçınmayacaklar. Burada benim garibime giden şu; özel sektörü bir nebze anlayabiliyor insan. Kar mentalitesi var, kamu sorumluluğunu çok fazla beklemiyoruz, ama devletin dediğimiz belediyeler ile KİT'lerin prim ödememesini açıklamanın izahı yok. Yani işveren olarak kamu yöneticilerinin - ister seçimle gelen yerel idareciler olsun, isterse atamayla gelen KİT'ler olsun- primi ödememelerinin gerekçesini bulmaya imkan yok. O zaman sisteme bakiş açımızı değiştireceğiz. Devlet de değiştirecek, işveren değiştirecek, sigortalı olarak, biz değiştireceğiz. Bunun bir matematiksel hesap kitap meselesine dayandığını kabul edeceğiz.

Şimdi bakın, ILO'nun ne önerdiğine gelince ILO'dan istenen şu: Değişik sorular sorulmuş. Birinci sorunun cevabını verdik." Hiçbir şey yapmasak ne olur?" Diyor ki: "işler kötüye gider. Öyle bir zaman gelir ki; çalışanın elinden gelirinin tamamını alsanız, sistemi finanse edemezsiniz, gibi bir noktaya gelirsiniz." şimdi ILO ne öneriyor bize ? Doğrusu raporu anladığınız zaman, çok da politik davranmişlar bazı yerlerde. çok somut bir şey yok. Dört değişik model öneriyor bize:

1) Mevcut sistemi biraz revize edelim, devam ettirelim.

2) Şili Sistemi'ne benzer bir sistem uygulayalım.

3) Mevcut sistemi devam ettirelim, üzerine bir de zorunlu ekleyelim. Bizdeki OYAK benzeri.

4) Mevcut sistemi revize edelim. Bir de üzerine isteğe bağlı bir sistem uygulayalım.

Dört alternatif var. Bu dört alternatifin uygulanması halinde, tabi varsayımları var. Enflasyon mesela, 2000'li yıllarda %5'e inecek, o gerçekleşmediği zaman, sistem çöker, bütün hesapları değiştirmek lazım. %4 -%5 büyüme hızımız kabul ediliyor, işgücünün artacağı kabul ediliyor. Şimdi ILO bize bunları öneriyor. O da diyor ki:" Bunları uygulamak teknik olarak mümkün olabilir ama toplum bunu kabullenir mi? Asıl problem odur." diyor. Yani " Biz hesabı - kitabı yaptık, bu tabloyu ortaya koyduk ama bunu uygulamak daha zor olabilir." diyor. Onların da endişeleri var. İşin bir sosyal boyutu var. Onun için bakın, benim tespitim şu şekildeydi: Sistem rayından çıkartıldı. O zaman sistemi rayına oturtalım. Dolayısıyla sistemi değiştirmeyelim. Neden değiştirmeyelim? 50 yıldır işleyen bir sistem var. Bu sistemin problemlerinin de ne olduğunu biliyoruz, biz. Bunu değiştirip yeni bir sistem kursak, yeni sistemin problemleriyle uğraşacağız. Halbuki; 50 yıllık bir tecrübemiz var. Niye bu tecrübeyi yabana atalım biz? Bağ-Kur'un problemlerinin ne olduğunu biliyoruz, Emekli Sandığı'nı da biliyoruz, SSK'yı da biliyoruz. Bu tablo, işte ortaya çıktı. Şimdi, hiç bilmediğimiz bir sistemle uğraşmanın alemi yok. O zaman mevcut sistemi devam ettirelim. Birinci tespitim bu. Çünkü bir tecrübemiz var, problemlerin ne olduğunu biliyoruz. Ben bazı rakamlar çıkarttım: SSK'nın sağlık pesonelini de dahil ederseniz, 70 bin personel bu işte çalışıyor. 70 bin tane konuyu bilen insan var ama memur ama uzman ama yönetici. Bir şekilde bu sistemin içinde.Bu, yabana atılacak bir şey değil. Bütün Türkiye'de teşkilatlanmiş, Emekli Sandığı, SSK bina, teçhizatı var. Bu da önemli bir nokta. Ama öyle, ama böyle, bakın, bizim kurum eksikliğimiz yok. Türkiye'de kimse diyemez ki: "Ben sigortalı olmak istiyorum ama benimle ilgili bir yasa yok." diyemez. Var, hepsi var. Belki biraz işportacılar diyebilir. Fakat onlar da isteğe bağlı sigortalılıkla pekala

sistem içerisine girebilirler. Orada bir boşluk yok. Türkiye'nin zaten bir mevzuat problemi yok. Dünyanın birçok ülkesinde tarım sigortası yok;bizde var. Bakın, Tarım İş Kanunu yok fakat tarım sosyal güvenlik kanunları var. O bakımdan olumluyuz. Bir de şu var; öyle veya böyle biz nüfusun %80'ini kapsama almışız, bu sistemle. Bunu sıfırlamanın bir anlamı yok. Dolayısıyla, mevcut sistemde iyileştirmeler yaparak bunu götürmek mümkün. Sigortayı rayına oturtacaksınız, Bağ-Kur'u rayına oturtacaksınız, Emekli Sandığı'nı rayına oturtacaksınız. Şimdi, bunları birleştirmek gerekir mi? Ona, Bunlar bile cesaret edememişler. Yani üç kurumu birleştirelim derseniz, bu alternatifi -ki kişisel görüşüm - çıkarın. Şunun için çıkarın: Kamu, Emekli Sandığı buna razı olmaz. Unutun onu. Şu anda sahip olduğumuz haklarla biz kesinlikle bu birleşmeye razı olmayız. Bürokratlar razı olmaz, siyasetçiler razı olmaz. Siz bunu savunsanız bile, biz bunu savunsak bile Emekli Sandığı sistemin içine girmez. Zaten Bunlar da diyorlar ki: Emekli Sandığı'nı hariç tutmak lazım. Çünkü devlet, personel politikasının devamı olarak Emekli Sandığı'nı organize etmiş olabilir. Sigortacılık prensiplerinin dışına çıkabilir. O zaman kurumların birleştirilmesi çözüm değildir. Kurumların birleştirilmesi bakın neyi beraberinde getirir. Bana bir devlet kurumu söyleyebilir misiniz, 20 milyon kişi prim ödeyecek, 60 milyon kişi kapsamında olacak ve bu işleri yürütecek? Bir devlet kurumu söyleyin bana herkesi kapsamına alan. Yok. SSK bugün "Kime aylık ödediğimi bilemiyorum" diyor. "Bilgisayar sistemi aldım, kayıtlarımı tutamıyorum" diyor. Gerçekten sigorta enteresandır. 100 yıllık kayıtlar tutmanız lazım her fert için ve bilgisayar kapasitesi yetersiz. Onun için hele hele nüfusun tamamını alan bir sosyal güvenlik sistemini düşünemiyorum. Gerek de yok. O kadar hantal, ağır bir sisteme gerek de yok. Bunun bir tehlikesi daha var. Birleştirme olursa, düşüğü yukarı çıkartmanız gerekir. Yani Bağ-Kur'u, SSK'yı, Emekli Sandığı'nı bir çatı altında toplarsanız; Bağ-Kur'lu, SSK'lı gibi olmak ister, SSK'lı Emekli Sandıklı gibi olmak ister. Aynı çatı altında insanlara farklı standart uygulamak mümkün değildir. Onun için sistem, bırakın yükten kurtulmayı, daha ağır bir yükle karşılaşır. Ne yapacağız şimdi, bunların idaresi konusunda? "Bunları özerkleştireceğiz", diyoruz. Şimdi, bu da çok sıkıca sarıldığımız bir konu. Zaten bunlar özerk. işin

garip yanı bu, fakat özerkliklerini hayata geçirecek şeyi uygulayamıyoruz, bir türlü. Burada size, bakın, sendikalar burada doğrudan taraf olmamasına rağmen örgütledikleri kesim dolayısıyla sistemin içerisine giriyorlar. Sigortalı dolayısıyla sendikalı, sosyal güvenlikte bir taraf değildir, sigortalı bir taraftır, siz de dolaylı olarak giriyorsunuz. Şimdi bu SSK'dan bahsedelim. Siz orada temsil ediliyorsunuz,sayı zaman içinde değişti ama temsil ediliyorsunuz. Şu anda deniliyorki, 7 yönetim kurulu üyesinden 4'ü sendika kökenli. Devletin atadığı kişilerden sendika kökenli olan var. Hatta şöyle diyorlar, "bu yapıdan biz birşey çıkartamazsak, bundan sonra hiç çıkartamayız". Demekki, bu anlamda özerklik pek birşey ifade etmiyor. Burada benim kişisel görüşüm şu; Özerklik evet, bu normal. Bütün dünyada sosyal güvenlik kurumları ilgili tarafların yönetime katılmasıyla şey yapıyor. Devlet sistemin içerisinde olacak ama daha çok denetleyici olacak. Dışına çıkartmayacağız. Şimdi burada zannederim temsilden çok profesyonel yönetime geçmek gerekiyor. Yani Türk-İş'in bir temsilcisinin olması, emeklilerin bir temsilcisinin olması yetmiyor. Neden yetmiyor? Sigortanın bütçesini çıkartıyorlar, 350 trilyon, kapsamında 25 milyon kişi var. O zaman devasa bir organizasyondan bahsediyoruz, biz. Buraya profesyonel yöneticiyi atayarak temsil edilecek. Dolayısıyla tarafların denetleyici gücü arttırılacak, genel kurulun kompozisyonu değiştirilecek. Genel kurul bilançoyu onaylayacak, kabul edecek, reddedecek ama yönetim kurulunda kıdemli bir sendikacımız, bir büyüğümüz değil, bu işi gerçekten bilen bir profesyonel kişi olacak. Yani nasıl bankalar profesyonel yönetici atıyorlarsa, sendikalar da kendi temsilcilerini profesyonel yöneticilerden atayacaklar fakat onu denetleyecekler. ıstedikleri zaman da görevden alma hakları olacak. Bu anlamda bir özerklik yani profesyonel yönetime de imkan veren özerklik, bir çıkış yolu olabilir gibi geliyor bana. Onun dışında, başta bir şey söylemiştik, gerçekten sistemi iyi çalıştırabiliyor muyuz? Hayır. Bir şekilde burada işletmecilere bir iş düşüyor. Bu kurumları reorganize etmemiz lazım. Yani bütün Türkiye'ye yayılmiş olan sigorta kurumlarının binalarını, hastanelerini, elemanlarını daha etkin çalıştıracak bir sistemi kurmamız lazım. Kurumların birleştirilmesine gerek yok. Yalnız şu olmalı, bir Bağ-Kur'lu şunu bilmeli; sigortalıyla aynı parayı ödüyorsa, aynı

sürede aynı miktarda ödüyorsa, aldığı aylık Bar-Kur'da olduğu için farklı olmamalı veya sigortalı aynı parayı ödediği halde, aynı sürede ödediği halde, Emekli Sandığı mensubundan az alıyorsa, bunu izah etmeniz mümkün değil. Aynı yükümlülüğü yerine getirdiği halde, kişi farklı aylık alıyorsa, Bağ-Kur'lu olduğu için cezalandırılıyorsa, SSK'lı olduğu için cezalandırılıyorsa bunu izah etmeniz mümkün değil. Orada norm va standart birliği sağlanması gerekir, diyoruz. Bakın, o konuda Türkiye'de yanıltıcı bilgiler de var. Bağ-Kur'lular burada biraz haksızlık ediyorlar. Bağ-Kur'da 19. basamak SSK'lının alacağınız en yüksek aylığa geliyor. 24. basamaktan aylık alan bir Bağ-Kur'lu henüz olmadı, daha 24'e gelmediler ama SSK'lıdan yüksek aylık alıyor. O bakımdan biraz yanıltıyorlar. Hepsi 6'dan öteye gitmiyorlar. 1 milyon 900 bin sigortalının 1 milyon 200 bini 6. basamakta, 700 bini de 1 ile 6 arasında, orada yığılmış. Çünkü hepsinin kafasında şu var. Bir şekilde SSK'ya geçmek.

Kapsam konusu, bir insan hakkıdır. Herkesi kapsama alacaksınız. Nüfusun %20'si kapsam dışında. Bunu alacaksınız. Çalişanların yarısı kapsam dışında. Türkiye bunu kapsama alacak tedbirleri almak zorunda.

Şimdi kapsamla primi birleştirmek istiyorum, şunun için, bazı aksaklıklar var bu aksaklıkları da izah eden bazı açıklamalarımız var. Şöyle bir çıkış bulmak gerektiğine inanıyorum, primi toplayacaksınız, primi toplayamamanın bana göre bir mazereti olmaması gerekiyor. Şimdi evet doğru. Türkiye'deki işyerleri küçük, dağınık. Türkiye'de insanlar kaçıyor, tamam. Fakat arızayı bir defa meşrulaştırırsanız, doğruyu bulamazsınız. Burada, Türkiye'de devlet veya ilgili kurum primi toplayacak. Bunun başka yolu yok. Toplayamıyorsa, o zaman sistemin adını değiştirin. Gelin demorasiyi değiştirelim, totaliter rejime geçelim, deyince herkes hayır, diyor. Neden? Hep ne diyoruz, evet aksaklıklar var ama bir başka alternatif düşünemiyoruz. Niye burada düşünüyoruz. Niye prim toplanmayınca sistemi değiştirelim diyoruz? Toplayacaksınız. Bunu işletenler var, devletin finansmana katılması. Başta dikkat ederseniz çok soyut gibi gelen bir konudan bahsettim. Dedim ki tarafların anlayişı, bakişı değişmeli. Bugünkü bakiş açısıyla mümkün değil. Biz de diyoruz ki, siz bu konuya bakiş açınızı değiştirmek zorundasınız. Bugün burada

müsait. Devlet diyorki veya devlet burada yanlış değil. O kadar büyük açığınız var ki ben artık dengelerimi kuramıyorum. Biz de diyoruz ki bunun sorumlusu sizsiniz. Eğer bunun olmasını istemiyorsanız, lütfen bu sisteme bakiş açınızı, anlayişınızı değiştirin. Değiştirmezse çıkamayız. Nasıl sigortalı aldığı ile ödediği arasında bir dengenin olması gerektiğini bilecek ise devlette bu anlayişı mutlaka değiştirmek zorunda, değiştirmezse olmaz. Şimdi bu prim ödeme konusunda aslında düşünüldüğü zaman yalnızca oranları yükseltmek yetmiyor. Türkiye'de zannetmiyoruz ki işverenlerden herhangi birinin devletle işi olmasın. Ne olabilir? Yurtdişı, ihale gibi. Nasıl vergi vermeyenin yurtdişına çıkmasını yasaklıyorsa prim ödemeyene de devlette ihale mi vermezsin, teşvik mi vermezsin, kredi mi vermezsin. Özerkte olsa primi kaynaktan tahsil etmek demek, devlet gücünün burada kullanılması demek, bir kuruluşta insanlardan zorla alabiliyor musunuz? Sizde sendika aidatını öyle alıyorsunuz. Yani yasayla, devlet bu gücü kullanıyor. Ama doğrudan kendi kullanıyor ama SSK'ya kullandırıyor. Sistemin bu şekilde içinde.

ILO raporunda da bugünden yarına çalışanların tamamı sigorta kapsamına alınacak diye birşey yok. 2010-2020 yılında ancak %70'e ulaşılabileceğini söylüyorlar. Onlar da bu konuda çok iyimser değil. Kolay da değil. Türkiye'de 700 bin civarında işyeri var, 1000'den fazla sigortalı çalıştıranların sayısı 200 civarında. Bu işyerinde sendika yoksa sigorta da yok. Burada işverene onu kaçırtmayan tedbirler alacaksınız. Yalnız sigortalıda şunu bilecek, bu şekilde sistemin dışında kalırsa ileride kendisine bir af çıkmayacak. Nasılsa devlet ona bir çözüm yolu bulacak diye düşünmeyecek. Siyasi iktidarlar da taraflara ileride nasıl olsa bir yasayla düzenlerim rahatlığını vermeyecek. Bunun bir maliyeti olacak. Bu sistemden mağdur olanlar olacak. Tamamını batırmak yerine, o mağduriyete göz yummamak lazım.

Özel sektörün prim ödememesini insan bir nebze anlıyor. Devlete geldiğimiz zaman biz de zorlanıyoruz. Yani bir belediye başkanı nasıl ödemekten kaçınır. Kamu işvereni atamayla gelmiş olan bir kişi, nasıl kaçınır. O da tek başına karar vermiyor. Onun da bu kararı almasına imkan veren birşey var. Buradan bir noktaya daha değinmek lazım. Hep

içe yönelik problemlerden bahsettik. Çözüm konusunda bizleri de aciz bırakan, tereddüte sokan bazı gelişmeler var. Sistemin sağlıklı işlemesi için taraflara yükleniyoruz. Bu ILO raporunda da, prim oranları yüksek, bizde bunu yükseltemeyiz, fakat primin tavanı düşmüş, dolayısıyla ödenen prim düşük bizde. Şu anda diyoruz ki, aylıkların yükseltilmesinin bir yolu da prime esas olan kazançları yükseltmek. Eylül'de tavan asgari ücretten daha düşük hale gelmiş. Bunu kurtarmak lazım. Bir şekilde hesap sistemini değiştirecek bir bağ bulmak lazım. Mesela aylık için önerdikleri, çalıştıklarınız yıl ile aylık bağlama oranları arasında bir bağlantı olması lazım. %1 ile 1,5 arasında değişen oranlar var. 30 yıl çalışmışsanız %45 gibi. Devlet, sosyal güvenliğin finansmanına katılırsa herkes için katılır. Bağ-Kur için katılır. Emekli Sandığı içinde, SSK içinde katılır. Devletin sosyal güvenliğe katılması kolay değildir. Çünkü adalet unsuruna en fazla önem verdiğimiz husus devletin finansmana katıldığı yerdir. Eğer Türkiye'de devlet sosyal güvenliğin finansmanına katılacaksa hiç kapsamda olmayanlarla başlayacak. Yalnız devlet nasıl katılmalı. 90 yılında Türkiye'ye devletin katkısı 0.6, 95'te %5. 4 yılda mantıkla izah edilemeyecek bir artiş var. Bu sağlıklı değil. Bugünkü sistemde sağlıklı değil. Yani şu açıkları kapatma şeklinde katılması da sağlıklı değil. Bakın acaba emekliler şu anda aldıkları aylıkların yarısının devlet tarafından ödendiğini biliyorlar mı? Bilmiyorlar. O da şikayetçi sistemden, devlet sistemin finansmanına katılacaksa prim ödeyerek katılacak. Bu bir. Neden prim ödeyerek katılacak? Bir defa katıldığı miktar belli olacak. Öyle biri gelip ben açıkları kapatıyorum, diğeri kapatmıyorum 'diyemeyecek. Çünkü primde belirlilik vardır. ıkincisi teşvik edici olacak, yani devlet ödediği için insanlar prim ödeme eğilimini arttıracaklar, bakın orada tam somut olarak şekillenmiş değil ama Bağ-Kur için şunu öneriyorum. Bağ-Kur sigortalısı kendi primini ödemediği zaman devletin kendi adına ödeyeceği primden de mahrum olmalı. Böyle bir şey düşünelim. SSK için prim işverenin yükümlülüğü üzerinde. işveren prim ödemediği zaman devletin ödeyeceği kısımdan sigortalının mahrum olacağı veya devletin primini de ödeme yükümlülüğü olacağını bilmeli. Zaten şu andaki sistemin üzerine bir ilave diye düşünüyorum ben devleti. Açık kapayarak değil. Sistemin içine girerek toplam yükü azaltacak ama sigortalı ve işveren de bilecek ki,

kendi paylarını düzenli olarak ödedikleri zaman devletin hakkından faydalanacaklar, öbür türlü açıkları kapatmayı veya devletin sistemin finansmanına katılmasını siyasi iktidarlara bırakırsanız, bir siyasi iktidar bunu yükümlülük hisseder, öder. Bir başka siyasi iktidar ödemez, ödemezse ne olur, aylıklar düşer. Ödemezse ne olur? Sağlık hizmetlerinde aksama olur. Onun için ne yapmak lazım? Devleti, ödeyebileceği bir prim yüküyle sisteme dahil etmek lazım. Yoksa yasada olduğu gibi "açık olunca onu kapar" gibi mutlak bir ifadeyle bırakmamak lazım. Aylıklar konusunda genel kural şu; hiç kimse yaşadığı toplumda bir başkasına muhtaç olmayacak. Bugün kimse SSK'nın aylığına bu anlamda aylık diyemez. Bağ-Kur'un aylığına da aylık diyemez. Bakın kriteri oraya koyduğunuz zaman, o da işlemiyor. Yani bu kriterler biraz önce söylediğim açıdan sigortalıya yükümlülükler getiriyor ama aylık kısmında diyor ki, "senin aldığın aylık da aylık değil". Bu raporda da aynı şey söyleniyor. "Bu aylıkla insanların geçinebilmesi mümkün değil". O zaman bu aylığı verecek hesap kitabı da ortaya koyacaksınız. Şimdi sistemi işleteceksiniz. Aldığınız prim, aldığınız süre ile ödediğiniz süre arasında bir ilişki olacak, yapılan hesaplamalara göre deniyor ki, Bağ-Kur'lu ödediğini 8 senede geri alıyor. Sigorta için muhtelif. Kemal bey geçenlerde, "2 yılda geri alıyorlar"dedi. O da bana abartılmış gibi geliyor ama bir şekilde, şu bir gerçek ki ödediğiniz ile aldığınız arasındaki bağlantı kopmuş. Şöyle örnek verelim: 14 yılda 5000 günü tamamlıyorsunuz. Bekleyin ondan sonra 30 yıl aylık alma imkanınız var. Mümkün değil bu sistemi işletemezsiniz. O zaman prim, prime esas kazanç ile aylık alma hakkı arasında bir ilişki kuracaksınız. işte orada yaşa geliyoruz. Şimdi bu yaş konusunda temel kriter şu; kim tehlikeye uğrarsa, ona bu aylığı vereceksiniz, hastalanmışsa tedavi edeceksiniz; işkazasına uğramışsa tedavi edeceksiniz; yaşlanmışsa yaşlılık aylığı vereceksiniz. İş geliyor yaşlılığın tespitine. O da ortalama hayat ümidiyle ilgili. O da bir başka alanda çalışan bilimadamlarının ortaya koyacağı birşey ama 38 olmadığı bir gerçek. 43 olmadığı da bir gerçek. Yaşı sistemin içerisinde oturtmamız lazım. Bakın yaşı sistemin bir parçası haline getirdikten sonra prim ödeme gün sayısının, tasarrufta olduğu gibi, yükseltilmesine karşıyım. Şunun için karşıyım, Türkiye'de istihdam güvencesi yok. Dolayısıyla insanları

9000 gün prim ödemeye mahkum ettiğiniz zaman öldürürsünüz. işte mezarda emeklilik o zaman olur. Yaşı koyduktan sonra süreye bağlı aylık da olabilir, prim ödeme gün sayısına bağlı olabilir, ama 9000 gün diye bir şart getirirseniz, gerçekten o zaman haklı olursunuz. 1986'daki tasarı bence çok olumlu bir tasarı idi. Onu, o şartları bugün tekrar getirmek lazım, yalnız denilen şu; o kadar zamanımız yok. ısterseniz şöyle tamamlayayım ben, hepsi bu kadar değil. Bu problemler birgünde ortaya çıkmadı. Kimse bugünden yarına alacağımız tedbirle problemlerin çözüleceğini beklemesin, nasıl 30 yılda bunlar ortaya çıkmişsa en az 15-20 yıl biz bu problemlerle içiçe yaşayacağız. Yeterki bugünden doğru kararları alalım. ıkincisi de şu; sosyal güvenlik bir hesap işidir, ama bu hesabı insanlar da yapar. Emekliliğine bir yıl kalmış insan, ama 40 yaşında, ama 38 yaşında, farketmez, bir şekilde bir hesap yapmiştır. Kimsenin bu hesabı bugünden yarına değiştirmeye de hakkı yoktur. Onun için yumuşak geçiş. Bu beş yıl mı olur? On yıl mı olur? O da bir hesap kitap meselesi. Bir şekilde sistemi rayına oturtacak tedbiri alacaksınız. Yaş gündeme gelecek bakın hiç yaş telaffuz etmiyorum. 50-55 gibi bir rakam sözkonusu değil. Onu tespit etmek benim işim değil. Sigortacılar hesap kitap yapacak, bir de bu ülkede bununla ilgilenen yetkili makamlar var. Onlar, işte ortalama ömrümüz neyse insan ne kadar çalışabilecek, ne kadar çalışamayacaksa ortaya koysunlar, yaşını onlar hesaplasınlar. Benim söyleyebileceğim yaşın mutlaka olması gerektiği. Bunun da yumuşak bir geçişle olması gerektiği. Varsın bizim sıkıntımız devam etsin, ama bugünden yarına keskin bir bıçak gibi problemi çözeceğim diye yeni yaralar açmanın, kan akıtmanın da bir alemi yoktur. Evet, isterseniz bunu burada noktalayayım.

DEĞİŞEN TÜRKİYE'DE İŞÇİ HAREKETİNİN YENİ GÜNDEMİ

Doç. Dr. Erdinç Yazıcı
Gazi Üniversitesi, İkt. İd. Bil. Fak.

I. MODERN BİR KURUM OLARAK SENDİKA VE YENİ GELİŞMELERİN SENDİKAL KÜLTÜRE GETİRDİĞİ YENİ BOYUTLAR

A. Süreç İçerisinde Sendikal Kültürde Dönüşüm

Şurası unutulmamalı ki, modern bir hak paylaşma aracı olarak "sendika", sanayi devriminin ürettiği işçi sınıfının, yine devriminin ürünü olan sermaye sınıfı karşısında mücadele örgütü olarak ortaya çıkmış ve dünden bugüne zamanla sanayi toplumunun vazgeçilemez bir sivil toplum örgütü haline gelmiştir. Sendika bütünüyle modern bir zîhni donanımın ürünü olarak, sanayi toplumu ilişkileri setinin en belirleyici faktörlerinden birisi olarak güçlenmiştir, gelişmiştir.

Bugün Batı Avrupa demokrasilerinde artık sendikasız bir yapının düşünülebilmesi imkansızdır. Sendika, sivil/demokratik toplum düzeninin sürekliliği bakımından zorunlu bir gerekliliktir.

Süreç içerisinde, modern sanayi toplumunu inşaa eden temel dinamiklere şöyle bir bakıldığında üç temel dinamiğin öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki; batı düşüncesinde aydınlanma felsefesi ile başlayan seküler/rasyonel devrim ve bu devrimin yarattığı/uçları Hristiyan reformuna (protestanlığa) kadar giden yeni bir iktisat anlayışı, dünyayı anlamlandırma yaklaşımıdır. İkincisi ise; ileri bilim, teknoloji ve sermaye birikimi üzerine inşaa edilen endüstriyel düzendir. Üçüncü dinamik ise belki de bu dönüşüm en önemli unsurunu oluşturan modern sanayi toplumunun insan tipi ya da bir başka deyişle "birey"idir.

Yine Batı'da demokratik kurumlaşmanın oluşum süreci de, işçi hareketinin gelişip güçlenme süreçlerine paralel bir seyir takip etmiştir.

İşçi hareketi, güçlenerek ve birleşerek verdiği mücadele ile adil bir paylaşım hukukunun gelişebilmesine katkı sağlamıştır. Tarihi gelişme, zayıf işçi hareketinden, güçlenen işçi hareketine doğru bir gelişme takip ettiği için sanayi toplumunun hukuku, bir bakıma sürekli emeğin sermaye karşısında mesafe aldığı ve korunduğu bir hukuk olarak gelişmiştir. Yukarıda ifade edildiği gibi bu mesafe alış, aynı zamanda demokratik yapılanmanın da mesafe alışı anlamına gelmektedir. Yukarıda gelişmelerin sağlanmasında işçi hareketinin örgütlü güçleri, sendikalar ve işçi partilerinin büyük roller üstlendiklerini burada ayrıca ifade etmek gerekmektedir.

Bu noktada, gerçek anlamda bağımsız sendikacılığın yalnızca demokratik toplumda kurumsallaşmasını gerçekleştirebildiğini, büyüyerek serpilebildiğini de ifade etmek gerekiyor. Bir anlamda insan için oksijen ne ise, sendika ve işçi sınıfı için demokrasi de o anlama gelmektedir. Ayrıca gözden uzak tutulmaması gereken bir boyut, sendikal mücadelenin sanayi toplumunun kültürel, sosyal ve siyasal yapısına yaptığı katkılardır. Yine bu da, demokratik bir sürecin/ katılımın varlığı ile mümkün olmuş bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır.

Modern dönemde işçi hareketinin dönüşüm seyri, endüstri toplumunun dönüşüm seyri ile paralel özellikler taşıyan gelişmeleri ifade etmektedir. Endüstri toplumları içerisinde sağlıklı gelişme imkanları bulabilen sendikacılık ve işçi hareketi, totaliter toplumlarda yeteri kadar gelişememiş, sözkonusu toplumlarda bir anlamda sendikalar çalışan kitleler üzerinde iktidarların bir manüplasyon aygıtı haline dönüştürülmüşlerdir. Bu boyutuyla ortaya çıkan sendikacılık anlayışını gerçek anlamda bir sendikacılık anlayışı saymak mümkünsüzdür.

Yine işçi hareketinde endüstriyel gelişme boyunca ortaya çıkan bir eğilim de sendikal kültürde klasik anlayıştan bugünkü çağdaş sendikacılık anlayışına doğru bir gelişmenin yaşanmış olmasıdır. Yaşanan sözkonusu gelişmeler, sendikaların temel niteliklerinde ve fonksiyonlarında bazı önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Tabii bu gelişmeleri, işçiliğin niteliğinde ortaya çıkan çok önemli gelişmeler de etkilemiştir.

Son değişim olgusunun sanayi toplumunun kurumsal yapısında çok köklü yapı değişikliklerine neden olduğu, yeni teknolojik devrime dayalı olarak endüstriyel ilişkiler sisteminde, sistemin iki tarafını oluşturan "işçilik" ve "işverenlik" olgularında köklü bir değişimin yaşandığı izlenmektedir. Bu gelişmeler işçileri de işverenleri de bir yol ayrımına taşımış görünmektedir. Bugün gelinen noktada işçi hareketi ya değişime karşı bütün gücüyle direnme ya da değişimi anlayarak ve yeniden yapılanarak daha güçlü bir şekilde yola devam etmek durumundadır. Zamana karşı kazanmak ve ayakta kalabilmenin yolu tabii ki yeniden yapılanabilmekten, kendisini sürekli yenileme kabiliyetine sahip bir kurumsal yapıdan geçmektedir. İşçilerin ya da işçi hareketinin zamana karşı kazanabilmesi, sözkonusu bu dönüşümün iyi anlaşılabilmesine ve başarılı bir şekilde yeniden yapılanabilmesine bağlıdır.

B. Teknolojik Devrim ve Emeğin Yapısında Köklü Değişme

Sanayi çağı, emek kavramının bugünkü algılanışı üzerinde her ne kadar derin tesirler yarattı ise, bugünkü yeni teknolojik devrim de kuşkusuz sözkonusu etkiden daha önemli ve derin tesirler yaratmaktadır.

Bugün, bütün hikayesi ikiyüzyılı aşkın bir süreyi içerisine alan modern sanayi çağının kapanışına şahit olunmakta, çağsal bir dönüşümle karşı karşıya bulunduğumuz bütün belirtileri ile ortaya çıkmaktadır. Teknolojik devrim, bu yeni çağsal dönüşümün en önemli faktörlerinden birisini oluşturmaktadır. Bu gelişmeler kuşkusuz ikiyüzyıl içerisinde yapılanmış modern sanayi toplumunun yapısında, kurumsal niteliklerinde ve çalışma ilişkileri kültüründe çok köklü yapı değişikliklerine sebep olacaktır.

Kuşkusuz yeni teknolojik devrimin ortaya çıkardığı ilk önemli gelişme, üretim düzeninin yapısında ortaya çıkmaya başlamış, devasa endüstriler daha yüksek teknolojilerin kullanıldığı daha mikro üretim düzenlerine yerlerini bırakmaya başlamışlardır. Bilgisayar teknolojisinde ortaya çıkan gelişmeler klasik üretim yapılarını tersyüz etmiştir. Yukarıdaki gelişme, bir boyutuyla üretim düzeninde emek üzerinde çok ciddi değişiklikler yapmaya başlamıştır. Üretim düzeninde daha yüksek ve yoğun teknolojilerin kullanılmasıyla bir tür teknolojik işsizlik ortaya çık-

maya başlamıştır. Ayrıca yeni teknolojileri ile donanmış ekipmanları kullanacak işgücü, klasik işçilik kültüründen gelen işgücünden çok farklı bir işgücü olarak ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Yine iyi bilinmelidir ki "sendika" kavramı üzerine başlayan gelecek tartışmalarının temeli, bir önceki parafrafta ifade edilen işgücünün niteliğinde değişmeler üzerine oturmaktadır.

II. TÜRKİYE'DE BİR DEĞİŞME DİNAMİĞİ OLARAK İŞÇİ HAREKETİ

Esasında, teknolojik devrim ile batıda iki önemli gelişme yaşanmıştır. Bunların ilki, malın kitlesel üretiminin başlaması ile ortaya çıkmaya başlayan yeni bir iktisadi düzen; ikincisi ise, bu üretim düzeninin/iktisadi yapılanmasının ürettiği işçi sınıfı gibi, sermaye sınıfı gibi yeni toplumsal yapıların ortaya çıkmasıdır.

Tarihsel olarak işçi hareketini iyi kavrayabilmek ortaya çıktığı toplumsal dinamikleri iyi anlayabilmekten geçer. Batı'da sermaye birikimi, teknolojik devrim ve dinamiklerin ürettiği sanayi toplumu yapılanmasının belki de en önemli unsurudur işçi sınıfı. Yine tesbit etmek gerekir ki, içinde doğduğu tarihsel/toplumsal değerlerin, zihnî dönüşümlerin, sosyal çalkantıların izlerini taşır. Buna karşılık bizde işçi hareketinin macerası, geç sanayileşmenin ve modernleşmenin yarattığı toplumsal/ekonomik ve siyasi gelişmelerin tesirinde batıdan çok farklı özellikler gösterir. Bu boyutuyla bizde işçi sınıfının yapılanma süreci, özgün/incelenmeye değer bir yapılanma sürecidir.

Çok uzun bir tarihsel macera yaşamış, çok önemli bir modernleşme tecrübesi geçirmiş ve bugün köklü bir yeniden yapılanma ve dönüşüm sorunlarıyla karşı karşıya bulunan toplumumuzda, sözkonusu yapılanma ve dönüşümü sağlıklı gerçekleştirebilmek bakımından, bu dönüşümün öznesi durumunda olan toplumsal faktörleri iyi tanıyabilmek gerekmektedir.

Yıllarca, gelişme ve ilerleme bakımından önemli bir zaman kaybetmiş ve enerji israf etmiş ülkemizde, bu kampların çok önemli bir nedeni, toplumu yönlendirme ve yapılandırma hazır batılı reçetelere bir

kesin kurtarıcı formül cehdiyle sarılmış olmamızdır. Oysa sosyolojik olarak bilmekteyiz ki, "her toplumsal tecrübe öncelikle içinde doğduğu toplum için anlamlıdır ve içinde şekillendiği toplum için yol gösterici derslerle doludur. Bugün Türkiye'de bilim adamlarına düşen yukarıdaki tesbitten kalkarak Türk toplumunun temel yapısını bilimsel olarak gözler önüne sermek ve ondan ihtiyaç duyduğu dersleri toplum adına çıkarmaktır.

Kuşkusuz yukarıdaki ihtiyaca cevap vermek için attığımız ilk adımla Türk toplumu çok dinamik boyutları ile ortaya çıkar. Daha önceki tesbitlerde kısmen değinildiği gibi, modern anlamda "işçilik" statüsü, sanayi devrimi ile ortaya çıkmış modern endüstriyel düzenin bir ürünüdür. Batı'da ve Türkiye'de süratli işçileşme süreci, özellikle işgücünün coğrafi planda yer değişikliği ortaya çıkarak köyden/kırdan sanayi kentlerine doğru göçün süratlenmesiyle belirginlik kazanır.

Batı'da olduğu gibi, ülkemizde de, kapalı kırsal ekonomik yapıdan, süratle açık kitlesel üretimin gerçekleştiği ekonomilere doğru süratli dönüşümün güzergahı, aynı zamanda bir kısım insan kaynağının süratle işçileşmesinin güzergahıdır.

Sanayileşen her toplumda insanların, işçileşerek toplumsal sistem içerisindeki rol ve statülerinin farklılaşması yeni bir insan ilişkileri sistemini; yeni bir üretim biçimini, yeni bir yaşama biçimini, yeni tüketim eğilimlerini, yeni aile ilişkilerini vs. ortaya çıkarır. Bu süreç, aynı zamanda modern sanayi kentiyle bir bütünleşme sürecidir.

Emeğin ya da işçiliğin toplumda ağırlıklı bir olgu haline gelişi ya da işçi sınıfının ortaya çıkışı, büyük çapta yaşamın toplumsal/ekonomik ve teknolojik bir değişimin somut sonucudur. Bu süreçte, işçi sınıfı ve sanayi toplumu birbirini besleyen iki olgu olarak güçlenir ve gelişir. İşçi sınıfı güçlenmeden sanayi toplumunun oluşabilmesi mümkünsüzdür. İşçiler sanayi toplumunda bir üretim unsuru olduğu kadar çok kuvvetli bir tüketim unsurudurlar da. Kırsal siyasal birikimden yoksun, yeterli eğitim alamamış toplum unsurları işçileşme süreçlerinde bu yeteneklerini geliştirerek sanayi toplumunun haklara ve sorumluluklara sahip bireyleri haline gelirler. Bu gelişme, demokratik sürecin güçlenmesi ve sağlıklı

işleyebilmesi bakımından çok önemlidir. Tüm bu noktada örgütlü işçi sınıfının sanayi toplumunda yerine getirdiği siyasal rol ve demokrasiye oluşturduğu geniş toplumsal temel ortaya çıkar.

Dikkatle incelendiğinde görüleceği gibi ülkemizde, 1950'li yıllarda başlayanköyden şehre göç ve göçü karşılayacak sanayileşmenin yaratılmamış olması, göçle kentlere gelen nüfusun sağlıklı işçileşememesi sorununu doğurmuştur. Bu anlamda kentlerin süratle "büyük göçler" haline dönüştüğü sözkonusu süreçte, köylülükle kentlilik arasına sıkışıp kalmış çok geniş insan kalabalıkları yaşadıkları işsizlik olgusu ile, sağlıklı işçileşme sürecinde olan sınırlı işgücü üzerinde de, işgücünün ucuzlaması gibi olumsuz etkiler yaratmışlardır. Ülkemizde "gecekondu kültürü" olarak da ifadelendirilen sözkonusu olgunun sağlıklı, sivil toplum yapılanmasının önünde bir tehdit oluşturduğunu burada ifade etmek gerekmektedir.

Türkiye bugün ekonomik gelişme çizgisi bakımından batıdan çok farklı bir süreç içerisinden gelen bir ülke olarak yukarıda bahsedilen çağsal dönüşümün ürettiği/ortaya çıkardığı yapısal dönüşümü anlamaya ve o yönde dönüşmeye gayret göstermek zorundadır. Küreselleşme, piyasa ekonomisi, rekabet v.s. kavramlarının ürettiği yeni bir yapı yönünde dönüşerek 21. yüzyıla güçlü bir şekilde hazırlanmak gayreti içerisinde bulunmak durumundadır. Türkiye çok önemli yapısal sorunlarına ve değişimde zorlanmasına rağmen büyük dönüşümü başararak yeni çağın önemli güçlerinden birisi olma idealini güçlendirerek parlak bir geleceğe yürüme gücüne ve dinamizmine bugün sahiptir.

Cumhuriyet'in kuruluşundaki tarım toplumundan, bugün Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ne gitmiş Türkiye'de sanayileşme ve kentleşme süreçleri boyunca gücünü/milli ekonomiye katkısını sürekli artırarak gelişen Türk işçisinin bu neticede çok büyük bir payının olduğu tartışmasız bir gerçektir.

A. Bir değişim Dinamiği Olmak Bakımından Bugünkü Durum ve Yeniden Yapılanma İhtiyacı

Toplumda, birarada yaşamanın ürettiği sorunlara çok pesimist bak-

manın rasyonel bir yaklaşım olmadığına inanmakla, pozitif bir tercih yapıldığına inandığımızda, çözümler için gerekli yaklaşımlara da kapıları açmış oluruz. Bu bağlamda işçi hareketinin, bugün karşı karşıya kaldığı sorunları aşabilmesi için ön şart, kuşkusuz sorunları öncelikle iyi anlayabilmesi ve çözebilecek ya da çözüm mekanizmalarını harekete geçirebilecek gücü kendinde bulabilmesidir.

Pek çok sorunun yanında farketmek gerekir ki, bugün işçi hareketinin karşı karşıya kaldığı sorunları aşabilme konusundaki sıkıntıları, halen bir teklif hareketi olamama, bir tepki hareketi olma özelliğini korumasında gizlidir. Taşeronlaşma, özelliştirme vs. pekçok konuda işçi hareketi istemezükçü tarihsel çizgisini devam ettirmekte, işverenlerin, devletin, kamuoyunun önüne alternatif tekliflerle gelememektedir. Köklü bir zihni yenilenme ihtiyacıyla karşı karşıya bulunan işçi hareketinin bu tavrı kendi içerisinde de köklü bir yenilenmenin önünde engel durumdadır. en azından bazı istisnalar dışında bu böyledir.

Yukarıdaki sorunları aşabilmede politikalar, tezler, teklifler üretebilecek kurumsallaşmış bir sendikacılığa bugün büyük bir ihtiyaç olduğu ortadadır. Kurumsallaşma, aynı zamanda olayların arkasından giden değil, olayların ve gelişmelerin önünde bulunan bir işçi hareketini kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır.

Artık anlaşılmalıdır ki; yeni dönemde demokratik **toplum/ demokratik sendikacılık** işçi hareketinin en temel talebi, **"daha çok üretmek / daha adil paylaşmak"** en temel teklifi olmak durumundadır. Sivil ve demokratik özellikler gösteren bir hoşgörü toplumu herkes için ihtiyaç, işçi hareketi açısından ise hayatidir.

İşçi hareketi bir teklif hareketi olarak, işverenlere ve siyasilere de "piyasa ekonomisi"nin bir talan ekonomisi, bir başıboşluk ekonomisi olmadığını öğretmek durumundadır. Kendisi de devletçi karakteri ağır basan bir ekonomide doğmuş ve soğuk savaş şartlarında yapılanmış bir hareket olarak piyasa ekonomisi kültürünü özümseyebildiği sürece ayakta kalabilecektir.

Yeni dönemde ortaya çıkan tecrübeler ışığında, işçi hareketi açısından vazgeçilmez bir ihtiyaç ve yeniden yapılanma gereği de, siyaset/

sendika ilişkileri bakımından ortaya çıkmıştır. Sendikacılık bizatihi siyasi bir harekettir ve toplumsal üretimden adil pay talebi esasında varoluşunu ortaya koymak durumundadır. Bu yapılamadığı sürece "sendika" anlamlı bir kurumsallaşma olmaktan çıkmak durumundadır. Yukarıda sözü edilen talebin realize edilebileceği ilişki bağlamları da çoğu zaman siyasidir. Bu bakımdan işçi hareketi Türk siyasetine ağırlığını koyabilme kanallarını kendisine açma uğraşı içinde olmalıdır. Bir toplumsal kesim olarak, belki aileleriyle birlikte onmilyonun üzerinde rakamlarla ifade edebileceğimiz işçilerin meclisteki temsilcisi ya üç ya da beştir. Şu iyice bilinmelidir ki, işçi hareketine verilen sözlerin realize olabilmesi, büyük çapta işçi hareketinin meclisteki ve siyasi partilerdeki temsil kabiliyetine bağlıdır. Kuşkusuz sendikalar güçlü bir politik baskı grubu olabildikleri sürece gerçek anlamda bir sivil toplum örgütlenmesi haline gelebileceklerdir.

Türk işçi hareketi, sendika/siyasi parti ilişkisini de gözden geçirmek durumundadır. Demokratik toplumlarda, sendikaların siyasi partiler içerisinde lobileri varken ve akışkanlık sendikadan siyasi partilere doğru iken, bizde vesayet demokrasisinin bir sonucu olarak ilişki biçimi siyasi partilerden sendikalara doğru olmuştur. Bu durum işçi hareketinin sivil ve demokratik karakterini yaralayan bir olgu olarak varolagelmiştir. İşçi kitleleri önce işçi; sonra sağcı, solcu liberal, muhafazakâr ya da sosyalist olmayı öğrenmelidirler. İşçi hareketi bu zihni değişimi gerçekleştirmek durumundadır. Demokrasinin gereği, sendika ve konfederasyonlarda siyasi partilerin değil, siyasi partilerde konfederasyon ya da sendikaların lobilerinin bulunmasıdır. Bu yapıyı ortaya çıkaracak zeminin oluşabilmesi için bugün sendikalara büyük görevler düşmektedir. Türkiye bu yönde yapılanabilmenin en uygun konjonktürünü yaşamaktadır. Bu da işçi hareketi bakımından büyük bir şans olarak değerlendirebilir.

Bir başka bağlamda işçi hareketini bekleyen önemli bir dönüşüm de, **ücret sendikacılığı**ndan **popüler hizmet sendikacılığı**na doğru yaşanmakta olan hızlı dünüşümdür. Kurumlaşmış, üyelerine hizmeti sendikal mücadelenin gereği sayan, piyasa ekonomisinin getireceği riskleri,

kendi içinde oluşturduğu fonlarla hafifleten ya da ortadan kaldıran yeni bir sendikacılık anlayışı önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de işçi hareketinin, bugünden ikibin yılına önündeki en ciddi gündem maddelerinden birisi de -belki de en önemlisi- sistem yozlaşmasıdır. Toplumda yaşanan pek çok sorunun kaynağını oluşturan bu sorun, sağlıklı bir işçi hareketinin varlığının da önündeki en ciddi engel durumundadır. Türk işçi hareketi, genel anlamda siyasal yozlaşma/sistem yozlaşması sorunu karşısında suskun kalarak ya da sorunun varlığını görmemezlikten gelerek zimni olarak bu yozlaşma yapının bir parçası olduğu görüntüsünü vermektedir. Kuşkusuz bu tablo işçilerin haketmediği bir tablodur ve işçiler sözkonusu yozlaşmada belki de en az katkısı olan toplum kesimlerinden birisini oluşturmaktadır.

Şurası unutulmamalıdır ki; işçi hareketi yeni Türkiye'nin doğuşunu tıkayan değil, O'na projeleri ile, alternatif politikaları ile, adaletli katkılar yapan bir güç olmak durumundadır. Yine işçi hareketi, yeni büyük, demokratik bir Türkiye'nin ortaya çıkışına kendi bağlamında da güçlenerek, yenileşerek, bütünleşerek omuz verebilir, güçlü katkılar yapabilir.

B. Yeni Gündem ve Yeni Sorunlar: Çevreden Özelleştirmeye...

Bugün çağsal bir değişimin yaşandığı dünyada, özellikle batıda, modern sanayi toplumu yerini yeni bir topluma bırakırken, entellektüellerin en önemli günden maddesini, yeni dönemde "... vicdanımızda yeteri kadar meşrutiyeti sağlanamamış modern yaşama biçimi yerine daha adil ve daha özgür bir yaşama biçimini nasıl oluşturacağız?" sorusu oluşturmaktadır. Kuşkusuz bu soru bir boyutu ile de insanlığın tarih boyunca bitmeyen arayışını ifade etmektedir.

İşçi haraketi bakımından da, uluslararası alanda temel gündem maddelerinden birisini, yine yukarıdaki gündemin bir uzantısı olarak daha adil ve daha özgür bir toplum ideali oluşturmaktadır. Diğer gündem maddeleri, bir türde bu ana gündemin türevi gündem maddeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk işçi hareketinin bugünkü gündemi ise daha çok, demokratikleşmeden özeleştirmeye; çevreden sendikal demokrasiye ya-

şanan sarsıcı değişimin ortaya çıkardığı bir tabii netice olarak somutlaşmaktadır. Zor bir dönemin içerisinden geçmekte olan Türk işçi hareketinin bugünkü gündemi, işçi hareketi bakımından çözülmesi zor sorunlarla yüklübir gündem gibi görünüyor olsa bile, kendisi için yeni bir ufkun da altını çizmektedir.

Çevre

Son yıllarda dünyada, işçi hareketinin de gündemine oturan çevre sorununun, yavaş yavaş Türk işçi hareketinin de gündemine girdiği görülmektedir.

Esasen "çevre sorunu" üzerine yapılan pek çok çalışmada, bu sorunun, insanlık tarihi kadar eski bir sorun olduğu iddia edilir. ancak bilinmelidir ki; çevre sorunu daha çok bir örnek modern endüstriyel düzenin ürettiği ve çok yoğun olarak sanayileşme süreçleri boyunca hissedilmeye başlanılan bir olgudur. Bu olgu aslında, insanın zihni düzeyde yaşadığı kirlenmeden başlayarak bu durumun bir fonksiyonu olarak ortaya çıkan, endüstriyel atıklara kadar uzanan çok kompleks bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çevre sorununun, özellikle modern dönemin ikinci yarısından itibaren önemli bir sorun olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun sebebi ise, çevre sorununu oluşturan kirlenmenin, tabiat tarafından ortadan kaldırılamayacak bir tehdit haline dönüşmüş olmasıdır. Bu anlamda çevre sorunu, tabiatın kendisine dönüştüremediği endüstriyel çıktıların bir sonucu olarak hayat bulmaktadır.

Makro bir çerçevede ifade etmek gerekirse, sanayi medeniyetinin ortaya çıkardığı birtakım sonuçların, yeryüzünde varolan ekolojik dengenin bozulmasına ya da kendini yeniden üretememesine neden oluşu, çevre sorununun kaynağını oluşturmaktadır denilebilir. Endüstriyel üretim süreci ve buna bağlı dayalı olarak ortaya çıkan tüketim olgusu, aslında çevre sorununu katlayarak gittikçe daha hayali bir sorun haline getirmiştir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, çevre sorunu ile endüstriyel büyüme arasında olumsuz bir ilişkinin varlığı hemen dikkat çekmektedir.

Endüstri çağının başlangıcından itibaren, bazı çevre sorunları his-

sedilmesine rağmen, çevre sorununun uluslararası bir sorun olarak algılanabilmesi ve uluslararası bir örgütlenmenin gerçekleşebilmesi için, endüstri çağının sonuna gelinmiş olması gerekecekti. Bu boyutuyla çevre sorunu üzerine yoğunlaşan çevre hareketleri, çevre sorununu önemli bir sorun olarak dünya gündemine sokarken, aynı zamanda modern sanayi medeniyetiyle de bir hesaplaşmaya girdiler. Bu hesaplaşmanın halen sürdüğü de bilinmektedir.

İşçiler bir anlamda, endüstrinin ortaya çıkardığı çevresel sorunların ilk elde muhatabı durumundadırlar. İşyerlerinin çok yoğun çevre sorunları üreten yapılarının ilk etkilerini işçilerde görmek, onların ödedikleri bazan ağır faturalarda izleyebilmek mümkündür.

Batıda çevre sorunlarının yükselişi ile, kamuoyu duyarlılığının yükselişi ve sendikal duyarlılığın yükselişine bakıldığında bir paralellik görülmektedir. Bunun önemli sebeplerinden birisi, kuşkusuz bir baskı grubu olarak sendikaların, işçilerin yaşama standartlarında yükselmeyi gerçekleştirmek gibi bir sorumlulukla karşı karşıya bulunmaları, buna karşılık olarak çevre sorununun, bu konforun elde edilmesi önünde büyük bir engel olarak ortaya çıkmasıdır.

Uzun dönemde, işçi hareketinin çevre sorunlarına çok sıcak bakmadığı düşünülmüş ve bunun sebebi olarakta çevre hareketi, işçinin içinde yeraldığı üretim platformuna karşı bir saldığı olarak alğılanmıştır. Oysa zamanla anlaşılmıştır ki, çevre hareket olmaktan çok, endüstrinin insanileştirilebilmesi ve ekolojik dengenin korunarak **"sürdürülebilir bir kalkınma"**nın başarılabilmesi tercihleri üzerine oturan bir harekettir.

Yine anlaşılması gerekir ki, çevre hareketinin son otuz yılda Batı Avrupa'da başardıkları küçümsenemeyecek derecede önemli başarılardır. Bugün endüstrilerde çok pahalı bir teknoloji olmasına rağmen çevre teknolojilerinin yaygın olarak kullanılmaya başlanması çok büyük çapta çevre hareketinin eseridir.

Yukarıdaki bağlam içerisinde, çalışma ilişkileri tarihinde, çok önemli bir belge olarak değerlendirilebilecek ve çevre sorununun işçi-işveren ilişkileri üzerine ilk ciddi tesiri olarak ifadelendirilebilecek

"**Yeşil-İş**" anlaşma modeli üzerine de burada birkaç tesbit yapmak gereklidir. İngiltere'de Belediye ve Genel Hizmetliler Sendikası ile işveren arasında gündeme gelen bu anlaşma modeli ilginç bir iş ilişkileri sistemine adım atıldığının ilk ciddi işareti olarak değerlendirilebilir.

Kuşkusuz çevre tartışmalarının ortaya çıkardığı kavramsal düzeydeki en somut netice "**sürdürülebilir kalkınma**"dır. Sürdürülebilir kalkınma, Brundtland Raporu olarakta bilinen Çevre ve kalkınma Dünya Komisyonu Raporu'nda tanımlandığı üzere, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmek yeteneğinden ödün vermeksizin, bugünün ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Sendikalar söz konusu olduğunda, sürdürülebilir kalkınma "**toplam kalite**" kavramına dayanmaktadır. Toplam kalite, kaynakların en etkin şekilde kullanımı, üretebilinecek en iyi ürün, en az atık konularını beraberinde getirmektedir.

Çevre üzerine yürütülen tüm çalışmalara ve uluslararası alanda sendikaların gittikçe yoğunlaşan faaliyetlerine karşılık, milli düzeyde sendikalar ne tip çevre faaliyetleri yürütebilirler ve yaşanılabilecek geleceğe, bakılabilecek bir çevre ideolojisine nasıl katkıda bulunabilirler? Bugün dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de, işçi hareketinin temel gündemlerinden birisini bu soru oluşturmaktadır.

Kısaca ifade etmek gerekiyor ki; önümüzdeki dönem, çevre sorununun işçi hareketinin hem milli, hem uluslararası platformlarında daha çok yer işgal edeceği bir dönem olacaktır. Geleceğin başarılı sendikalarının çevre sorunlarını kendi çaplarında aşmış, ülkelerinin ve dünyanın çevre sorunlarının çözümüne katkıda bulunabilmiş sendikalar olacağı asla unutulmamalıdır. Ve yine unutulmamalıdır ki; Türkiye'de çevre sorununun yüklenerek gelen yeni boyutlarına karşılık en ciddi ümitlerden birisini Türk işçi hareketinde konuya karşı yükselen duyarlılık oluşturmaktadır.

Özelleştirme

Bilindiği gibi "özelleştirme" 1980'lerde Batı'da başlayan "yeni sağ" siyasal akımının bir iktisadi tekniği olarak kullanım alanı bulmuş, rasyonel bir ekonomi ve klasik özgürlük düşüncesini aşmış bir yeni toplum projesinin temel dayanaklarından birisi olarak kabul edilmiştir.

Yine Batı'da özelleştirme uygulamaları, sosyal refah devletinin genel hatlarıyla gerçekleştirdiği ve buna paralel olarak sosyal demokrat siyasal projelerin temel hedeflerinin genel hatlarıyla gerçekleşmesi sonucunda krize girdiği bir dönemde gündeme gelmiştir. Sözkonusu dönem **daha çok sivil toplum, daha çok birey** ve **daha çok özgürlük** sloganlarının ileri çıktığı bir dönemi ifade etmektedir.

Ayrıca özelleştirme, yeni sağ tarafından iktisadi ve teknik olmadan öte; resmi otoriteye karşı sivil toplumun mesafe alması, genişlemesini mümkün kılacak, esas itibarıyla iktisadi, ancak bir kısım sonuçları itibariyle siyasi bir araç olarak da algılanmıştır.

1980'lerde batıda başlayan özelleştirme rüzgarları seksenli yıllar boyunca önemli uygulama biçimleri ile realize olmuş, pozitif ve negatif yönde ortaya koyduğu sonuçları ile ciddi bir iktisadi/politik tecrübe birikimini ortaya çıkarmıştır.

Bizde, bilindiği gibi yeni sağ politik söylemle Türk kamuoyu Türgut Özal ile birlikte tanışmıştır. Bu duruma bağlı olarak "özelleştirme" de Türk politik tartışma gündemine yine Özal ile birlikte girmiş ve Türkiye'de uzun zaman tartışılacak bir konunun da ana başlığını oluşturmuştur.

"Özelleştirme" Batı Avrupa'dan çok farklı siyasal, sosyal ve iktisadi özelliklere sahip ülkemizde yeteri kadar tartışılmadan hazır bir proje olarak uygulamaya konmuş ve siyasetçiler tarafından farklı toplum çevrelerinden adeta kaçırılan, süratle uygulanması ile Türk toplumunun iktisadi kurtuluşu arasında teke tek bir çakışma sağlanarak adeta bir "kader" olarak toplumun önüne getirilmiştir. Oysa görünen odur ki; batılı anlamda yapılanamamış bir demokrasiye sahip, yeteri kadar sivil örgütlenmeyi başaramamış, piyasa ekonomisi kurallarını yeteri kadar ekonomisinde yerleşik hale getirememiştir, hatta kayıt dışı bir talan ekonomisine teslim olmuş ülkemizde özelleştirme uygulamaları -Batı'da demokrasiyi beslerken bizde kamu açıklarını kapatmak uğruna toplumsal dengeleri süratle bozacak önemli bir tehdit haline gelmiştir. Nitekim, iktisadi liberalleşme ve bu anlayışa dayalı olarak özelleştirmeyi savunan iktidar çevrelerinin özelleştirme uygulamalarını süratle yaşanılması gereken bir mukadderat

olarak toplumun önüne koymaları, siyasi liberalleşmede yani demokratikleşmede ayak sürümeleri bu korkutucu sonuç yönünde kuşkular ortaya koymuştur. Siyasi liberalleşmeye direnen, iktisadi liberalleşme mantığı içerisinde özelleştirmeyi yaşayan bir Türkiye, tabii ki devletin elinde birikmiş kamu sermayesinin iç ve dış sermaye çevrelerine, yeteri kadar açık olmayan -örneğin sendikaların bile devre dışı bırakıldığı- bir yapıda, haksız bir biçimde aktarıldığı bir sonucun yaşanmasını ortaya çıkaracaktır. Bu zeminde sendikalara düşen görev, rasyonel bir özelleştirmenin gerçekleştirilebilmesinde temel alt yapıyı oluşturan gerçek demokrasi, buna paralel güçlü sivil toplum oluşumu ve demokratik bir çalışma hayatının kurulabilmesi noktasına ve gerçek anlamda piyasa ekonomisine geçişe iktidarları zorlamaktır. Bunların gerçekleşmediği bir Türkiye'de özelleştirmenin bir iktisadi talanı ortaya çıkaracağını, bu sonucun ise işçiler ve tüm çalışanlar tarafından kabul edilemeyecek bir sonuç olduğunu topluma ve muhatap çevrelere iyi anlatmaktadır. Sonuç olarak ÖZELLEŞTİRME'nin Türkiye'nin bugünkü şartlarında kabul edilebilecek iktisadi bir teknik olamayacağını, iktisadi neticelerinin yanısıra ortaya çıkacak politik neticelerinin korkunç sonuçlar doğurabileceğini ifade edebiliriz. Ancak işçi hareketi açısından bugünkü statükonun da savunabileceğini zannetmiyoruz. Türkiye'nin bugün karşı karşıya kaldığı politik yozlaşmanın büyük çapta KİT'ler etrafında oluşmuş çarktan kaynaklandığı bilinmektedir. Türkiye mevcut KİT düzenine kesinlikle yeni bir boyut kazandırmalıdır.

Sendikalar, özelleştirme konusunda çoğu zaman izledikleri kayıtsız tavrı süratle terkederek bu konuda alternatif politikalar üretmeli, ülkemizin önüne doğru tercihler koyabilmelidir. Yine sendikalar, özelleştirme uygulamalarını dikkatle takip etmeli, süreçte güçlü inisiyatifler alabilmenin yollarını aramalıdırlar.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Konusunda Gelişmeler

Son dönemde teknolojide ortaya çıkan gelişmeler endüstri ilişkilerine yeni boyutlar getirmiştir. Bu boyutlardan birisi de işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında gözlenen gelişmelerde kendini hissettirmektedir. Yeni teknolojiler işçi sağlığı konusunda bilinen birçok riski ortadan kal-

dırmıştır. Ancak bu konuda belirsizlik devam etmektedir. Teknolojik gelişmeler, işçi ile üretim ekipmanları arasında direkt ilişkiyi süratle azaltmış, buna karşılık olarak üretim sürecini hızlandırmıştır. Yeni gelişmeler üretim işlemlerinde insanın rolünü azaltmıştır.

Üretim sürecinde ortaya çıkan yukarıdaki yapı değişiklikleri, işçi sağlığı/iş güvenliği risklerinde de bir nitelik değişimini ortaya çıkarmıştır. Endüstride iş akışının süratlenmesi, işçinin fiziki güvenliğinde ve sağlığında önemli bir değişikliği sözkonusu etmezken (hatta bazı iyileşmelere yol açarken) moral boyutuyla işçi sağlığında riskleri artırmıştır. İşçi sürecinin süratlenmesi işçilerin moral sağlığında psiko/psişik rahatsızlıkların ya da risklerin artmasına neden olmuştur. Uluslararası çalışma forumlarında sıkça dillendirilen bu konu artık, Batıda sendikaların temel çalışma alanlarından birisini oluşturmaktadır. Türk sanayiinin süratle teknoloji yenileyen alanlarında görülmeye başlayan sözkonusu uyum sorunları, kısa süre içerisinde Türk sendikacılığınında esaslı gündem maddelerinden birisini oluşturacağa benzemektedir.

Esnek Çalışma

Bugün Türk işçi hareketinin gündemine girmeye başlayan bir başka konuda "esnek çalışma"dır. İşin niteliğinde ortaya çıkan gelişmeler klasik çalışma ilişkileri sistemini önemli değişikliklerle karşı karşıya bırakırken, işin organizasyonu yeni boyutlar kazanmaktadır. Bu çalışmalara bağlı olarak çalışmanın yeniden düzenlenmesi gündeme gelmektedir. Bu gelişmenin, uzun dönemde sendikacılık kültüründe önemli gelişmelerin ortaya çıkmasına kaynaklık edeceğini söylemek yerinde bir tesbit olacaktır.

İş Güvencesi

Ülkemizde Türk işçi hareketini etkileyen önemli olgulardan birisi de özellikle teknolojik gelişmelere ve yenilenmelere bağlı olarak gittikçe de daha önemli bir sorun olduğu görülen teknolojik işsizlik ve bu ve sair sebeplere bağlı olarak da tartışma gündemine oturan "iş güvencesi" konusudur. Bugüne kadar izlendiği kadarı ile sendikalar bu konuda esaslı bir yaklaşım getirememişler, getirilen yaklaşımlar ise sınırlı çabalar olarak kalmıştır.

Yeni dönemde, Gümrük Birliği şartlarının Türk sanayiinde oluşturacağı sarsıcı depremin izlerinin bir türde, bazı sektörlerde işten işçi çıkarma şeklinde tezahür edeceği çok açık bir gerçektir. Türkiye4nin oldukça hazırlıksız ve kendisi bakımından olumsuz sayılabilecek şartlarda adım attığı Gümrük Birliği, işçi hareketi bakımından bazı olumlu yönleri dışında genelde olumsuz bir gündem maddesini oluşturmaktadır.

Sendika İçi Demokrasi

Sendikalar bakımından "Sendika İçi Demokrasi" konusunun bugün yine sendikal gündemin önemli konularında birisini oluşturduğunu da burada belirtmekte fayda vardır. Ülkemizde demokrasiyi ve temel özgürlükleri herkes için değil, yalnızca kendimiz için isteme alışkanlığımızın henüz sendikal alanda da etkinliğini sürdürdüğü görülmektedir. Türkiye için demokrasiyi çok önemli bir ihtiyaç, hayat bir gereklilik sayan ve demokrasiyi sendikacılık kültürünün olmazsa olmaz koşulu gören pekçok sendika yöneticisinin, demokrasiyi kendi sendikaları için pek de kullanışlı bir araç (!) olarak görmemeleri bugün Türk işçi hareketinin çok önemli gündem maddelerinden birisi durumundadır.

Bütün bu gündem maddelerinin ötesinde, kuşkusuz 1996'dan 2000'e Türk işçi hareketinin asıl gündemini, topyekün yenilenme ve ikibinli yıllarda güçlü bir biçimde ayakta kalabilmek; güçlü, yeni, demokrat ve barış içinde bir Türkiye'ye doğru ve adil katkılar yapabilmek oluşturmaktadır. Bütün sorunlara rağmen Türk işçi hareketi, bugünkü potansiyeli ile yukarıda bahsedilen asıl gündemi anlayabilme ve büyük dönüşümü gerçekleştirebilme gücüne bugün sahip görünmektedir.

SOSYAL DEVLET UYGULAMALARI, TARİHSEL GELİŞİM VE GÜNCEL SORUNLAR

Prof. Dr. Hasan Özyurt
KTÜ İkt. İd. Bil. Fak.

GİRİŞ

Klasik Anayasa Hukuku ortak müessese sistemleri yaratmıştır.

Zamanla parlamenter sistem klasikleşmiş yerleşmiş; yasama, yürütme ve yargı birbirinden ayrılmıştır.

Böylece a) plüralizm, b) Dialogculuk, c) Çok partili rejim, d) Kamu hürriyetleri temel kurumlar olarak ortaya çıkmıştır.

Bu siyasi kurumlar, günümüzde sosyal karakterli bir demokrasi tabanına oturmuştur.

"Sosyal devlet" batı demokrasisinin temel kurumu olmuştur.

Bu kavramı ele almadan önce önemli bir soru ile karşı karşıyayız: İktisadi hayat ve siyasi hayat'tan hangisi ötekine hakim olacaktır?

Cevap : Gerçekte bunlar iç içedir. Her iki alan da birbiriyle uyum içinde olmalıdır. Genellikle birisi sebep iken diğeri sonuç rolünü oynar. Ancak, mücadeleci rejimlerde siyasi mekanizme ekonomik düzenleyiciliği de üstlenmektedir.

Temelde, siyasi olaylar iktisadinin, iktisadi olaylar da siyasinin yapısal unsurudur.

Günümüzde sosyal devlet saf "Liberal Kapitalist Rejim"i ortadan kaldırmıştır. Nitekim planlı kalkınma politikaları bu gelişmenin ürünüdür.

Yirmibirinci yüzyıla girerken, sosyal devlet uygulaması kapitalizme yeni bir görünüm ve isim kazandırmıştır : "Sosyal Piyasa Ekonomisi"

I. SOSYAL DEVLET UYGULAMASINI HAZIRLAYAN ŞARTLAR

Çeşitli dönemlerde görülen ihtilal hareketleri ve sosyal karışıklıklar yaratan olayların tahlili ve ortadan kaldırılması düşüncesinin ürünü olarak bazı haklar ve hürriyetler ilân edilmiştir. Bunlar ve değişen toplum şartlarının etkisi ile "kişilerden sosyale" doğru bir gelişme izlenmiştir.

İşte bu sentez "sosyal devlet"i doğurmuştur. Sosyal devletin temelinde eşitlik vardır.

Demokrasinin en güçlü duygusu eşitliktir. Sadece Hürriyeti sağlamakla demokrasi olmaz.

Vatandaşların açlık, yoksulluk, hastalık, kötü yaşama vb. durumlar karşısında yalnız bırakılmaması devletin görevi sayılmıştır. ayrıca insanların tek tek değil birlikte mutluluğa kavuşması bireyci demokrasi felsefesinde köklü değişme yapmıştır.

Bütün bu gelişmeler sosyal devlet'i ve bunun da ötesinde "refah devlet"ini doğurmuştur. Böylece sosyal haklar gündeme gelmiştir.

Sosyal haklar kişisel hak'lara aykırı (karşı) değildir. Her ikisi de insanın özüne bağlıdır.

Sosyal hakların sağlanması için siyasi iktidarın müdahalesi gerekmiştir.

Uluslararası Çalışma örgütü (ILO) normları (ölçüleri)ne göre sosyal haklar şöyle sıralanabilir:

a) Çalışanların temel hakları:

- İktisadi Güvenlik
- Yararlı İş,
- İş bulma,
- Sosyal güvenlik.

b) Çalışma şartlarıyla ilgili haklar:

- Dinlenme,
- Ücretli tatil,
- İş yerinin temizliği,
- Analık ve çocuk teminatı,
- Meslek öğretimi ve eğitimi.

c) Bu haklara saygı gösterilmesi için gerekli haklar:

- Çalışma hürriyeti,
- Toplu sözleşme ve grev hakkı.
- Sendika kurma hakkı.

d) Mülkiyet hakkında kamu yararına yapılacak değişiklikler.

"Liberal Devlet" modelinden "Sosyal Devlet"e geçiş sürerken bugünkü kapitalizm 150 yıl öncesinden farklı gelir düzeyine sahip, fakat yanyana yaşayan sosyal sınıflar arasındaki tezatları, çatışmaları şiddetlendirmiştir.

İşte bu sosyal huzursuzlukları ve gerginlikleri ortadan kaldırmak ve sosyal reformlar yardımıyla denge sağlamak ihtiyacı sosyal devlet'i doğurmuştur.

2. SOSYAL DEVLET NEDİR?

Sosyal devlet'in anlamını, onun neler yaptığını sıralayarak belirtelim: Sosyal devlet;

a) Kişiyi iktisadi hayatta yalnız bırakmaz.

b) Kapitalizm'in bir eseri veya aşaması değildir. ancak, bu düzen içinde, onun adaletsizliklerine karşı çıkan akım ve vardıkları bir aşamadır. Yani bu aşamaya uygun olarak kurulmuş kurumların tümüdür.

c) İktisadi hayatı düzenler:

- Üretimi planlar (iktisadi planlama).
- Fiyat hareketlerini düzenler.
- Yatırımları planlar,
- İstihdam politikasını belirler,

- Dış ödemeler dengesini ayarlar,
- Diğer iktisadi sorumluluklar yüklenir,
- Gereğinde kamu kesimine ağırlık verir.

d) üretim aracı sahipleri sosyal devleti (hakim güç olarak) kontrol edemez, aksine devlet onları kontrol altına alacak para, maliye ve iktisat politikalarına sahiptir.

e) Gereğinde özel mülkiyeti toplum yararına kamulaştırmayı sosyal reform aracı sayar.

f) Gereğinde kamu hürriyetlerini, sosyal adalet adına sınırlar.

g) 20. yüzyılın yeni bir sosyo,politik örgütlenme sistemidir.

h) Liberal kapitalist ve kollektivist (sosyalist ve komünist) dev letlerden, yapı bakımından farklıdır. Bu iki sistemin sentezi gibi düşünülebilir.

i) Sistemleşmesi, gelişmiş ve azgelişmiş ülkelerin sosyal yapılarında farklılık gösterir.

Sosyal Devlet Kavramı ve Tanımı:

"Sosyal devlet" kavramı çağdaş devlet anlayışı ile özdeşleşen bir kavramdır.

Gerçekten günümüzün devleti, sosyal yapıda meydana gelen tahribatın giderilmesi ve sosyal çelişkilerin ortadan kaldırılması amacıyla diğer demokratik kuruluşlarla birlikte sorumluluk taşıyan ve topluma yeni şekiller verme gücüne sahip bulunan bir devlet tipidir.

"Sosyal devlet, sosyal görev ve sorumluluklar üstlenmiş, halkına insan şeref ve haysiyetine yaraşır maddi, medeni ve kültürel ihtiyaçları içeren asgari refah şartları sağlamayı hedef almış, sosyal güvenlik müesseselerini kurmuş çağdaş devlet anlayışıdır" biçiminde tanımlayabiliriz.

Bir başka açıdan da, "izleyeceği vergi ve ücret politikaları ile adil bir gelir dağılımının gerçekleşmesi görevini üstlenen, korunmağa muhtaç grup ve sınıfları gözeten, sosyal güvenlik uygulamaları ve istihdam po-

litikalarına yön veren, eğitim, sağlık, mesken gibi toplumun asgari ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, politikaları uygulayan ve çalışma hayatını düzenleyici tedbirler alan çağdaş bir devlet anlayışı" şeklinde de tanımlanabilir.

2. TÜRKİYE'DE SOSYAL DEVLET İLKESİNİN GELİŞİMİ

Bu konu cumhuriyet öncesi, cumhuriyet dönemi 1961 - 1980 ve 1980 sonrası dönemler olarak ayırdedilebilir. Özetle 1960 sonrasındaki gelişmeler kayda değerdir.

A- 1961 Anayasası

a) 1961 anayasası ve Sosyal Devlet İlkesi

Türkiye'de Sosyal Devlet anlayışın genişliğine ve derinliğine yerleşmeye başlaması 1961 Anayasasına bağlanabilir. Nitekim 2. maddesi "Cumhuriyetin Nitelikleri" başlığı altında "Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir" ibaresiyle sosyal devlet anlayışının kabülünü açıkça dile getirmektedir.

Anayasanın tüm ilkeleri sosyal devlet prensibini destekler niteliktedir. Böylece 1961 Anayasası Türkiye'de ilk defa Sosyal Hukuk rejimini kurmuş bir Anayasa olarak kabul edilebilir.

b) 1961 anayasasında Sosyal Devlet Anlayışının Gereği Olarak Devletin Sosyal Hayata Müdahalesi

Türkiye'de sosyal hukuk devleti rejimini kuran ve sosyal devletin dayandığı prensipleri teminat altına alan 1961 anayasası, çalışma hakkını, grev toplu sözleşme hakkını ve sendika kurma özgürlüğünü tanıyan bir yasa niteliğini de taşımaktadır.

Anayasada kabul edilmiş bulunan sosyal devlet anlayışı 41. maddede açıklanmakta ve sosyal devlet olmanın yükümlülükleri şöyle ifade edilmektedir. "İktisadi ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir. iktisadi, sosyal kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla, milli tasarrufu artırmak, yatırımları

toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek kalkınma plânlarını yapmak devletin ödevidir".

Bu hüküm ile sosyal devletin görevleri belinlenmekte ve bu yolda izleyeceği ekonomik, sosyal kültürel amaçlı politikaları saptamanın bir devlet görevi olduğu ifade edilmektedir.

42. maddede "Devlet, çalışanların insanca ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için, sosyal, iktisadi mali tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler, işsizliği önleyici tedbirleri alır". Anayasanın çalışma şartlarına ilişkin 42., 44., 45. maddelerinde, devletin gerekli önlemleri alacağı belirtilmiştir.

Anayasanın 46., 47. maddeleri işçi-işveren ilişkileri açısından büyük önem taşımaktadır. Sendika kurma hakkına ilişkin46. madde 1961 Anayasasının işçi-işveren ilişkileri bakımından getirdiği en önemli hüküm, şüphesiz ki grev ve toplu sözleşme hakkının tanınmasıdır.

Sosyal devletin en başta gelen görevlerinden biri de sosyal güvenliktir. anayasanın 48. maddesi ise sosyal güvenlik hakkına ayrılmış olup, "bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurma"nın devletin ödevlerinden olduğunu açıklamaktadır.

49. ve 50. maddelerde ise devletin sağlık, konut ve eğitim alanlarındaki görev sorumlulukları belirtilmektedir.

Bu maddeler devlete sağlık, konut ve eğitim alanlarında politikalar saptamak zorunluluğunu getirmekte, yalnız bununla da kalmayarak bu alanlara mali yönden katkıda bulunmak gibi bir yük de yüklenmektedir. Ancak Anayasanın 53. maddesinde "Devlet bu bölümde belirtilen iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, ancak, iktisadi gelişme ve mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir" diyerek bu yükümlülüğün şartlarını da dile getirmiştir.

B- 1961 - 1980 Döneminde Devletin Sosyal Hayata Müdahalesi

a) Devletin Yasalar Yolu İle Müdahalesi:

1960 Devrim'inden sonra devletin sosyal alandaki müdahalesi 1961

Anayasasının belirlediği sosyal devlet ilkesine uygun olarak gelişme göstermiştir. Anayasada yer alan sosyal devlet esprisinin ışığı altında faaliyete geçen yasama ve yürütme organları gerek çalışma hayatının düzenlenmesi, gerek devletin diğer sosyal görevleri konusunda çeşitli önlemler geliştirmişlerdir. Bu dönemde çalışma hayatı ile ilgili yasaların gelişmesinde köklü atılımlar yapıldığı görülmektedir. 274 sayılı "Sendikalar Kanunu" 275 sayılı "Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu" 1.3.1963 tarihinde yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, sosyal güvenlik bakımından bir çok yenilikler getirmiş bulunmaktadır.

25.8.1971 tarih ve 1475 sayı ile yeni "İş Kanunu" yürürlüğe sokulmuştur.

2.9.1971 tarihinde 1479 sayılı "Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu", kısa adı ile "BAĞKUR Kanunu" devletin sosyal güvenlik hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının bir kanıtı olarak, 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında bir kanun çıkarılmıştır. Sözkonusu kanun 2022 sayı ve 10.7.1976 tarih ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiş ve 1.3.1977'de yürürlüğe girmiştir.

Nihayet 20.6.1977 tarih ve 2089 sayılı "Çırak, kalfa, Ustalık Kanunu" çıkarılmıştır.

b) Devletin Kurumlar Yolu İle Müdahalesi:

Kalkınma Planları ve Sosyal Devlet

Anayasasının 41. maddesinde de sosyal ve ekonomik hayata müdahale ederken devletin kalkınma planları yapmak görevini üstlendiği ifade edilmektedir. Yeni Anayasanın 129. maddesinde "İktisadi, Sosyal ve Kültürel Kalkınma plana bağlanır" denilmek suretiyle devletin ekonomik, sosyal ve kültürel hayata planlı bir şekilde müdahalesi öngörülmüş bulunmaktadır. 1961 anayasası ile devlet, ekonomik ve sosyal hayatı düzenlemek üzere sosyal devlet anlayışına da uygun olarak kalkınma planları yapmaya başlamıştır.

Anayasada plânın hazırlanması ile ilgili olarak çıkarılacağı öngörülen özel kanun 30.9.1960 tarih ve 91 sayılı kanundur.

DPT İktisadi ve sosyal politika ve hedeflerin tayininde ve iktisadi politikayı ilgilendiren faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamak hususunda tavsiyelerde bulunmak ve hükümete yardımcı olmakla da görevlendirilmiştir.

Kalkınma plânlarının sosyal devlet espirisine sadık kalınarak hazırlandığı bilinmektedir. Nitekim plânlar sosyal devlet espirisinin ışığı altında incelendiğinde, "başta sosyal gelişme hedefi olmak üzere, sosyal barış, sosyal denge ve sosyal bütünleşme hedeflerine tüm plânlarda sadık kalındığı görülecektir". Ayrıca plânlarda sosyal devlet anlayışının gereği olarak devletin sosyal politikalarının belirlenmiş olduğu politikalara devletin müdahale yolları veya politikaları tanzim fonksiyonlarının ise kısa ve uzun dönemli perspektifler içinde saptanmış bulunduğu görülmektedir.

C- 1980 Sonrası Dönemde Devletin Sosyal Hayata Müdahalesi

a. Devletin Yasalar Yolu İle Müdahalesi

1982 Anayasası

1982 Anayasası da 1961 anayasasında olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti Devletinin niteliklerini belirleyen 2. maddesinde "devletin, laik sosyal bir hukuk devleti" ibaresiyle yer vermektedir.

Anayasanın devletin temel amaç ve görevlerini belirleyen 5. maddesinde ise "kişilerin ve toplumun refah, huzur mutluluğunu sağlamaya, kişinin temel hak hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya" devletin temel görevleri arasında yer verilmiştir.

1982 Anayasasının Sosyal ve ekonomik Haklar ve Ödevler başlıklı 3. bölümü, benimsenen "sosyal devlet" ilkesi ışığında devletin sosyal ve ekonomik görev ve sorumluklarına açıklık getirmektedir. Ayrıca 41. maddede, 42. maddede, 44. madde, 45. maddede sosyal devlet anlayışı,

halkın refah ve mutluluğunun sağlanmasında devletin çok sayıda görev üstlenmesini gerekli kılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, devletin çalışma hayatı ile ilgili görev ve sorumluluklarını belirleyen aşağıdaki esaslar 1982 Anayasasında yer almıştır.

49, 50, 55. maddelerde de açıkça görülmektedir ki, 1982 Anayasasında devlet istihdamının sağlanması, işsizliğin önlenmesi, çalışanların korunması konusunda maddi ve manevi sorumluluk üstlenmiştir.

Nitekim devlet sağlık, çevre korunması ve konut ihtiyacının karşılanması konularında da kendi görev ve sorumluluklarına Anayasanın 56, 57 ve 58. maddelerinde yer vermiştir.

Halkın refah ve mutluluğunu sağlamak, korunmaya muhtaç zümreleri korumak ve sosyal güvenliği temin etmek konusunda da devletin üstlendiği önemli görevlere Anayasa yer vermiştir.

Anayasanın 60 ve 61. maddeleri sosyal güvenlik haklarına ayrılmıştır. Söz konusu esasların ışığında, 1982 Anayasasının sosyal hukuk devleti ilkeleri uyarınca hazırlanmış bir Anayasa olduğu açıktır. Ancak Anayasanın 65. maddesinde devletin sosyal ve ekonomik alanlarda belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, mali kaynakların yeterliği ölçüsünde yerine getireceği ifade edilmiştir.

Çalışma Hayatını Düzenleyici Yasalar :

5.5.1983 tarihinde 2821 sayılı yeni sendikalar Kanunu, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu kabul edilmiştir.

Devlet çıkardığı yasalar yoluyla Toplu Pazarlık Rejiminin kurucusu ve koruyucusu fonksiyonuna devam etmektedir. Yasalar bir yönü ile sistemin varlığının ve devamının teminatı iken, diğer yönü ile sisteme devletin müdahalesi olarak da kabul edilegelmiştir.

Beş Yıllık Kalkınma Planları

Devlet Planlama Teşkilatınca hazırlanan Kalkınma Planları belli ölçüde emredici özellik taşıyan ancak geniş boyutu ile yol gösterici ve özendirici özelliğe sahip olmakla birlikte, devletin niteliklerini ve sosyal

devlet olma yönünde attığı adımları ortaya koymak açısından önem taşımaktadırlar. Ancak planlarda öngörülen hedef ve politikaları uygulamak, plân hedeflerine bağlı kalmak veya o hedeflerden ayrılmak hükümetlerin yetki ve sorumluluklarındandır.

3- SOSYAL DEVLETİN SORUMLULUĞU OLARAK SOSYAL GÜVENLİK

Tanım :

Sosyal güvenliğin üniversel bir tanımı yoktur. "Sosyal güvenlik ideal bir müessese değil, kendi ideali olan bir müessesedir. Sosyal güvenliğin ideali, kapsamının hiçbir fert açıkta kalmaksızın milli genişliğe ulaşması; etkinliğinin milli iktisadi gelişme seviyesine uygun olarak ve hiçbir zaman insan haysiyetine yaraşır bir asgarinin altına düşmemek şartıyla artmasıdır. Bu artış hiçbir zaman çalışmayı baltalayacak, tasarrufu unutturacak ölçüde kazanca bağlı olmamalı, fakat çalışanla çalışmayanı birbirinden ayıracak ölçüde kazanca bağlı olmalıdır".

Sosyal güvenliğin, herkesce kabul edilen, kesin tanımı yoktur. Bu kavram 20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra kullanılmağa başlanmıştır.

Sosyal güvenlik, bireylerin uğrayacakları tehlikelerin zararlarından kurtarılma garantisidir.

Sosyal güvenlik kurumu, sosyal sigortalar ve kamu sosyal güvenlik harcamalarından oluşan bir sestem olarak tehlikeye uğrayanları tehlikenin zararlarından kurtarır, böylece büyük bir tatmin yaratır. Gelirin yeniden dağılması suretiyle yaratılan bu tatmin, belirli bir gelirle elde edilmesi mümkün olan tatminden daha yüksektir.

Sosyal güvenlik sosyal siyasetin en önemli aracıdır.

Sosyal güvenlik kavramı değişik açılardan ele alınabilir:

Tehlikeler Açısından Sosyal Güvenlik

Sosyal Güvenlik, her birey ve toplum için mutlaka karşılanması gereken bir sosyal ihtiyaçtır. Sosyal Güvenlik ihtiyacını doğuran nedenlere tehlike denir. Bunlar şöyle gruplandırılabilir:

Fiziksel Tehlikeler :

- Hastalık
- Kazalar ve malûliyet
- Yaşlılık ve ölüm
- Analık

İktisadi Tehlikeler :

- İşsizlik
- Aile gelirinin yetersizliği

* Bütün bunlar demografik (nüfusuyla ilgili), sosyo-ekonomik (milli gelir, istihdam) sosyolojik (örf, adetler ve din) ve kültürel (eğitim) şartlarla yakından ilgilidir.

Tedbir Olarak Sosyal Güvenlik.

- Her tehlike iki türlü zarar doğurabilir:

- Çalışma gücünün kaybı
- Kazancın kaybı

* Bu nedenle Sosyal Güvenlik, insanı sayılan tehlikelerin ortaya çıkardığı gelir yetersizliğinden kurtarmak amacı güden tedbirler bütünü olarak tanımlayabiliriz.

Söz konusu tedbirler üç gruba ayrılır:

Geleneğe Dayalı Tedbirler :

- Tasarruf: ancak, bu gelire bağlıdır.
- Akrabalık, komşuluk, hayırseverlik gibi dini ve insani duygular (Tasarruf yetersiz ise)

Modern Tedbirler:

* Bunlar, sanayileşme ile geleneğe bağlı tedbirlerin yetersiz kalması sonucu ortaya çıkmıştır.

* Sanayileşme, derin beşeri yaralar açarak ilerlemiş; bir yandan yepyeni risklerle sefaleti artırmış; öte yandan ise, bazı sosyal yardım çeşitlerini zayıflatmış; ancak herkese güvenlik sağlamaya yeterli yeni kaynaklar yaratmıştır. Söz konusu kaynaklar şunlardır:

- Sosyal sigortalar
- Kamu sosyal güvenlik harcamaları
- Herkese uğradıkları tehlikelerin zararlarının telafi edilmesi garantisi (gelişmiş ülkelerde)

Munzam Tedbirler :

Bunlar devletçe sağlanan garantilerin üstüne çıkmak amacıyla çeşitli şekillerde alınan tedbirlerdir:

- Tasarruf ve yardımlaşma sandıkları kurmak.
- Özel sigortalara müracaat etmek v.b.

* Bu tedbirler devletin görev ve sorumluluk alanının dışındadır.

Kurumlar olarak Sosyal Güvenlik.

Geleneğe Dayalı Kurumlar

- Bireysel Tasarruflar
- Sosyal Yardımlar:
    - İşletme içi ve işletme dışı yardım dernekleri
    - Dini yardım kurumları
    - Aile içi yardımlaşma
    - Komşuluk, akrabalık
    - Devletçe yürütülen yardımlar

Modern Sosyal Güvenlik Kurumları

- Sosyal Sigortalar
- Kamu Sosyal Güvenlik Harcamaları

* Bunlar sosyal sigortaların biraktığı boşlukları doldurmak için devletin tehlikeye uğrayanlara ve ihtiyaç içinde bulunanlara yaptığı yardımlardır.

- Munzam Sosyal Güvenlik Kurumları
- Geleneğe dayalı kurumlar
- Özel sigorta kurumları

Devlet Görevi ve insan Hakkı Olarak Sosyal Güvenlik.

* Sosyal Güvenlik, insanlık tarihinin acı tecrübelerine bağlı olarak bir insan hakkı ve devlet görevi olarak kabul edilmiştir. Hemen hemen bütün milli anayasalar bunu teyit ve ilan etmiştir.

* Maalesef bugün insanların büyük bir kısmı sosyal güvenlik haklarına ancak kağıt üzerinde sahiptir.

* Çoğu zaman sosyal güvenlikle iktisadi kalkınma ters orantılı, (birbirleriyle çelişir) kabul edilmektedir. Öte yandan devlet, sosyal güvenliği baskı gruplarının sosyal talebi olarak değerlendirmekte, bunların baskısı ölçüsünde imkanlar sağlamaktadır. Bu ise, dengesiz bir dağılıma yol açmaktadır.

**"Sosyal güvenlik, beşeri sermayaye bir ilave, şahsi tatmin ve yarından emin olma biçiminde maddi olmayan bir üretim; mecburi bir tasarruf aracı, yatırımların hızlandırıcısı, ekonomide talepte istikrar sağlayıcı, milli gelirin adil dağılımına yol açarak milli gelirin (üretimin) faydasını en yükseğe çıkaran bir mekanizma" biçiminde kabul edilmektedir.

Bir Sistem Olarak Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenliğin bütün hizmetlerle dolaylı ve dolaysız ilişkisi vardır.

* Sosyal güvenlik esas itibariyle, tehlikelerin zararlarından kurtarıcı bir sistemdir.

* Sosyal güvenlik birim olarak aileyi esas alır. Sağlanan gelir ailenin gelir garantisidir.

* Ancak aile çatısı altında bulunamayan bireylerin ihtiyaçları sosyal refah hizmetleri çerçevesinde karşılanır.

* Sosyal güvenliği bir sistem olarak düşündüğümüzde, temel araçları itibariyle dört gruba ayrılır;

- İşveren sorumluluğu
- Sosyal Sigorta
- Kamu sosyal güvenlik harcamaları
- Üniversal ivaz.

ÖZET OLARAK TANIMLARSAK :

Sosyal Güvenlik

- Bir insan hakkıdır.

- Bir devlet görevidir.

- İdare dışı uğranılan tehlikelerin zararından kurtarıcı bir sistemdir.

- Bu zararlara karşı bireylere en yüksek çalışma gücünü yeniden kazanma ve en az insan haysiyetine yaraşır gelir garantısı sağlayan bir sistemdir.

- Sosyal sigorta ve kamu sosyal güvenlik harcamalarından oluşan bir sistemdir.

- Koruduğu birim ailedir. aile ortamından mahrum muhtaçların ihtiyaçlarını gidermek için sosyal refah hizmetleriyle sıkı işbirliğini gerektiren bir sistemdir.

4. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE YENİ ARAYIŞLAR

Sosyal güvenliğin finansmanında sosyal sigortaları başlıca vasıta olarak kurmuş ülkeler, gittikçe artan biçimde sosyal güvenliğin finansmanına (aşağıdaki nedenlerle) iştirak etmektedirler.

- Sosyal sigortaların aktuaryal dengelerinin bozulması;

- Sosyal güvenliğin politikaya alet edilmesi sonucu ortaya çıkan finansman açıklarının kapatılması mecburiyeti;

- Sosyal sigortalara, mecburi olduğu halde, katılmayı kolaylaştırmak ve teşvik etmek (İngiltere örneği);

- Emeğin nisbi maliyetini daha yükseltmeğe yol açan prim oranlarını artırmaktan kaçınma arzusu vb.

Türkiye'de de sosyal sigorta fonlarının kullanılışında cari gelir oranlarına yaklaşılması yönünde baskılar doğmuştur. Bunun sonucu olarak fon gelirleri ivazlar ve giderler toplamının gerisinde kalmıştır. Mevcut mali bünyenin bunu karşılaması mümkün bulunmamaktadır.

Ülkemizde sosyal sigorta prim oranlarını da artırmak artık güçlenmiş durumdadır. Nitekim, şu anda ülkemizde, dünyadaki en yüksek prim oranlarından biri uygulanmaktadır.

Dünya ülkeleri içinde, sosyal güvenlik sistemleri bakımından bir krize uğramamış hemen hemen hiçbir ülke yoktur.

Finansman krizi ile karşı karşıya gelen ülkeler, sosyal güvenlik bakımından uğradıkları krizi atlatmak açısından sosyal güvenliğe başka alternatifler aramaktadırlar (Yazgan, 1992, s.298):

Alternatif 1: Bireysel ve sorumluluk yöntemi:

Bu insanlığın ilk dönemlerde uyguladığı bir yöntemdir. Bunun esası, tehlikeye uğrayan insanların, tehlikenin zararlarından kurtulmasını kendi basiretlerine bırakmaktır.

Söz konusu yöntemin, insanları daha çalışkan ve daha fazla tasarrufa uyucu, daha dinamik bireyler haline getireceği savunulmaktadır.

Bu alternatif özellikle gelişmiş ülkelerde ortaya atılmış ve halen tartışılmaktadır.

Alternatif 2: Sosyal Güvenliğin yoklamalı ivazlara dönüştürülmesi:

Günümüzde uygulanan yöntem, bir bakıma. yoklamalı ivaz yöntemidir.

"Ancak diğer kurumları tamamiyle kaldırarak; sadece kendi gücüyle, uğradığı tehlikelerin zararlarından kendisini kurtaramayacak olanlara devletin sosyal gelir aktarması yöntemi pek adil bulunmamaktadır"

Bu yöntem de tartışılmaktadır.

Alternatif 3: Üniversal ivaz yöntemine geçiş:

Bu yöntemde, ortaya çıkan tehlikeyi kesin biçimde belirlemek şartıyla, o andan itibaren hiçbir şahsi duruma bakmaksızın, devletin tehlikeye maruz kalan insanlara gelir aktarmasıdır. Örneğin 70 yaşına gelen veya belirli sayıda çocuğa sahip olan herkese devletin aylık ödemesi gibi.

Bu yöntem halen, değişik biçimlerde uygulanmaktadır. Görüldüğü gibi diğer yöntemlere de ters düşmektedir.

Alternatif 4: Bireysel sorumluluk yerine işveren sorumluluğunun ikame edilmesi:

Bu yöntem son yıllarda çok konuşulmakta ve tartışılmaktadır. Dünyada birçok ülkede ve özellikle gelişmiş ülkelerde işverenler emeklilik programları uygulamakta, böylece devletin sağladığı sosyal güvenlik yanında munzam bir sosyal güvenlik kaynağı yaratmaktadırlar.

Bu yöntem, devletin sosyal güvenlik yükünden kaçınması, bu yükü bütünüyle işverenlere aktarması anlamını taşımaktadır.

Elbetteki, diğerleri gibi bu yöntem de tartışılabilir.

Alternatif 5: Sorumluluğu tamamen devlete bırakmak:

Diğerlerinin tam tersi olan bu yöntem, sorumluluğun tamamını devlete yüklemekte; devletin diğer gelir elde etme biçimlerini de kapsayarak, adeta tek vergi yöntemiyle sosyal güvenliğin sağlanmasını esas almaktadır.

Başka bir anlatımla, devlet bir asgari geçim düzeyi belirleyecek, bunu aşandan vergi alacak, herhangi bir nedenle bu seviyenin altına düşenlere de devlet ivaz (veya vergi) verecektir. Buna menfi gelir vergisi denebilir.

Bu menfi gelir vergisi sistemi bir bakıma zekat müessesemize benzemektedir.

Burada her beş alternatif de değişik politik ekonomik, sosyal görüşlere ve değişik demokratik baskı gruplarının kuruluş felsefelerine göre tartışılabilir.

5. TÜRKİYE'DE MODERN BİR SOSYAL GÜVENLİK KURUMU OLARAK SOSYAL SİGORTALAR KURUMUNUN TEMEL PROBLEMLERİ VE ÖNERİLEN ÇÖZÜMLER

Türkiye'nin sosyal güvenlik sisteminde, tek başına çok büyük bir güvenlik şemsiyesi oluşturan sosyal sigortalar kurumlar (SSK)'nın temel problemleri ve çözüm önerileri değişik kuruluş, kişi ve ilgili kurumlar açısından ele alınmıştır. Nitekim işçi sendikaları konfederasyonları, iş-

veren sendikası konfederasyonu, bilim adamları ve nihayet devletin kendi ilgili birimleri konu üzerinde çalışmışlar, alternatif çözüm önerileri sunmuşlardır. Hatta devlet bu işlemi ILO, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlara dahi incelettirme ihtiyacı duymuştur.

Tesbit edilen problemlerin ve yapılan önerilerin çoğu benzer özellik göstermektedir. Bazıları ise müşterek paydaya uymamaktadır. Kanımca SSK'nın en temel problemi özerkleşememiş olması ve devletin doğrudan mali katkısının bulunmamasıdır. O halde önerilecek çözüm özerkleştirmek ve devletin mali katkısını sağlayabilmektir.

Şimdi değişik grupların görüşlerinin toplulaştırılmış bir değerlendirilmesini yapalım: İşçi sendikaları, işveren sendikaları, konu ile ilgili bilim adamları ve uygulamacıların önemli bir kısmının çözüm önerileri aşağıda sunulmuştur. Hemen hemen bunların çoğunun tarafımızdan da tasvip edildiğini söylemek mümkündür.

Temel düşünce, sosyal güvenlik kurumlarının geliştirilmesi ve sağlamlaştırılmasında bütün tarafların müşterek sorumluluğunun bulunduğu yönündenir. Nitekim özel sektör işverenleri, devlet işçi sendikaları ve diğer sosyal güvenlikten yararlananların gerçekten müşterek sorumluluğu bulunmaktadır.

Genel olarak sosyal güvenlik, özel olarak SSK'nın problemlerine ilişkin çözüm önerileri (değişik kesimlere göre) topluca şöyle özetlenebilir: (Bunlar arasında öncelik sıralaması yapılmamıştır.)

1- Tek başına hizmet süresi esas alan emeklilik uygulaması kaldırılmalıdır. Diğer şartlar gerçekleşse bile yaş şartı gerçekleşmeden emeklilik sağlanmamalıdır. (TİSK, alper)

2- Kurumlar arası geçiş yeni esaslara bağlanmalıdır. (TİSK)

3- Sağlık yardımından yararlanmakla prim ödeme gün sayısı artırılmalıdır. (TİSK)

4- Mevzuatta işçi çalıştırmayı caydıran ve kısıtlayan sigortalı sayısının düşük kalmasına neden olan uygulamalar kaldırılmalıdır. (TİSK)

5- Emekli aylıklarının artışındaki siyasi faktörlerden vazgeçilerek sistematik ve periyoduk bir uygulamaya geçilmelidir. (TİSK). Aylıkların miktarları geçim şartlarına uygun belirlenmelidir. (TÜRK-İŞ)

6- Borçlanma gibi siyasi amaçlı uygulamalara son verilmelidir. (TİSK)

7- SSK yönetimi devlet ağırlıklı olmaktan çıkartılarak işçi-işveren ağırlıklı yönetim yapısına geçilmelidir. (TİSK). SSK özerk bir yapıya kavuşturulmalıdır. (TÜRK-İŞ, DİSK, Işıklı, Sözer ve diğerleri)

8- SSK'nın siyasi iktidarca istihdam yeri olması uygulamasından vazgeçilmelidir. (TİSK Bilim adamları, işçi sendikaları)

9- SSK teşkilatı 2000'liyıllara göre yeniden organize edilmelidir. (TİSK). Ancak bu sosyal tarafların görüşü alınarak yapılmalıdır. (TÜRK-İŞ)

10- Sosyal güvenlik devlet politikası haline getirilmelidir. SSK mali kaynaklarını hazinenin kullanmasını engellemelidir. (TÜRK-İŞ)

11- SSK sağlık hizmetleri, gerçek ihtiyaçlara göre yeniden yapılanmalıdır. (TÜRK-İŞ, DİSK)

12- SSK'nın mali kaynakları yüksek getirili alanlarda kullandırılmalıdır. (TÜRK-İŞ, Bil. Ad.)

13- SSK'da hızlı ve etkin çalışan bir yönetim yapısı oluşturulmalıdır. (alper)

14- özel sigortacılık, primli sosyal güvenliğin alternatifi olamaz. (DİSK, TÜRK-İŞ, Üçışık)

15- Hedef emeklilik yaşı ve hakediş şartları ülke gerçeklerine uygun hale getirilmelidir. (TİSK, DİSK)

16- Devlet, sosyal sigortanın finansmanına prim ödeyerek katılmalıdır. (TİSK). Devlet sosyal sigorta finansmanına katkıda bulunmalıdır. (TÜRK-İŞ, DİSK, Şakar vb.)

17- Kurum, karşılığında primini almadığı sosyal risklerden sorumlu tutulmamalıdır. Sosyal yardım zammı hazine tarafından karşılanmalıdır. (TİSK, DİSK). Sosyal güvenlik sorunlarına sırf bütçe açığı bakımından yaklaşılamaz. (Şahar)

18- Sosyal güvenlik politik müdahalelerden kurtarılmalıdır. Bu

amaçla "Sosyal Güvenlik Temel Kanunu" çıkarılmalıdır. (TİSK, Bil. Ad.) Mevzuatının basitleştirilmesi ve müdahale edilebilir olmaktan çıkarılmalıdır (alper).

19 Sigorta prim oranları kademeli biçimde düşürülmelidir. (TİSK, TÜRK-İŞ)

20- Sosyal güvenlik sistemi özelleştirilemez, devlet sosyal güvenliği sağlamakla yükümlüdür (TÜRK-İŞ)

21- Özel sigorta programları meazem yardımcı, ek) sosyal güvenlik sistemidir (TÜRK-İŞ).

22- SSK kanununda yapılacak ülke gerçeklerine uygun değişikliklerde;

a)- Müktesep haklar korunmalıdır.

b)- Sosyal güvenlik sisteminde sorum ve standart birliği sağlanmalıdır (TÜRK-İŞ, DİSK)

c) Aktüeryal denge sağlanmalı, kayıt dışı ekonomide çalışanlar sosyal güvenlik kapsamına alınmalıdır. (TÜRK-İŞ, DİSK, TİSK)

d) Prim tahsilatında etkinlik sağlanmalıdır (TÜRK-İŞ). Prim borçlarının ve faizlerinin affedilmesini ve taksitlendirilmesini önleyen hükümler konmalıdır (B. Meral, Alper)

23- İşsizlik sigortası acilen yasallaştırılmalıdır (TÜRK-İŞ, DİSK)

BÖLGE TEMSİLCİLERİNİN DEĞERLENDİRMESİ

Türk-İş'imizin düzenlediği Bölgesel Toplantılar;

Şube başkanları arasında kaynaşma, bütünleşme ve dayanışmayı sağlamış, sendikalar arası dayanışmanın önünü açmıştır.

Ülkemizde işkolu esasına göre yapılanan sendikal anlayışa rağmen;

Genel sorunların işsizlik, terör, yasaksız demokrasi vb. taleblerin çözümünün güçlü bir Türk-İş'le sağlanacağı fikri bu toplantılarda ortaya konmuştur.

Bu anlayış da Türk-İş'imizin birliğini ve bütünlüğünü pekiştirmiştir.

Somut sorunlar karşısında şube başkanlarımızın sendikal anlayış ve uygulamaları farklı olmakla, birlikte görüşme varsa ortak nokta çıkarma anlayışı geliştirilmiştir.

Örnek olarak kamu'da örgütlü bir sendikanın ve üyelerinin öncelikli sorunu özelleştirme ve sonucunda işini, aşını kaybetmek ise,

Özel sektörde örgütlü bir sendikanın ve üyelerinin ise öncelikli sorunu; keyfi işten atılmadır, diyebiliriz.

Özetle;

Bu bölgesel toplantılar işini, aşını korumaya çalışan, yasaksız bir demokrasi isteyen, sosyal güvenlik haklarına saldırıları protesto eden farklı iş kolunda özel veya kamu kesimi ayrımı gözetmeden ortak sorunlar bulmayı, gündeme getirmeyi, ortak mücadele etmeyi Türk-İş'imizin birliğini korumayı öğrenmemize yardımcı olmuştur.

Önümüzdeki yıllarda ülkemizi ve sendikal hareketimizi bekleyen yoğun sorunları, açmazları ve engelleri aşabilme mücadelesi için ve ay-

rıca sendikal hak ve özgürlüklerin korunmasında ve geliştirilmesinde büyük katkıları olacak bu toplantıların daha da geniş kapsamlı yapılmasının büyük yararlar sağlayacağına inanmaktayız.

Bu toplantılar, sendikal eğitim çalışmalarının aslında hem temelini oluşturmakta ve hem de eğitim çalışmalarının amaç ve içeriğini doldurmakta çok büyük önem taşımaktadır. Zira sendikal eğitim çalışmalarının bir bilgi aktarımı, bilgi edinimi ve öğrenimi olması yanında bu eğitim çalışmalarının beklenen yararı temin etmek yönünde beşeri ilişkiler büyük rol oynamaktadır. Bu nedenle bölgesel toplantılar, meslek itibari ile aynı görevi yapan kişilerin bağlı bulundukları Bölge Temsilcilikleri kapsamı içerisindeki diğer Şube Başkanlarını ve hatta diğer Bölge Temsilcilikleri kapsamındaki şube Başkanlarını tanımak, sendikal birlikteliği ve dayanışmayı geliştirmek ve pekiştirmek açısından büyük önem taşımaktadır. Zira, kişilerin aynı işi yapmaları, her ne kadar kişileri yakınlaştırma görevi görüyor olsa dahi, insanların yakından birbirlerini tanımaları, görüşmeleri ve görüş alış verişinde bulunmaları onların kaynaşmasını, birbirlerine daha sıcak bakmalarını ve anlamalarını sağlar.

TÜRK-İŞ
BÖLGESEL ŞUBE BAŞKANLARI
TOPLANTILARI - 1996

TARİH		BÖLGE TEMSİLCİLİĞİ	YER
25 - 26	Mayıs '96	2. Bölge (Eskişehir)	BURSA
01 - 02	Haziran '96	3. Bölge (İzmir)	BURSA
09 - 11	Ağustos '96	1. Bölge (İstanbul)	ERZURUM
13 - 15	Ağustos '96	8. Bölge (Bursa)	RİZE
16 - 18	Ağustos '96	4. Bölge (Adana)	TRABZON
20 - 22	Eylül '96	1. Bölge (İstanbul)	GAZİANTEP
23 - 25	Eylül '96	6. Bölge (Samsun)	ŞANLIURFA
01 - 03	Ekim '96	7. Bölge (Diyarbakır)	ANTALYA
04 - 06	Ekim '96	5. Bölge (Sivas) 9. Bölge (Erzurum)	ANTALYA

Gaziantep Toplantısı

Urfa Toplantısı

Bursa Toplantısı

Antalya Toplantısı

Rize Toplantısı

Erzurum Toplantısı

Antalya Toplantısı

Rize Toplantısı

Trabzon Toplantısı

Bursa Toplantısı

Erzurum Toplantısı

Antalya Toplantısı

TÜRK-İŞ

HALKI SÜ

VE

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi
331.874 TÜR 1996